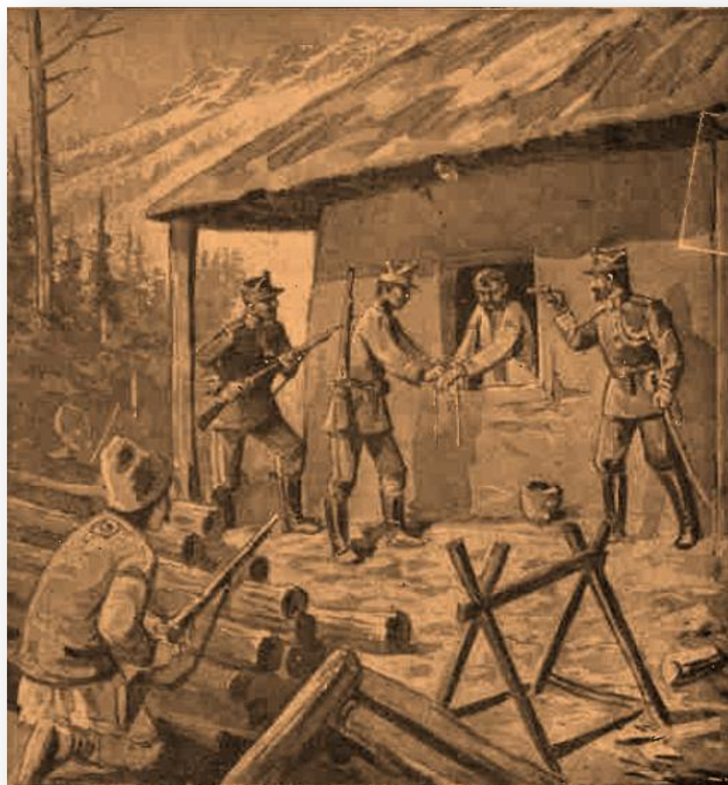
ion drăguşanul

HAIDUCII

cluj-napoca 2022

Moto: *Românul se face hoţ, se face ispravnic, se face judecător, dar călău, niciodată*! (***Alecu Russo***)

Hor'a.

Ultimii „poeţi ai codrului”

Nevoia celor mulţi de a se emancipa sau chiar glorifica prin alţii s-a soldat la români, de-a lungul veacurilor, cu legendarea unor personaje, desprinse dintre ei şi care au ales să nu se mai supună nimănui, ca să-şi poată trăi viaţa în libertate deplină. Hoţii de drumul mare nu erau nici pe departe nişte martiri ai dreptăţii sau nişte răzvrătiţi împotriva ordinii sociale, în ciuda eroismului de fiecare zi, care caracteriza existenţa lor dificilă, dar liberă. Ei erau doar nişte hoţi, care se izolau de neam şi pribegeau necontenit dintr-un loc într-altul, ascunzându-se, la nevoie, prin păduri sau trecând dintr-o ţară locuită de români în alta. E drept că, uneori, fericeau pe câte un om necăjit, peste care nimereau întâmplător, dar mai curând

cu scopul de a-şi asigura o popularitate complice, decât pentru a face bine. Iar faptele cele bune, de cele mai multe ori născocite, erau cântate şi răspândite în cele patru zări de lăutari dibaci, adesea convocaţi în câte un han pentru a învăţa, contra plată, câte un cântec nou şi pe placul şefului de tâlhari, dornic de faimă care să biruie vremurile. Ba a existat chiar şi un lăutar celebru, care îşi transforma taraful, după fiecare nuntă, în haiduci, lăsând straiele lăutăreşti şi instrumentele într-o căruţă, care-i aştepta la marginea satului şi pe care aveau să o ajungă, pe cale, din goana cailor, după ce vor fi prădat temeinic şi pe miri, şi pe părinţii lor. Acest ultim poet al codrului se numea Tobultoc şi avea să fie ucis, în 1833, în prezenţa lui Puşkin, aflat în exil la Chişinău, în piaţa oborului, dar nu înainte de a-şi cânta, în lanţuri, ultimele trei cântece, compuse despre faptele sale, în timpul detenţiei de doar o singură noapte[1].

Bărbăţia haiducului, care-şi înfrunta moartea cu cântece l-a impresionat într-atât pe marele poet rus, încât avea să-i dedice o dramă. Cazul nu era singular, mai toate căpeteniile de haiduci comportându-se demn, în timpul desfăşurării supliciului lor public, moartea însemnând un prilej în plus pentru ei de a păşi în legendă, fie prin replici pline de haz, fie printr-o vorbă cu tâlc, ulterior piatră de temelie pentru un cântec sau pentru o poveste în plus.

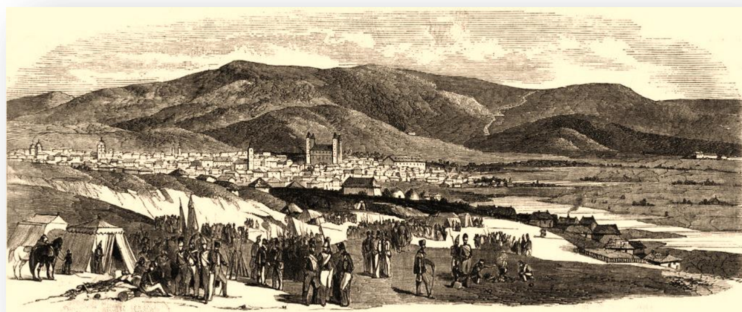
[1] I. Kohl, *Reisen in Sudrussland*, Lipsca 1841, pp. 39, 40; T. Poboda, *Haiducul basarabean Tobultoc*, Chişinău 1909 – apud Bezviconi, Gheorghe; Callimachi, Scarlat, *Puşkin în exil* , Vol. I, Bucureşti 1947, p. 118

De regulă, haiducii nu ucideau: îşi hipnotizau, cu faima, victimele şi le deposedau de bănet cu complicitatea acestora, miluindu-le, după aceea, în derâdere cu câte o pomană de mărunţiş.

Prin ceea ce se povestea, viaţa de haiduc era ca o vrajă. Rămâneau neştiute drumurile epuizante ale rătăcirii prin ţară, nopţile neliniştite aidoma celor ale fiarelor hăituite şi mormintele de dincolo de gardurile cimitirelor, unde îşi aveau odihna veşnică împreună cu lăutarii, damnaţi de biserică pentru că ar fi îndemnat, prin armonii, creştinii înspre păcat şi necurmată răscumpărare prin chinurile veşniciei.

S-au scris multe cărţi despre haiduci, dar eu am fost şi sunt preocupat doar de mărturii ale vremii lor, aşa că, din ce am adunat prin ani, aştern în paginile care urmează doar câteva destine, unele faimoase, altele pierdute prin crăpăturile lacome ale vremuirii.

Numărându-mă printre cei pentru care familia înseamnă, am ştiu să trăiesc în aşa fel, încât, noaptea, dacă latră vre-un câine pe aproape, să mă pot întoarce liniştit de pe o parte pe cealaltă. În fond, libertatea înseamnă mai mult decât haiducie, deşi dârele de lumină ale revoltei dăinuiesc în fiecare, de-o veşnicie, chiar dacă încrustate cu mereu şi pretutindeni cu altfel de litere.

Povestea haiducului Ștefan Bujor

În ciuda sărăciei mărturiilor, care se reduc la noi, românii, doar la documente de proprietate, păstrate cu sfințenie pentru îndătinatul „ni se cuvine”, orice temă poate fi suficient de bine documentată, dacă știi potecile și ținta finală. Iar chestia asta se poate proba cu o poveste, cea a haiducului Ștefan Bujor, care „a ieșit în țară”, inclusiv în Bucovina, inclusiv în Basarabia, inclusiv ți Valahia, între anii 1800-1810, când a fost prins în casele tânărului boier Lascăr Catargiu, care-l ascunsese, Catargiu fiind, împreună cu un alt tânăr boier, Constantin Bălăceanu, locotenent al „mojicului”, adică a țăranului

Ştefan Bujor, cum scria Alecu Russo, folosindu-se de limbajul vremii.

Vasile Alecsandri, bazându-se doar pe legendările poporului, nu și pe documentele agiei (poliției) anilor 1810-1811, scria, în 1854, că „acest hoţ vestit, poreclit Bujor din cauza culorii părului său, a ieşit în ţară pe la începutul veacului al XIX-lea. El era fecior boieresc la moşia unui boier, până a se da la hoţie; fiind însă rău bătut într-o zi de stăpânul său, Bujor a apucat calea codrului, ca să-şi răzbune contra boierilor. Cântecul însuşi zice că el nu făcea morţi de om, dar avea mulţumire a pune pe ciocoi în lanţuri”[2] și că „Bujor a fost prins într-un bordei, aproape de Focşani”.

Alecu Russo, în scrierile din tinerețe, adică din anii 1840, publicate, mai întâi, cu o splendidă portretizare făcută de Alecsandri, în „Convorbiri literare”[3], este mult mai precis, chiar dacă tăinuiește numele tinerilor boieri, locotenenți ai lui Ștefan Bujor, chiar dacă nu știa prenumele haiducului și chiar dacă își închipuia că Bujor avea o singură ceată, formată din trei oameni, când, în realitate, el avea măcar câte o ceată, formată din câte 10 oameni, în fiecare provincie românească, după cum o dovedesc notele agiei, pe care le voi reproduce îndată.

---

[2] Alecsandri, V., Poezii populare ale românilor, Bucureşti 1908, p. 103

[3] În *Convorbiri literare*, Anul VI, No. 12, 1 marie 1873, Iași 1873, pp. 437-450, Alecsandri evoca opera și viața lui Alecu Russo, încredințând tiparului și paginile „Din scrierile lui Alecu Russo”, prelinse din pana uriașului vizionar în tinerețe, inclusiv *Studii naționale*, scrise în 1840, în care se relatează și întâmplările haiducului Bujor.

Russo scria, în 1840, că „or fi vreo patruzeci de ani, de când o bandă de trei hoți vestiți domnea Moldova; pe atunci nu exista poliție, și comunicațiile între ținuturi erau foarte grele, prin urmare acel triumvirat prăda țara în ziua mare, fără grijă de poteri. El era compus din Bujor și din doi boieri din cele mai dintâi familii.

Prinși, în sfârșit (în casele lui Lascăr Catargiu, care îl ascundea – n. n.), de arnăuții hătmăniei, Bujor, mojicul, fu spânzurat, iar nobilii, privilegiați până în momentul morții (inclusiv în scrierea lui Alecu Russo, care le cunoștea numele – n. n.), fură descăpățânați în câmpul Copoului. Cu toate acestea, cronica pretinde că doctorul Gall ar fi cumpărat scump capul lui Bujor, pentru ca să-l studieze, și că n-a dat nici o lețcaie pe tidvele boierești.

Acest Bujor și-a plimbat vitejia prin Valahia, prin Bucovina (unde îl avea ginere pe haiducul Darie – n. n.) și prin Basarabia, fără frică de cătane sau de cazaci, iar cand se arăta în Moldova poporul zicea: S-a ivit Bujor în țară, / Pe ciocoi mi-i bagă-n fiară”[4].

Printre întâmplările povestite de Alecu Russo se numără și cea referitoare la prădarea maiorului Bacinschi, care fusese „de tânăr înrolat în oastea rusească, făcuse campaniile Franței și ale Italiei, sub comanda lui Suvarov, și, la 1834... el se așeză la Moldova, în calitate de staroste rus. Câțiva ani mai în urmă, maiorul fu numit șeful corpului pompierilor, pe care-i organiză prea bine”[5].

[4] Russo, Al., *Scrieri postume,* vol I, Craiova, p. 11
[5] Russo, Al., *Scrieri postume,* vol I, Craiova, p. 13

Amuzant este că, aflând că maiorul de origine poloneză era liderul pompierilor din Iași, printre care se afla și Costache Năstase Ochi-Albi, lăutar neîntrecut, fiul lui Năstase Angheluță din Botoșani și nepotul lui Ion Angheluță din Suceava, care pe atunci cânta cu Barbu Lăutarul, la Iași, iar Bujor, recunoscându-l, a luat o monedă din punga proaspăt confiscată și i-a aruncat-o, „să aibă de drum", drept recunoștință pentru faptul că Bacinschi și pompierii lui stinseseră, de curând, casa surorii lui Bujor din Iași.

Alecu Russo, fascinat de crezul iluminist, conform căruia „poezia poporală este întâia fază a civilizației unui neam ce se trezește la lumina vieții"[6], și constatând că „toate națiile în decădere sau în stare încă necultă au avut și au hoți, pe care poeții și romancierii îi idealizează... popoarele au o admirație plină de dragoste pentru unii hoți și chiar un cult pentru vitejiile lor, căci tot curajul națiilor căzute se concentrează în acei oameni energici"[7], susținea energic și entuziast că baladele „*Mioara*[8], *Năframa, Mihail, Bujor, Toma lui Moș, Codreanu* vor trăi cât va fi un român pe lume"[9].

*

[6] Russo, Al., *Scrieri postume,* vol I, Craiova, p. 2
[7] Russo, Al., *Scrieri postume,* vol I, Craiova, p. 9
[8] În realitate, *Mioara* și *Toma lui Moș* nu sunt balade, ci colinde străvechi, dar în secolul XIX nu se știa nimic despre civilizațiile primordiale, polară și boreală, și nici despre „Imnele Titanilor", adică despre colinde.
[9] Russo, Al., *Scrieri postume,* vol I, Craiova, nedatat, p. IX

Toate națiile în decădere sau în stare încă ne-cultă au avut și au hoți, pe care poeții și romancierii îi idealizează. Spania, Sicilia, Italia, Calabria sunt chiar astăzi cutrierate de bande înarmate, ce se țin la drumuri, viețuiesc în codri și sunt groaza călătorilor. Grecia a avut *clefții* săi, care, subt pretext de a se răzbuna asupra turcilor, trăiau mai mult din jafurile acute asupra creștinilor, însă numele de *cleft* este sinonim cu numele de *brav*.

De unde vine această influență magnetică, pe care o simțim când se pomenește de acei oameni ieșiți din calea dreaptă? Pentru ce suntem dispuși a da simpatiile noastre acelor prigoniţi de asprimea legilor? Ne place oare traiul lor zvânturat? Am vrea, ca dânșii, să dormim prin păduri, cu capul răzimat de rădăcina unui stejar, cu mâna pe oțelele pistoalelor? Am vrea să stăm de pândă, pe vârful unei stânci, să ne expunem zilele necontenit la trude, la pericole, la lupte? Ne încântă ideea unui om ce are curajul a se revolta în contra societății întregi și a o combate cu singurele lui mijloace, sau, în sfârșit, există în sufletul nostru un glas tainic, care îndeamnă a lua partea celui mai slab, în contra celui mai tare?

Oricum să fie, popoarele au o admirație plină de dragoste pentru unii hoți și chiar un cult pentru vitejiile lor, căci tot curajul națiilor căzute se concentrează în acei oameni energici.

Unii din aceștia au fost împinși în calea hoției prin vreo nedreptate, pe care ei au voit să se răzbune. Alții au fost conduși de spiritul lor neastâmpărat, de natura lor

activă, alții de farmecul codrului, care îl atrage pe român cu o putere neînvinsă. Cine știe dacă, născându-se în alte timpuri, în alte locuri și în alte condiții, ei n-ar fi ajuns oameni însemnați prin fapte mărețe!

Moldova are și ea analele sale, scrise pe frunzele codrilor; și ea are eroii săi de drumul mare, ale căror balade sunt cu drag cântate de popor, căci poporul vede în ei pe niște apărători meniți a restabili cumpăna dreptății.

Țara Muntenească (numită astfel în glumă, căci cea mai mare parte din ea nu este decât un șes) a avut asemenea hoți înfrățiți cu poporul. La anul 1830, a fost prins și executat, în București, unul din ei. Lume multă asista la acel crunt spectacol, iar când drama fu săvârșită pentru satisfacerea societății, un țăran se puse în genunchi lângă trupul mortului și începu a plânge amar.

– Ce ai?, îl întrebară cei care-l încungiurară.

– Ce să am?! Mă doare sufletul, căci acesta mi-a fost binefăcătorul meu.

– Cum?

– Acum e o lună, îmi aram ogorul; unul din boi căzu mort de osteneală și de căldură... Începui a-mi smulge părul de deznădăjduire, când omul ăsta, Dumnezeu săi ierte păcatele, îmi zise: „Ține, sărmane, și nu te mai căina; cumpără-ți alt bou!...”. Îmi dete 12 galbeni, fără a aștepta măcar să-i mulțămesc.

Ori fi vreo patruzeci de ani, de când o bandă de trei hoți vestiţi domnea în Moldova; pe atunci nu exista poliție și comunicațiile între ținuturi erau foarte grele, prin urmare acel triumvirat prăda țara în ziua mare, fără grijă de poteri. El era compus din Bujor și din doi boieri din cele mai dintâi familii!

Prinși, în sfârșit, de arnăuții hătmăniei, Bujor, mojic, fu spânzurat, iar nobilii, privilegiați până în momentul morții, fură descăpățânați în câmpul Copoului. Cu toate acestea, cronica pretinde că doctorul Gall ar fi cumpărat scump capul lui Bujor, pentru ca să-l studieze, și că n-a dat nici o lețcaie pe tidvele boierești. Acest Bujor și-a primblat vitejia prin Valahia, prin Bucovina și prin Basarabia, fără frică de cătane sau de cazaci, iar când se arăta în Moldova, poporul zicea:

„S-a ivit Bujor în țară
Pe ciocoi mi-i bagă-n fiară” etc.

Și, atunci, boierii mergeau cu câte doi, trei arnăuți, plini de arme, din cap până-n picioare. Cuconul A., ducându-se la Bacău, cu nevasta dumisale, care dormea în trăsură, se văzu, deodată, oprit în mijlocul drumului. Bujor, cu șase tovarăși, îi aținea calea. Arnăutul de pe capră vru să se posomorască, însă nu-i dase vreme unul dintre hoți, căci îl smunci de sus și-l culcă în țărână, sub genunchiul sau.

– Ce vreți?, întrebă boierul.

– Ca să știi ce vrem, cucoane, află că eu sunt Bujor.

– Bujor?

– Bujor!

– Am înțeles, adăugă boierul. Iată punga, însă vă rog să nu-mi treziți nevasta.

– N-ai grijă, noi nu speriem femeile... Câți galbeni ai cu dumneata?

– 150.

– Numai?

– Numai!
– Cu zimți?

– Împărătești.

– Prea bine... Mulțămesc... Unde mergi?

– La Bacău.

– Să spui ispravnicului închinăciuni din partea mea. Hai, încalecă, flăcău, și călătorie bună.

Surugiul, de cuvânt, se azvârli pe cal; arnăutul se urcă pe capră, cu sprâncenele posomorâte și boierul răsuflă mai ușor.

– Stați!, răcni Bujor.

– Ce mai este?, întrebă boierul îngrijorat.

– M-am răzgândit, că poate să ai nevoie de parale la drum; iată zece galbeni de la mine.

Zicând acestea, Bujor aruncă galbenii în trăsură. Caii plecară cu fuga, iar cucoana, trezindu-se și văzând monedele de aur împrăștiate pe perne, începu a râde, întrebând dacă a căzut vreo ploaie cu bani, în vreme cât dormise.

– Da, răspunse bărbatul ei; mi-au căzut din senin niște Bujori de gălbănași.

Lăutarii țigani, ca vechii rapsozi, cântă poporului baladele sale strămoșești, pe un ritm monoton și melancolic. Poporul le ascultă, din copilărie, până la adânci bătrânețe, fără a se sătura de ele, precum nu se satură de apa limpede a izvoarelor, căci poezia e pentru dânsul o apă răcoritoare, care-i îndulcește inima. Care sunt autorii acelor balade? Poporul însuși, poporul întreg!... De aceea, poezia lui cuprinde atâtea frumuseți, care încântă și minunează auzul. Un singur om nu ar avea o comoară așa de bogată în imagini poetice, în idei mărețe, în simțiri duioase.

Câteodată, se întâmplă ca hoții să fie și poeți; ei atunci își fac cântecul după plac și îl răspândesc în țară prin gurile lăutarilor. Ioan Petrariul, din ținutul Neamțu-

lui, a compus însuși balada lui, cu câtva timp înainte de a muri:

„Cine trece lunca mare?
Ioan Petrariul călare
Cu celmaua despre soare,
Cu trei rânduri de pistoale...” etc.

La anul 1834, o brișcă, înhămată cu trei cai, venea, dinspre Siret, cătră pădurea Strungei. În brișcă se vedea un om cărunt, dezbrăcat de surtuc și, cu toate acestea, aburit de căldura atmosferei: el era maiorul Bacinschi.

Maiorul Bacinschi a fost un tip în societatea noastră, însă un tip original și plăcut. Polon din naștere, el fusese de tânăr înrolat în oastea rusească, făcuse campaniile Franței și ale Italiei, sub comanda lui Suvarov (sau Suhorov – n. n.), și, la 1834, după încheierea păcii între Turcia și Rusia, el se așeză la Moldova, în calitate de staroste rus.

Câțiva ani mai în urmă, maiorul fu numit șeful corpului pompierilor, pe care îl organiză prea bine. Cine nu-și aduce aminte de maiorul Bacinschi, alergând la foc, când călare pe calul său roib, când călare pe o saca, când în uniformă, când în halat, după cum îl apuca vremea. Adevărul este că pompierii noştri făceau minuni, sub direcţia lui.

Maiorul Bacinschi era un *bon vivant* şi avea un bogat repertoriu de anecdote variate, pe care le povestea, într-o limbă moldo-ruso-leşească de multă originalitate.

Toţi îl iubeau, în societatea Iaşilor, toţi voiau să-l aibă la petrecerile lor, căci el aducea pretutindeni acea veselie plăcută, ce izvorăşte dintr-o inimă bună.

Ajungând în deal la Strunga, maiorul se opri puţin, ca să răsufle caii, privi cu mulţămire întinsa panoramă, ce se desfăşura sub ochii lui! „*Precrasnai*!”, zise el, după obiceiul său şi, lăsând brişca pe deal, începu a coborî singur în vale, cu puşca în mână. Păsările ciripeau în umbra copacilor; cimbrii răspândeau în aer un miros plăcut, însă soarele era nesuferit; maiorul se puse jos, sub un tufan de măcieş, aşteptând ca să vină trăsura. Deodată, tufarul se deschide şi dete drumul la vreo 12 indivizi, care înconjurară pe vechiul militar.

– Domnule!, îi zise unul din ei, nu cumva se întâmplă să ai vreo pungă de prisos?

– Şto?, întreabă maiorul.

– A, eşti rus? *No, davai rubla*, căpitane!

Maiorul înţelese şi scoase din buzunar vreo câţiva sorocoveţi.

– Parcă ai şi un ceasornic, observă hoţul. Adu-l încoace... Nu-i vreun lucru... o ceapă... al meu e mai boieresc.

Hoţul scoase din sân un *breguet* de aur.

– Vrei să schimbi cu mine?, întrebă maiorul.

Hoţii începură a rade, iar căpitanul lor zise:

– Eşti maiorul Bacinschi, te cunosc eu de la Iaşi; ai scăpat de foc casa unui neam al meu din Păcurari. Na-ţi o carboavă de drum.

– Dar cine eşti dumneata?

– Eu sunt Ion Petrariul!

– A, *precrasnai*! Dumneata hoţ, dar om cinstit!

Banda aceasta fu prinsă, peste câteva luni. Unul din ei primi să devină călău, pentru ca să scape de moarte, însă el era ţigan!

Românul se face hoţ, se face ispravnic, se face judecător, dar călău, niciodată!”[10].

Multe dintre „faptele” lui Bujor nu sunt ale lui, ci ale altora. Nicu Gane, de pildă, în povestioarele cu pretenții de „Novele”, atribuie lui „Aliuță” și lui Bujor evenimentul dramatic al morții lui Chiriță buluc-bașa, ucis de un complice oltean al lui Bujor, pe nume Nicola Căpitan. Adevărul de necontestat, în povestioara lui Gane, este acela că „Bujor a fost dintre cei mai vestiţi hoţi din ţară. Babele şi acuma vorbesc despre el la şezătoare, lăutarii îi cântă cântecul: Frunză verde de

[10] Al. Russo, *Scrieri postume*, Traduse de: V. Alecsandri, Al. Odobescu şi Mihail Sadoveanu, Bucureşti 1901, pp. 9-15

negară / A ieşit Bujor în ţară. Bate, pradă, nu omoară, / Pe ciocoi îi bagă-n boală”[11], adevăr probat, ulterior, de universitarul și academicianul Ghibănescu, cel care, în cursurile sale de istorie, scria că, „dintre hoţii cei mai faimoşi, care, în anii aceştia au băgat spaima mai ales între greci, a fost **Bujor**, cu ceata lui, și apoi **Jianu**. Bujor haiduc a fost deopotrivă cunoscut în Moldova şi Ţara românească şi a dat mult de lucru ambelor Departamente de criminalion din ambele ţări. În notă aducem câteva acte relative la Bujor şi ceata lui”[12].

Înainte de a încheia cu notele lui Ghibănescu, în care sunt redate în întregime documente ale epocii, cred că e bine să reproduc „Cânticu lui Bujor”, compus de bătrânul lăutar sucevean Ion Angheluță (Bujor organizase, la Iași, după cum zice Russo, un adevărat concurs de creație, care să-i glorifice faptele, cântecul lui Angheluță fiind învățat de toți lăutarii, plătiți de Bujor ca să-l învețe și să-l răspândească), notat de austriacul Franz Rouschitzki și înveșnicit, ca text, de Vasile Alecsandri.

Documentele care probează, și în cazul haiducului Ștefan Bujor, că, în ciuda aparenței, nu mărturiile, ci memoria ne lipsește nouă, românilor, sunt următoarele:

„**(1) De la Divan**. / Cinstite dumneata Vel Armaşe, pentru lucrurile ce prin foaie s-au trimis de la isprăvnicat ot sud. Saac, cari s-au luat de la hoţii ce, prin vărsare de sânge s-au prins, s-au scris dumitale a se da înapoi,

---

[11] Gane, Nicu, *Aliuţă,* în *Novele*, Bucureşti 1933, p 33

[12] Urechia, V. A., *Istoria Românilor / Seria 1800-1830,* Tomul IX, Bucureşti 1896, pp. 469-471

ca să se dea polcovnicului şi poteraşilor ce i-au prins, fiind hărăzit de Divan lor, ca mai mult să îndemne la prinderea hoţilor şi acum am luat răspuns de la isprăvnicat, că lucrurile nu s-au trimis înapoi. Porunceşte dar Divanul dumitale ca să le dai înapoi în mâna gazdei judeţului, cu foaie anume iscălită de dumneata, precum trimis adică la Pandele, al 3-lea postelnicel, spre a le trimite la jude şi prin dumnealor, Ispravnicii judeţului, să se dea polcovnicului şi poteraşilor. / 1811, Mai 31. (Cod. LXV, fila 77).

(2) De la întâiul Divan şi Comitet. / Cinstite dumneata frate biv Vel Vornic Constantine Bălăcene, Excelenţa Sa domnul gheneral-maior şi cavaler Şteter viţ prezident Divanului, prin predlojenia ce a trimis la Divan, de la 23 ale trecutului Iunie, sub No. 4.677, scrie că din tacrirurile ce au luat de la doi hoţi armăşei, anume Barbul i Nicola sârbi i de la alţi trei hoţi ce sunt la închisoarea puşcăriei: Ion Bunea, Tudor Micleuş i Moise Moga, s-au pliroforisit cum că dumneata, când te aflai epistat al armăşiei, ai fi luat de la mai sus numiţii trei hoţi douăzeci şi nouă cai, însă 19 de la Ion Bunea i Tudor Miclăuş şi 10 de la Moise Moga, care cai au rămas la dumneata, de a-i da stăpânilor păgubaşi şi fiindcă Excelenţa Sa cere acest răspuns în scris din partea dumitale de îndreptările ce vei provalisi; de acea aşteaptă şi Divanul acest răspuns în scris de la dumneata, ca să-l trimetem la Excelenta Sa domnul general, spre a vedea. / 1811, Iulie 4. (Cod. LXV, fila 104). Radu Golescu, Isaac Ralet, Mihalache Manu.

(3) Senatorul Miloşievici. / Trimite la Divan examenul de la Departamentul de Criminalion ot Moldova, ca să se cerceteze şi acele cuvinte ce le-au arătat Bujor i cu tovarăşul lui la acel Departament ot Moldova, şi de cercetarea ce se va face să trimită la Excelenţa Sa. / 1810, Ianuarie 23. (Cod. LXIII, fila 64)” p. 469.

„**Către generalul Engelhard**. / După două predlojenii a Excelenţei Tale, ce mi s-au trimis, una de la 20 Septembrie, cu No. 3.282, şi alta de la 27, tot ale lui Septembre, cu No. 3.420, împreună şi cu copia de tacrir, ce s-a trimis de la domnul Senator, după arătarea ucigaşului de oameni Bujor, pentru chipurile celor întovărăşiţi cu el în fapta hoţiei, de care Divanul îndată făcând porunci, atât aici, la spătărie i agie şi armăşie, cât şi la Divanul Craiovei, trimiţând împreună şi chipurile hoţilor după tacrirul Bujor, acum am primit înştiinţare de la dumnealui biv Vel Logofătul Costache Samurcaş, întâiul dregător al Divanului Craiovei, cuprinzătoare că, după primirea poruncii Divanului, ce s-au trimis pentru prinderea acelor 10 lude tâlhari, tovarăşii lui Ştefan Bujor, făcând scumpă cercetare în Craiova, la 7 ale acestei luni, s-au prins unul dintr-înşii, anume Manea (iar el îşi zice Manaf), căruia, nefiindu-i tăgăduită tovărăşia, i s-a luat tacrir de urmările sale şi s-au trimis aici, la Divan, şi la întrebările ce i s-a făcut pentru ceilalţi tovarăşi, înţelegând că la satul Valea Putineiului, din sud Mehedinţi, mai sunt încă 4 tovarăşi ai lor, zice dumnealui Logofătul Samurcaş că, pe o parte, au trimis poruncă către Ispravnicul judeţului, ca să trimită sa-l coprindă, iar pe de alta, au gătit şi pe un Chiriţă buluc-başă al domniei sale cu câţiva arnăuţi, să meargă iarăşi acolo, şi, când era să ple-

ce, la 8 ale lunii, vreme trecută din noapte, fiind ca la 3 ceasuri, a venit un Petre rachierul, locuitor din Craiova, şi arătând că la gazda lui au venit şi alt tovarăş de ai hoţilor, anume Nicola Căpitan, carele, cum va mânca, gata e să plece şi cu toate că, la însemnarea ce i s-a trimis după arătarea Bujori de numele fieşcăruia, numele Nicola nu se arăta, fără de numai după auzirea semnelor înţelegând că va să fie Tănase, şi vrând ca să-l puie în mână şi pe acela, mai vârtos că luase ştire că este gata să plece, au trimis pre numitul buluc-başa, cu arnăuţi, unde călcându-l au năvălit asupra-i şi buluc-başa întâmplându-se a nu-şi avea armele cu dânsul, decât numai un cuţit la brâu, iar hoţul având 6 focuri lângă el, în luptele ce aveau amândoi au proftacsit hoţul şi, slobozind un pistol în buluc-başa, l-au împuşcat şi fără de pierdere de vreme au şi murit, au mai lovit şi un alt arnăut i un călăraş i aşa înfricoşându-se şi ceilalţi n-au îndrăznit de a mai intra în casă şi, fiind vremea trecută din noapte, au scăpat hoţul; de care înştiinţează Divanului întâmplarea ce s-a făcut şi cum că îndată a trimis Divanul Craiovei după dânsul oameni vrednici, în toate părţile, ca să-l prindă. Mai zice dumnealui Logofătul Samurcaş că, în urmă, luând ştire că si la ordia de peste Dunăre, unde se afla Excelenţa Sa gheneral Zast, mai sunt din tovarăşii hoţilor, îndată au scris şi acolo, trimiţând şi chipurile lor, spre a se face cercetare, ca, găsindu-se, să-i prindă, iar pentru hoţul ce se află prins la Craiova cere poruncă de urmare. I s-au scris dumnealui ca să-l trimită aici în bună pază, iar pe de altă parte nu lipseşte Divanul a arăta Excelenţei Tale, trimiţând împreună ţi copie după tacrir acelui Manea, a se vedea de Excelenţa Ta. / 1810, Octombre 18. Cod. (LXVI, fila 41)". p. 470

O adresă către „Excelenţa Engelhard” are următorul cuprins: „Domnul Senator, teorisind înştiinţarea şi toate hârtiile ce le-a trimis asupra celor ce sunt în bănuiala că au fost tovarăşi cu ucigătorul de oameni **Ştefan Bujor**, găseşte mai vinovaţi pre Ion, feciorul lui Toboci, că au fost tovarăş cu Bujor, şi pre Vasilie sin Stanciu, şi Ion Toboci, fiind sudit nemţesc, s-a luat de agenţie (şi) au scăpat de la căprarul agenţiei, porunceşte a fi căprarul judecat după pravilă. Şi mai porunceşte ca să se aducă la judecată toţi cei vinovaţi în fapta aceasta şi, cercetându-se pricina cu scumpătate, să arate Excelenţei Sale. /1810, Decembrie 7. (Cod. LXIII, fila 22 v.)” (p. 471).

84) MARGINEA. — Joc pe toloaca satului
Tanz auf der Hutweide
Danse sur la pelouse du village

Despre legendarul haiduc Darie din Marginea

Informaţii despre celebrul haiduc Ioan Darie din Marginea şi despre răgazurile lui pe lângă Pietrele Murierilor, prin Marginea natală şi prin celelalte localităţi

rădăuţene se pot găsi şi în folclor, dar şi în scrierile celor doi mari mărturisitori ai Bucovinei, Iraclie Porumbescu şi Simeon Florea Marian.

Iraclie Porumbescu era fascinat de personalitatea haiducului mărginean, mai ales că tatăl lui Iraclie, Tănase Golembiovschi din Suceviţa, petrecuse ceva timp pe lângă ceata lui Darie, în vara anului 1815, iar depănarea de amintiri târzii, cu care îşi fascina fiul, a fost repovestită de Iraclie Porumbescu, din perspectiva lui Tănase, în naraţiunea „Zece zile de haiducie / Un episod din anul 1815, în Bucovina”[13].

„Haiducul Darie, născut în satul Marginea, în Bucovina (în 1784 – n.n.), şi, mai pe urmă, acolo, adică pe şesul dintre Margine şi Dealul Ederii, la anul 1816, şi spânzurat, era prin toate comunele, de-a lungul Carpaţilor bucovineni, ba şi ai celor din Moldova, un nume foarte popular”[14].

Şi mai există o relatare a lui Iraclie Porumbescu, „Haiducul Darie şi Moş Mateiu Bercheşanul”, ambele povestiri însemnând şi mărturii, dar şi fresce ale satelor de la poala obcinilor bucovinene, inclusiv asupra portului popular de ieşit la horă, specific Marginii şi Suceviţei, dar şi întregii zone rădăuţene („pe vremea mea, fetelor mai jos de şaisprezece şi feciorilor de optsprezece ani

---

[13] IRACLIE PORUMBESCU, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pp. 61 şi urm.

[14] IRACLIE PORUMBESCU, *Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pg. 80

încă nu le călca piciorul în joc cu ceilalţi flăcăi şi fete şi, când ajungeau ei acea vârstă, pe fecior, grijit bine, în cămaşă cu mâneci late, pieptar în mătăşi nou, curea, după statura flăcăului, în trei şi patru cătărămi, ciobote lungi până la genunchi şi încreţite la încheietură, apoi pălăria „retezată” şi încinsă în gherdane şi cordele mândre, îl aducea, întâiaşi dată, la joc tata, iar pe fată, tot împodobită cum era mai bine şi, afară de papuci galbeni sau negri şi călţuni, nu în flendure de târg, ci toate lucrate, în casă, de fată, singură, sub învăţătura mamei, o ducea aceasta la horă”), sau asupra portului feciorese de mers la peţit („cămaşa de in cu mâneci largi, pieptarul nou cu primuri de jderi, brâu în ciubuce, sumanul negru de miţe pe umeri, pălăria cu flori, cu păuni şi cu gherdane-n cap, iar în picioare ciubote cu turetci lungi, încreţite la încheietură”), în vremea vestitului haiduc mărginean Ioan Dari.

„Venit, într-un an, în timpul feeriilor (vacanţei – n. n.) acasă, îmi povesti tatăl meu:

– Eram un băietan în lapte, cam de 17 ani. Ţin minte că încă nu ieşisem la horă, căci, pe vremea mea, fetelor mai jos de şaisprezece şi feciorilor de optsprezece ani încă nu le călca piciorul în joc cu ceilalţi flăcăi şi fete şi, când ajungeau ei acea vârstă, pe fecior, grijit bine, în cămaşă cu mâneci late, pieptar în mătăşi nou, curea, după statura flăcăului, în trei şi patru cătărămi, ciobote lungi până la genunchi şi încreţite la încheietură, apoi pălăria „retezată” şi încinsă în gherdane şi cordele mândre, îl aducea, întâiaşi dată, la joc tata, iar pe fată, tot împodobită cum era mai bine şi, afară de papuci galbeni

sau negri şi călţuni, nu în flendure de târg, ci toate lucrate, în casă, de fată, singură, sub învăţătura mamei, o ducea aceasta la horă.

Ei, eram, cum zic, ca de şaptesprezece ani; tatăl meu, Dumnezeu ierte-l!, se bolnăvise şi zăcea, de vreo trei-patru săptămâni, în pat. Mama, biata, ierte-o şi pe dânsa Dumnezeu!, îl căuta, zi şi noapte, ca o soţie cinstită, cu o priinţă şi osteneală ca şi cum ar fi fost luaţi numai de o săptămână, două, măcar că erau, acum, amândoi cărunţi, căci eu eram copilul lor cel mai mic şi aveam două surori mai mari, măritate şi cu copii. Dusu-s-au şi ele în cea lume, şti-va înduratul Dumnezeu de ele, că aicea şi-au lăsat şi ele nume cinstit de femei şi de găzdoaie cumsecade!

Tata, în boala sa, pofti carne de sălbăticiune: el fusese puşcaş şi vânător ghiambăş şi umblasem şi eu cu dânsul prin cele poieni şi preluci ori sărături din moşia lui Dumnezeu, din cei codri pe unde se arătau, serile şi dimineţile, cerbii şi căprioarele.

Auzind eu vorba tatălui către mama – care-l întrebase că n-ar mânca ceva şi de ce i-ar fi poftă – că parcă ar mânca ceva sălbăticiune, nu făcui alta, decât ieşii din casă, în tindă, luai puşca şi traista din cui şi, spre asfinţite de soare, eram la Poiana Ursului, unde ştiam că vine, cam pe aceea vreme, câte ceva bun de ţiglă.

Acolo ajuns, mă îndosii după un moş de brad, în partea poienii din preajmătul vântului, cum trebuie la pândă, dacă nu vrei să te trudeşti degeaba, şi-mi gătii, pe

încetişor, puşca cu o încărcătură cum se cade la căpriori sau cerbi, adică un plumb dinainte grijit din ciocan, şi apoi stătui molcom şi neclintit, cu ochii strună spre poia-nă.

Stătui, cât stătui, aşa, când iată că, în cea margine a poienii, se arată, cătând în toate părţile şi mişcând din nări şi din urechi – de nu-i ceva a om pe aici – un cerb zdravăn şi o ciută. Fără să răsuflu şi numai inima bătându-mi-se în piept, de o auzeam, stam stâncă, cu cocoşul tras, şi aşteptam să-mi vină boul ceva mai aproape ori măcar să iasă dincolo de ciută, care mi-l îndosea.

Aud ceva la spatele meu, foşăind, călcând ceva pr frunzele uscate. „Mai ştii? – gândeam eu – poate, fiind aerul lin, vine ceva bun de puşcă şi din astă parte, la poiană"; de aceea, stătui ca mort, fără a întoarce ochii îndărăt. Însă, vai!, o mână de om se pune pe puşca mea! Vreau să sar într-o parte, altă mână mă prinde de a mea, cât eram speriat din creştet şi până în tălpi, şi cel ce mă prinse şi mă ţinea îmi zicea cu un glas ca de taur, dar năduşit:

– Stai, băiete, nu te teme!

Era căpitanul de hoţi, Darii, pe care-l cunoşteam, din treacăt, de mai multe ori, pe la casa noastră, când, după obiceiul lui, ieşea la sat şi-şi petrecea cu oamenii, fără să-i zică cineva ceva, şi în care treacăt pe la casa noastră, dacă era cineva din noi, ori tata, ori mama, ori

eu, afară, ne zicea bineţe ca şi oricare om detreabă şi mergea mai departe.

– Ce faci tu, copile, aicea?, mă întrebă el.

Eu, deşi cunoscându-l cine-i, dară şi ştiind că ce fel de om este el, tremurul de frică nu mă lăsa şi în acea stare îi răspunsei, adică prin plânsete, că sunt feciorul cutăruia şi cutăruia din Suceviţa, că tatăl meu e bolnav, de mai multă vreme, şi că, având el, în boala sa, poftă de sălbăticiune, eu am venit, aicea, la pândă, poate capăt ceva, să duc tatii.

Spunându-i eu aceste, mai veniră câţiva, tot înarmaţi cu puşti şi cu pistoale ca şi căpitanul Darii; aceştia, cum se vede, ăi urmau lui în oareşicare depărtare. Darii, acum, îmi luase puşca din mână, o dete unuia din cei ce veniră după el, iar mie-mi zise:

– Apoi, cum văd, tu, aşa tânăr şi, acum, vânător şi puşcaş prin codrii afunzi: bun! Hai cu mine, te fac eu vânător de altă hiară, nu de asta proastă, ce o aştepţi tu, aicea, ca băieţii boiştele cu undiţa, la părău…

Zise şi mă luă înaintea sa, îmi puse nişte desagi de piele grei, ce-i luă de la unul din tovarăşii lui, în spate şi du-mi-te, băiete, de acum, numai Dumnezeu ştie unde şi încotro! Geaba plângeam eu şi mă rugam să mă lase să merg acasă, că tatăl mi-i bolnav şi n-are cine-l căta.

– L-a căta Dumnezeu, măi copile; şi, apoi, nu ştiu eu – zise Darii – că ai mamă şi surori, care mai bine îl vor

căta decât tine! Haide tu numai cu noi, că, după vrerea lui Dumnezeu, pe tatăl tău îl vei mai vedea tu şi îl vom vedea cu toţii, n-ai grijă că ţi-om face ceva rău. Tu, băiete, eşti, cum văd eu, bun de a fi om, om te voi face; nu-i bănui nici tu, nici tatăl tău!

„Ce să fac, săracul de mine!”, gândeam eu; vorbele acestea şi altele asemenea, şi toate ca unse cu miere, dar ale unui hoţ, mă speriau şi mai mult, gândind acasă, gândind la mine şi ce va fi cu mine…

Mergeam, cu desagii în spate: să-i zvârl de pe mine şi să o apuc la fugă? Geaba, în urma mea erau, cum presupuneam eu, cu căpitanul Darii, încă vreo zece-unsprezece inşi şi toţi nişte hoţomani puternici; de unul nu scăpai, da' încă de toţi!

Mergeam, dară, plângând, şi încă în glas, că poate mi-or da drumul, văzându-mă atât de brujiu şi, de aceea, nu de „făcut din mine om”, cum le trebuie lor.

Însă craii de codru şi de poteci nu băgau nici într-o seamă semnele bicisniciei mele, ci numai văzui că, după ce spuse Darii unuia dintre tovarăşii lui ceva, în taină, rămaseră vreo trei-patru din ei îndărăt.

Mai gândind eu acasă, la bolnavul meu tată şi, apoi, la aceea că ce-a gândi el, bietul, dacă va auzi că am părăsit casa şi pe dânsul tocmai într-o vreme aşa de grea a bolii sale, ori că ce-oi fi păţit, căci luai şi puşca cu mine, fără a spune că încotro mă duc, îmi seca tot sângele

din inimă şi-mi venea să-mi pierd minţile. Mergeam pe drum mai că lovindu-mă de copaci.

Trecurăm printr-o poiană, unul din tovarăşii lui Darii mergea înainte, ceilalţi, la spatele mele, şi Darii în urmă. Înnoptase, când dădurăm, din poiană, în alt plai, şi tot pe creasta pădurii, când se auzi, în depărtare, răsunând prin codri două pocnete, unul după altul, de puşcă ori pistol. Se părea că acel sunet venea din acea parte din care noi veneam. Cel de dinaintea mea stete locului, stătui şi eu şi steteră şi cei de după mine. Auzii, în dosul meu, că Darii nu ştiu ce spune tovarăşilor de lângă dânsul şi, apoi, zise, cum pricepui, către mine:

– Mai şezi jos, băiete, mai odihneşte, poate ţi-i greu sub desagii ceia, că şi ei sunt cam grei, dară nu bănui de greutatea lor: ce-i întrînşii ţi-a fi şi ţie, numai nu tot scânci, nu fi muiere, ci flăcău cu inimă, că doară cu mine eşti!

Eram, întru adevăr, slăbit şi, de aceea, mă şi pusei la pământ. Darii veni la mine şi-mi dete o ploscă braşovenească, zicând:

– Ia, băiete, bea şi prinde la fire, ca să nu-ţi mai zic „băiete”, ci „voinice”!

Băui, era rachiu de cel de perje, tare, de care ştiam că-şi fac numai călugării la mănăstire, la noi. Dete plosca, bând şi el, şi la ceilalţi şi, apoi, zise:

– Haid’ cu Dumnezeu!

Mergeam numai în pas slab, că era întuneric şi cel de dinaintea mea abia ţinea plaiul. Mie mi se părea că umblasem, odată, cu tatăl meu pe acest plai: ne duceam spre Pietrele lui Dragoş. Se făcuse târziu, mai poposirăm o dată. Eu nu mai putui bea, dară Darii cu ai săi îşi mai petrecură plosca de la unul, la altul. Veni, apoi, iarăşi la mine şi zise:

– Ziua umblă numai bicisnicii care nu văd noaptea: voinicii, măi copile, voinicii ca noi şi cum vei fi şi tu nu-şi împleticesc picioarele ziua, ca cei numai cu o bucăţică de suflet, ia, aşa, noaptea, care-i ziua voinicului!

Zise, apoi, cugetând poate că-s prea slăbit, să ia altul desagii de la mine şi plecarăm mai departe…

Se auzea, acum, Cioful în brazi, când ajunserăm iarăşi într-o poiană; aceasta era Poiana Mărului; devale de ea, spre apus, erau Pietrele lui Dragoş, sub care se zice că ar fi mari comori: bani, arme scumpe şi alte odoare, aduse de acel Vodă, când veni el de dincolo de munţi, din Maramureş, încoace, ca să se aşeze, cu o mulţime de oameni, aicea, în Moldova, şi, neştiind el încă ce se va întâmpla, în treacăt pe la poalele acelui munte, unde, pe măgura lui, se aflau Poiana Mărului şi acele stânci mari, să se fi urcat el acolo şi să fi îngropat acele scumpeţi. Au căutat mulţi pe acolo, dară comorile zice-se că se află adânc, la talpa stâncilor şi între dânsele, încotro, între două din ele, se vede o crăpătură, prin care abia se poate băga un om. S-a şi băgat unul, de aicea, de la noi, pus de un călugăr, dară abia ajunse ceva mai adânc, în stânci, şi,

cu ţipăt şi spaimă, strigă să-l tragă de frânghii înapoi, căci acolo ar fi văzut o mulţime de şerpi. La călcâiul acelor stânci, de ceea parte, spre apus, izvorâşte pârrâul Dragoşa, ce dă în Moldoviţa; iar de astă parte, Dragoşinul, ce dă în Pârâul Şoarecului şi acesta, în Suceviţa şi, cu aceasta, în Suceava. Iar dunga de munte ce se trage de la Poiana Mărului încoace, spre răsărit, se cheamă şi astăzi Piciorul Dragoşinului. Ei, ţi-aş spune eu – zise tatăl meu – multe despre acel Vodă Dragoş – oamenii îl numeau, mai demult, Drăguş – apoi şi despre alţi voievozi, de după dânsul, care au stăpânit ţara Moldovei şi care toţi creştini, cu voinicii noştri de moşi-strămoşi, au îngrădit, zice că cu piepturile lor, săracii, hotarele acestei ţări, ca să nu le ia liftele rele şi păgâne, ci să ne lase nouă, neamul lor, sărmea de hrană. Dară acestea tu, dragul meu, le vei şti mai bine din cărţi, că zice că toate-s scrise. Noi, ţăranii, orbi, atâta ştim, ce-a spus tata la fecior şi de acolo ştim şi noi, cei de acum. Dară, auzind ce auzim, socotim şi noi că cum e ţara aceasta, a Bucovinei, bună sau rea, e munca neamului nostru şi încă nu muncă ia, aşa, uşoară şi ieftină, ci muncă plătită cu sânge şi cu mii de vieţi de oameni creştini; că, aşadară, toţi care veniră încoace, mai târziu de aceea muncă a moşilor şi strămoşilor noştri, veniră la masa gata; nu s-ar cădea, deci, ca ei pe acei ce au muncit pentru această masă să-i împingă şi să-i dea, aşa, înapoi, pe la prag, prin tindă.

Dară, acum, despre alta-i vorba: prin Poiana Mărului trecurăm până la jumătate şi-apoi făcurăm hăisa, în pădure. Văzui, mai în vale, un foc. Gândeam că ne-om întoarce de pe-acolo, ca să nu dăm de oameni, dar nu: cel de dinaintea mea tot merse, drept, înainte, spre foc, şi noi,

după el. De departe, zării, printre copaci, un om, dincolo de foc, ce sta cu mână la ochi, ca şi când ar vrea să cunoască mai bine, şi în alta ţinând o puşcă.

– Noi suntem, Iacobe, noi!, zise, în glas, cel de dinaintea mea. Toţi buni şi cu un adaos, ce poate a fi încă bunişor.

– Ceva îmbucătură, Iacobe, – strigă Darii – că mai c-ar fi vreme de ieri, la amiază!

Cel cu numele Iacob, un brădan de om, cu ţurcă în cap şi cu nişte plete până jos, pe umeri, cu cămaşa pe el ca de cioban şi cu bumbi galbeni la încheieturile umerilor, cu o curea de la brâu, până mai sub barbă, şi în ea, dinainte, teacă-n alămi cu cuţite cu mănunchi sclipicioşi, iar de o parte de ea, spre stânga, două pistoale. El se uită la mine – păcatele mele, eram aşişi în acea vârstă, de statură cam maşcată – şi zise ca pentru dânsul singur:

– Cam abia înţărcat, da' s-o face!

„Face-v-ar Dumnezeu gânj şi ghem – gândeam eu – pe voi, da' nu pe mine bun de voi!. Văzui, apoi, un ceaun mare, în crăcane, pe foc, curând după aceea, nişte felii de caş şi de urdă, înşirate pe sumanele întinse prin preajma focului şi, pe fiecare suman, pe scoarţe de brad, sare mare, ce-o pisase Iacob, cu muchia toporului, pe un bolovan. Prăvăli din ceaun o mămăligă cât un munte, puse iar ceaunul pe crăcană şi, până ce se sfârşi mămăliga cea dintâi, era cealaltă gata. Pe mine mă chemă Darii, lângă sine, şi, tot uitându-se din când în când la mine, îmi

da singur în mâini felii de caş şi de urdă, îmbiindu-mă să mănânc:

– Că tu nu eşti – zise el – la noi în robie, ci oaspe şi nu între oameni răi. Ah, suntem – continuă el, cu glasul său puternic şi-apoi încă şi cam apăsat – suntem răi pentru cei răi, dar nu şi pentru cei buni; vei vedea, dragul meu… cum ţi-i numele?

– Tănasă.

– Tănasă? – bun!

După merinzire – nu ştiu cum s-o chem, prânz ori cină, că luceafărul de dimineaţă era, acum, ca de două suliţi de sus şi zorile, acolo, la marginea luminii, începură acum a se arăta pe cer – după merinzire, zic, se sculară toţi, îşi făcură cruce spre răsărit, de câte mai multe ori, băură, pe rând, dintr-o găleată de la oi şi-apoi, punându-şi sumanele şi pieptarele sub cap, puştile şi pistoalele lângă sine, la piept şi pe dânsele o mână, după ce-şi mai făcură o cruce, două, se culcară la dormit. Desagii cei grei, ce-i dusei eu, îi văzui sub capul lui Darii, împreună cu puşca lui şi a mea.

– Culcă-te, Tănasă, aici, lângă mine – zise el –, cu picioarele spre foc, şi hai să tragem un somn popesc, să vedem ce-om mai visa şi ce-om mai face!

De culcat, culcatu-m-am şi eu, în faţa lui Darii, după cum îmi porunci el, dar de ochii mei somnul nu s-a prins nici o clipită. Eram pierdut de necaz şi de-o jale de

acasă, încât gândeam că mi se frânge inima. Cântau sturzii, cântau mierlele pe întrecute şi, în depărtatele măguri sunau, acum, în revărsatul zorilor, buciumele stânelor, de ţi se părea că te leagănă îngerii şi te ridică la cer şi că nu linul vântuleţ de dimineaţă, ci mândreţea acelor glasuri de bucium mişcă alean vârfurile uriaşilor brazi şi molizi. Dară inima mea, care altădată s-ar fi topit de atâta rai, ce umplea, acum, codrul şi lumea, inima mea, zdrobită fiind de necaz şi de grijă, pe mine toată această mândreţe din adâncimile codrilor mă umplu de o nespusă durere. Nu cugetam nimic alta, decât: oare, în adevăr, aicea, cu aceşti oameni să-mi fie rămânerea? eu să mă fac hoţ? să… vai, nu mai putui gândi; mi se punea nu ştiu ce ca un bolovan pe inimă.

În ahtul meu atât de greu şi de amar, aud, dinspre partea din care am venit, iarăşi, ca aseară, în poiană, sunet de frunze călcate de cineva. Iacob, care, cum zisei, nu se culcase, ci tot adăugea, din când în când, lemne de foc, se repezi în picioare, să vadă că ce este ori cine vine şi, după ce căută în aceea parte, făcu semn cu mâna, ca şi când ar fi dat poruncă, să nu facă vuiet, căci dorm toţi; şi, apoi, se aşeză, iarăşi, dincolo de foc, arătând cu mâna la o parte din merinzirea noastră. Eu mă temeam să mă uit îndărăt, să văd că ce ar fi, dară văzui că trei inşi, toţi înarmaţi cu puşti şi pistoale şi cu securi băgate, cu codiriştile, pe după suman, la spate, vin şi, pe încetul dezbrăcându-se, merinzesc şi apoi se culcă pe lângă ceilalţi. Mi se păru că-s aceia care, aseară, după ce spusese Darii unuia ceva, în taină, rămaseră îndărăt. Pe la un aprânz, se sculară, unul după altul, toţi, în urmă şi

Darii şi, cu dânsul, şi eu. Unul după altul, se scoboară în vale, de unde, cum cunoscui, veneau spălaţi pe faţă.

Darii vorbi ceva cu cei trei, veniţi de curând, şi-apoi, venind la mine, zise:

– Ei, cum ai dormit, Tănăsucă, şi ce ai visat, aicea, la noi? Spune-mi şi hai, colea, la şipoţel, să ne spălăm!

El înainte, eu după dânsul.

– Nu spui, n-ai visat nimic?

– Ba am visat, bade Ioane, am visat că mi-a murit tata şi te rog…

– Nu-i drept!, mă întrerupse el. N-a murit, trăieşte şi va trăi încă, şi, dacă vrea Dumnezeu, ţi-a juca încă şi la nuntă!

„Adică – gândeam eu la aceste vorbe, eu încă şi mai necăjit gândii – Da', de rămân cu tine şi cu voi, m-a vedea…" (aicea îşi făcu tatăl meu o cruce).

Ne spălarăm la ciurgău, ne şterserăm cu mânecile cămeşii şi Darii, întors cu faţa spre soare, zise rugăciunile în glas. Cu ce inimă le zise el şi în ce gând ştie Cela de sus; dară eu le zisei, cum mi se pare, că nicicând aşa cu evlavie nu le mai zisei ca acum şi tot numai cu unicul gând să mă scape Dumnezeu de aicea şi să-mi văd casa şi părinţii.

După ce îşi sfârşi Darii rugăciunile şi-şi făcu încă şi câteva cruci, se întoarse spre mine, mă netezi pe cap şi zise:

– Vină, Tănasă, colea şi şezi, jos, lângă mine!

Făcui şi aceasta.

– Măi fecior, tu ştii cine-s eu?

– Nu ştiu, bade.

– Nu ştii? D-apoi tu, aseară, mi-ai zis pe nume.

Eu slobozii capul în jos şi tăcui, mă temeam să spun mai mult.

Darii, pesemne pricepând aceasta, că adică eu nu cutez să-i spun totul, cum adică îl numeau oamenii şi, de acolea, ştiu şi eu că cine-i el; apoi, poate îi trebuia să nu mă apuce cam cu răul, să nu mă sperie, zise:

– Apoi, aşa-i cum zici, că nu ştii ce ai auzit de la tatăl tău sau de la alţi oameni, că-s eu şi ceilalţi unsprezece, cu mine. Dară-i şi aşa, dragul meu, şi nu prea aşa.

Aicea, tăcu Darii puţin, parcă gândea ce să spună şi, apoi, urmă:

– Eu şi tovarăşii mei nu suntem hoţi şi tâlhari, de care să se plângă o vădană ori un om sărac, că le-am luat văcuşoara de la copii. Nici năframa nu o luăm noi din mâna celui ce plânge şi nici nu furăm banul ce trebuie pe o sfântă tămâie.

Tăcu, iarăşi, puţin şi, apoi, adause:

– Zilele cuiva încă nu le-am luat. Tu eşti tânăr; auzit-ai tu de oameni vârcolici, ce beau, fără milă, sânge de creştin?

Aceste cuvinte le zise Darii apăsat şi cu glas ca de mânie. Eu ridicai, ca cu sfială, ochii spre dânsul, că ce vrea oare să zică, ce-s aceia ce fac ca săracii şi vădanele să n-aibă cu ce se hrăni pe sine şi pe copilaşii lor, ce răpesc năframa din mâna celui ce plânge şi banul de sfânta tămâie.

Tăcu puţin şi Darii, apoi sfârşi cu un glas ca scos din iad:

– Şi, apoi, tot aceia-s care vorbesc încă de dreptate, de lege şi de Dumnezeu!

Mă speriai, când mă uitai, acum, la Darii: fruntea-i cea lată îi era încreţită ca nişte brazde pe ogor, ochii, pe jumătate închişi şi tot parcă fulgerau foc şi pară; parcă tremura cu tot trupul şi-şi muşca stufoasele-şi musteţe. Se repezi, apoi, drept în sus, mă apucă de mână şi, tot cu acel glas de spaimă, zise:

– Pentru aceia-s tovarăşii mei şi eu, Ioan Darii, vătaful, hoţi şi tâlhari!, şi, uitându-mi-se, apoi, în faţă, sfârşi: La acel lucru ai să-mi fii tu tovarăş şi, de mi-i asculta, drag ca feciorul meu te voi avea! Haidem!...

Tremurând pielea pe mine de vorbele acestea, urcai, ţinut de mână de Darii, la vatră, unde şi vedeam, acum, iarăşi crăcanele cu ceaunul pe foc, pe unul, nu mai mult Iacob, grijind de el şi de nişte carne, ce o întorcea pe jăratic, ba pe o parte, ba pe alta, iar ceilalţi stau deoparte, unii aşa, răzimaţi cu spatele de copaci, şi vorbeau ceva nu în glas, ci pe încetul. Acum, văzându-i pe aceşti oameni mai bine, mi se părură că-s toţi unul mai de speriat lumea cu dânsul, decât altul.

Unii erau în cuşme ţurcăneşti, alţii în pălării şi alţii în comănace, şi toţi cu pene în ele, pare-mi-se că de vultur ori de huhurez de codru, şi nici unul nu avea cuşmă, pălărie ori comănac sus, pe creştet, ci pe frunte şi apăsat pe sprâncene, de ce, dacă te uitai la ei, încă şi mai multă groază-ţi făceau. Toţi aveau trăişti, unii de piele, alţii de lână, din care se vedea, la unii, şi câte un mănunchi de pistol, măcar că toţi aveau câte două şi după curea. Cămeşile şi pieptarele lor erau, la toţi, ca la ciobani, adică negre, iar Darii, căpitanul, era, după toată statura şi arătarea lui, ca un stejar între ulmi! Nu prea înalt la trup, dară în frunte, cum se zice, de o palmă şi în spete, de trei!

– Noroc, măi fârtaţi!, le zise Darii.

– Noroc, Ioane!, îi răspunseră ei şi Darii mai zise:

– Băiatul acesta e, de acum, al nostru; să ştiţi, deci, cum să fiţi şi voi către el!

Luă, apoi, puşca mea de sub căpătâiul său şi mi-o dete, cu cuvintele:

– Pe vârcolici să-i nimereşti, oameni buni să-i ocoleşti!

Prânzirăm ca şi astă-noapte. Nişte nori groşi se arătară pe cer, din parte despre apus. Darii, văzându-i, zise:

– Mă tem, măi, că om mai lăsa coasa, să nu ne fie lucrul degeaba, cum gândiţi?

– Cam aşa seamănă, ziseră unul, după altul.

Se mai porni şi un vânt, care mâna norii cei întunecaţi mai cu grăbire.

– Cum stăm cu merindea?, întrebă Darii.

– Cam pe sfârşite, răspunse Iacob.

Andrei, Toadere – zise Darii –, mergeţi la stâna Mutului şi aduceţi ce trebuie! Vă dă baciul, poate că va trebui să mai şedem pe acasă.

Andrei şi Toader se duseră, la deal, spre Poiana Mărului, iar Darii mai zise:

– Mihalache, Niţă, ia-n mai duceţi-vă unul spre plai, altul spre bâtcă, mai trageţi cu ochiul şi cu urechea, nu seamănă a ştiţi voi, şi a alţi nori?

Se duseră şi ăştia doi, iar Darii se întinse, cu faţa în sus, pe culcuşul lui, sub molid, şi zise, aşa, ca la toţi cei rămaşi:

– Mă, oare ce prună era ciocoiul de alaltăieri? Grăia rău moldoveneşte şi, apoi, încă şi parcă şepelea!

– Nu ştiu, răspunse unul, dar vorbă ca a lui mai auzii eu, odată, tot dincolo, peste hotar, şi despre acela ziceau oamenii că-i Grec; nu ştiu ce liftă a fi.

– Ce i-aţi mai lăsat în sipet, să nu sughiţe prea tare după măruntaiele lui, măcar că nu se cădea să-i mai lăsăm ceva, păgânul de el?!

– Lăsatu-i-am destul, cât să aibă încă cu ce trăi, în ocinaşe şi mătănii, până şi-a ispăşi fărădelegile ce le-a făcut cu bieţii creştini din satul unde-i arendaş.

În ziua aceasta, nu plouă, dar nici cerul nu se răzbună. Andrei şi Toader veniră, încărcaţi cu câte un berbec şi cu desagii plini de caş, urdă, făină şi sare.

– Ce-a zis moş Toma, baciul?, îi întrebă Darii.

– S-a închinat cu sănătate şi-a zis că, de-a mai trebui, de ce-a dat Dumnezeu gospodarului, lui badea

Ioniţă Mutu, din Frumosu, să mai venim, că aşa i-a poruncit badea Ioniţă, să nu ne oprească ce-om cere.

– Bun, zise Darii, deie-i Dumnezeu, pentru puţin, mult!

Eu, vorbind Darii cu ai săi aceste şi altele, le ascultam şi nu prea, căci gândul meu şi inima mea erau în alte părţi. Către seară, veni Niţu, unul din cei ce-i trimise Darii să vadă de nu-s semne şi de alţi nori, veni şi, încă cam cu grabă şi ostenit, şi, după dânsul, încă un om, pe care eu încă nu-l văzusem, şi Niţu, de departe, zise către Darii:

– Iată-l, cimpoiul nostru vine; dar el nu-şi-ce zice, că pe aicea nu-i de a i se auzi bârzoiul!

Cum aflai, mai pe urmă, cel ce veni cu Niţă era cimpoeşul lui Darii, Ioan Bordeianul din Volovăţ.

– Noroc, Ioane!, zise Darii.

– Unde te-ai pierdut, de atâta vreme, şi ce aud ce spune Niţu, nu-i ceva de-a cântecului tău:

„Măi bădiţă, măi fârtaş,
Ce s-aude prin oraş?”.

– Ba-i cam tocmai aşa, răspunse cimpoiaşul:

„Oi, rea vestea, măi fârtaş,
Că te-ntreabă de răvaş”.

– Aşaaa?, zise Darii. Bun, avem noi răvaşe, şi încă cu pecete domnească; nu le vezi şi slova le-o simţi, colea, la suliţa pieptului.

Aceste Darii zicând, arătă la pistoalele de lângă dânsul şi, apoi, adause:

– Şi mai de ales ce-i, Ioane, cum îi?

Cimpoiaşul, văzându-mă pe mine, merse aproape de Darii şi-i vorbi ceva şi cam mult în taină; iar pe Niţu îl încungiurară ceilalţi şi îşi plecau urechile spre el, ce spune. Darii, cum luai eu seama, la povestirile cimpoiaşului – acum ce i-a fi fost povestit –, tot mai mult îşi încreţi fruntea; dar, la urmă, zise în glas, ca să audă toţi:

– Cum mai cânţi tu, Bordeiene:
Cui i-i dor de rai ori iad,
Treacă dincoace de vad!

– Da, urmă cimpoiaşul, şi:
Cui i-i dor de iad ori rai,
Urce-ncoace, către plai!

– Măi fârtaţi, întrerupse, aici, Darii pe cimpoieş, cu glas tare:

Dar cui p-astă lume-i bine,
Cerce-şi norocul cu mine!

Şi se sculă în picioare, scoase, de după curea, ambele pistoale, nişte pistoale lungi, arnăuţeşti, şi ferecate

bogat cu nişte alămi albe, se uită la ceilalţi şi zise, cu glas de biruinţă:

– Rând cu voi, inimi de Zmeu!

Şi, apoi, căutând la ambele-şi braţe zdravene şi vânjoase şi la pistoalele din mâini, adause, tot cu acel glas puternic:

– Şi cu voi, fraţi şi fârtaţi!...

Merse, apoi, înspre tovarăşii săi, vorbi ceva cu ei şi numai văzui că-şi cată cu toţii de puşti şi de pistoale, până şi de securi şi de cuţitele din teacă, apoi de cornurile de praf şi de pungile cu gloanţe; iau, apoi, fiecare câte ceva de-ale lor, de bagă în trăişti ori le leagă arcişi peste umeri, şi doi şi pornesc înainte, spre culme, cu pistoalele la brâu şi cu puşca în spate.

– Focul să nu-l stângeţi, ştiţi voi!, zise Darii, iar către mine: Fost-ai tu, Tănasă, la oi? Facem şi noi, acum, mutare, că, pe aicea, s-a cam sfârşit păşunea. Ia-ţi desagii ceia şi haidem!

Vai, cum mi se făcu, iarăşi, tot pieptul boţ, cum mi se întuneca înaintea ochilor şi cum mă părăsiră toate puterile! Nu ştiu ce-mi venea: să plâng, să mă rog de Darii să-mi dea drumul ori să strig, să mă împotrivesc, doar îmi face el sfârşitul aicea. În acest minut, însă, un şuier puternic se auzi dinspre culme. Eu parcă tresării, parcă căpătai inimă. Unul din cei ce porniră înainte vine,

cu paşi mari, şi, arătând cu mâna spre partea din care veniseră ieri, zise către Darii, încet, dar apăsat:

– Pe-acolo, miros rău şi cam gros!

– Gros, tare gros?

– Tare! Pe aici s-o luăm – zise acela şi arătă cu mâna, ca să mergem hăisa, pe coasta muntelui.

Darii scoase un pistol de după curea şi zise:

Mergeţi înainte, eu rămân înapoia voastră. Pe Tănasă, între voi!, spuse, apoi, lui Iacob, care, la întoarcerea celui dinspre culme, veni aproape de Darii, să afle ce-i; îi spuse câteva cuvinte în taină, din care eu numai atâta auzii:

– … spune şi celora, să ştie!

Şi o luă spre culme. Iacob spuse, la toţi ceilalţi, ceva, adică ce-i porunci Darii ca să le spună; iar mie, la cuvintele lui Darii, „Pe Tănasă, în mijloc!”, îmi veni un gând, care amuşi li-i auzi.

Întunecase tare şi noi mergeam greu peste butuci de copaci doborâţi de vânt şi prin desişul pădurii. Deodată, auzim un pocnet de pistol, în partea dinspre culme, şi sunetul puşcăturii se aşternea peste întreaga pădure. Nu zise, la aceasta, nimeni nimica, nici steteră locului, ci, ca şi când n-ar fi fost nimic, merserăm tot mai departe. Iacob, care venea la spatele mele, îmi zice:

– Ştii tu, Tănăsucă, ce puşcătură a fost aceasta?

– Nu, bade Iacobe.

– Vătaful nostru, ca om ce nu ştie ce-i frica – că nici aceea nu-i şti-o, că de dânsul nici plumbul nu se prinde – a rămas înapoi, s-a dus acolo unde a puşcat, ca să se socoată că noi în acea parte ne învârtim. Tu nu ştii, da' pe plaiul mare s-a înşirat o poteră, au adurmicat Nemţii cumva că suntem pe aici, şi aceasta mi-a spus-o cimpoiaşul (N.N. Ioan Bordeianu din Volovăţ); iar că potera-i acum pe plai, ne-a adus ştirea un păcurar.

Trecurăm o gârlă adâncă, prin care curge un pârâuţ; dar o trecurăm numai Dumnezeu ştie cum! Ajunşi de cea parte de gârlă, o luarăm la deal şi, lângă un brad gros şi crengos, sub care era loc gol, bătucit şi larg, cum sunt de acele prin păduri şi le zic oamenii „bătelişti", Dumnezeu cu noi şi cruce de aur; lângă un brad, ne oprirăm şi se aşezară toţi la pământ.

– Ioane, zise Iacob, de la o vreme, către cimpoieş, hai ghini s-ar lovi, acum, aici, în liniştea asta a nopţii, una de-ale tale, ştii tu; da-i geaba, aice-i… cela ce nu trebuie zădărât.

– Cela ca cela; i-aş zice eu una că şi lui i-ar plăcea şi-ar mişca din coadă şi din cornişe; dar bâja de dincolo (arătând spre plai) zice: mai rabdă o ţâră!...

Deodată, parcă mi se lumină în cap şi-mi veni gândul ca, de-acum, înainte, să mă fac că-mi place a fi cu aceştia şi să le şi spun că nu m-aş mai duce de la ei. Văzându-mă, deci – socotii eu – Darii şi ceilalţi aşa, crezând ei că eu m-am domesticit la ei, m-or slăbi, pe-ncetul, din pază şi eu capăt, apoi, prilej să dau de cărarea spre casă. Gândul acesta, deşi toată grija nu mi-o lua de la inimă, într-adevăr, mă înveseli câtva, căci îmi dete nădejde să scap dintre „zmeii" iştea, cum îi numi căpitanul lor, Darii, pe care, azi-mâine – că şi potera era pe-acolea – i-or duce în furci sau cum, Doamne fereşte!, le zic pe aicea: „draiholţ".

Se auzi sunând prin frunze uscate. Venind acel sunet de pe malul de dincolo al gârlei ce-o trecuserăm, auzirăm ca dând, de două ori, cu muchia toporului, dar nu tare, în copaci, unul dintre ceşti de aicia răspunse cu o lovitură, şi doi din ei merseră într-acolo, de unde se auziră loviturile.

În curând, veni Darii.

– Ce-i pe acolo?, îl întrebă Iacob.

– Ce să fie? Răspunse Darii, Ia, babe-caie şvăbeşti, de care le ştim noi, amu, pe de-a rostul. Cu de aceste jucării, nu se prinde Darii şi fraţii lui. Din clopotniţa Solcii, dintre cătane, am trecut şi ei, proştii, socot că aicea, în largul nostru, ne-or prinde ca pe nişte becisnici? Ce ni-a spus Bordianul ştiam eu şi de la alţii, că cine din creştinii noştri ni-i duşman şi cui din ei am făcut noi

vreun rău? Deci ce numai se aude în sat am eu cine să îmi spuie.

Gândi puţin şi, apoi, zise:

– Aveţi ceva în ploşti, că într-a mea-i secetă?

– Este, zise unul, ne-a adus Costea, păcurarul, când văzu pâcla de oameni venind spre plai, parcă la noi e hram!, zise cu râs batjocoritor şi dede plosca lui Darii, carele, după ce trase din ea, o dădu altuia, şi acesta, mai departe, pe rând, la toţi.

– Daţi şi lui Tănăsucă!, zise Darii şi, apoi, urmă: Se apropie Sântă-Maria; vă aduceţi aminte ce ni se întâmpla, cam pe astă vreme, când, tot aşa ca astăzi, mânară Nemţii pe bieţii oameni pe din dos de Dealul lui Vodă, ca să prindă iepuri cu… sare pe coadă?

– Da!, răspunseră mai mulţi, iar unul adause:

– Şi Sandu Olariul, cumătrul tău din Clit, veni şi ne spuse că le-au poruncit domnii din Solca Arborenilor, Clitenilor şi Solcanilor să-şi ieie sare pentru coada iepurilor… (aici râse) şi să vie să ne… (răse iar); noi şedeam pe Vârful lui Vodă şi ne uitam la vitejia şi la hătria ştaipucilor, ce se învârteau printre norod, acolo, pe uliţele Solcii…

– Da' eu ce făceam, atuncea?, întrebă cimpoiaşul, la carele tocmai atunci ajunsese plosca.

– Ce făceai tu?, zise acela. D-apoi ţie-ţi crăpa cimpoiul de cele de-ale tale şi de-ale noastre; parcă aşişi chemai anume potera, să urce la noi, în vârful dealului.

– Aşa-i!, zise Darii. Şi-apoi, ca să nu stricăm plimbarea domnilor la Bâtca lui Vodă, unde zice-se că Ştefan Vodă, ce-a făcut mănăstirea Solcii, când venea cu gloata sa la mănăstire şi era zi frumoasă, se suia cu toţi ai săi, cu Doamna, cu copiii şi cu cei mari ai ţării, ce veneau cu el, pe vârful acelui munte, şi-şi petreceau, acolo, sus, cred că nu şi fără un păhar de Cotnariu, de cel domnesc, ştiţi, cam de acela la care, anţărţ, acolo, la Bogdăneşti, cu grea inimă se uita ciocoiul că îl slobozim din antalaş, pe gârliciul nostru, şi ne umplem cu el ploscele… Ca să nu stricăm, zic, plimbarea domnilor la vârful celui munte, ne luarăm hăisa, la vale, şi trecurăm prin mijlocul Solcei, spre Părteştii de sus, unde ne ospătară oamenii frumos şi de unde, apoi, ca să trecem dincolo, la chiaburul armean din Baia, o luarăm, pe de-ntreg, pe din sus de Cacica, unde, către seară, auzirăm, în pădure, un copil plângând şi ţipând.

– Ai făcut şi tu, Ioane, atunci, una ca zece!, îl întrerupse, aicea, Iacob. Eu, unul, n-o făceam.

– Că am gogolit copilul, ce se vedea că e de domn – urmă Darii – şi-l dusei, în braţe, prin mijlocul Cacichei, la părinţii săi, unde, aflând de la nişte băieşi, ce-i întâlnisem, al cui e copilul, mersei la casa părinţilor lui şi, acolo, între mai mulţi domni şi doamne, care veniseră să afle ce întâmplare e cu copilul, ce auziră că s-ar fi pierdut, dădui copilul pe mâna părinţilor lui şi mă întorsei

iar, noaptea, pe întuneric, la voi[15], de unde, apoi, trecând peste tarniţa Stirigoaei, ânvăţarăm, a doua noapte, la Baia, pe hoţul de ciocoi cum să-şi deşerte ce s-a umplut cu habăuca. Dară, haidem – sfârşi Darii – să-i lăsăm pe cei cu dorul să ne vadă mai cu pofta-n sân!

Se sculară toţi, Darii o luă înainte, mie zicându-mi să-l urmez, şi ceilalţi după noi. Trecurăm prislopul şi, coborându-ne la pârâul Dragoşa, merserăm pe el până unde dă în Moldoviţa; acolo, poposirăm până la crăpatul de zi, ca să vedem ceva, pe unde ar fi, adică, acel râu de trecut. Îl trecurăm şi ne urcarăm în muntele numit Dealul lui Vasile, acolo ne ospătară baciul şi ciobanii unei stâne din Vama, fără a arăta cât de puţină frică de noi sau codire de a ne ospăta cu ce avură mai bun. Nu auzeam altă vorbă, de la ai noştri, către ceia, şi de la aceia, cu dânşii, şi am venit la ei în ospeţie. Acolo rămaserăm ziua întreagă, aducându-ne un păcurar, ce-l trimise Darii, o ploscă harnică de rachiu, de la crâşma din Frumosu, iar

[15] Lucru adevărat: acel copil, ca de patru ani, era al unui impiegat de la salinele Cacica, ce, luându-se cu alţi copii de băieşi, după fragi, ceia, ca copiii, nici habar n-aveau că acesta rămăsese undeva, prin pădure, şi copilul, în loc să iasă din ea, se duse tot mai adânc. Dând Darii cu ai săi de dânsul, îl luă şi-l duse în apropiere de Cacica şi, aflând al cui e, îl dete părinţilor, cu cuvintele: „Al Dumneavoastră-i copilul? V-a dat Dumnezeu copii, aveţi grijă de ei! Io-s Darii”. Zise şi lăsă şi pe părinţi, şi pe cei cu ei ca trăzniţi de fulger. Acel copil fu, între anii 1860 şi 1870, repausatul controlor de saline din Cacica, Peşke, şi fiind el, mai înainte de această slujbă din Cacica, mandatar la Vama, îmi povesti singur întâmplarea cum îl găsi Darii, în pădure, şi aduse, în braţe, la părinţii săi; iar fiul său, Alexis „Olasiu” Peşke, ce fu adjunct de Prefectură în Rădăuţi şi muri la Cernăuţi, ştiind şi el de episodul acesta, mi-l povesti şi el mie şi altora.

Bordeian, zicându-ne din cimpoi, de parcă ascultau şi copacii dimprejurul nostru.

Dis-de-dimineaţă, a doua zi, plecarăm de acolo, grijiţi cu merinde destule de la stână, şi ne răsări soarele dincolo de apa Moldovei. Era într-o Sâmbătă. Ne coborârăm, pe dincolo de apa Moldovei, la vale. Ne întâlneam cu oameni, ce mergeau ori la vite, ori la pădure; ei ne vedeau înarmaţi şi aşa mulţi la un loc, dar nu se fereau de noi. Ne deteră bineţe nouă, şi noi lor, unii adăugau către Darii şi numele „bade Ioane".

Seara, trecurăm, pe lângă satul Valea Seacă, în Moldova şi maserăm în marginea pădurii, între satul Drăceni şi mănăstirea Slatina. Când, după miezul nopţii, sunară clopotele mănăstirii, săriră toţi în picioare şi, cu dânşii, şi eu, şi toţi ne făcurăm cruce şi ne închinarăm spre mănăstire. Darii, apoi, zise:

– Astăzi e Duminică, mergem la sfânta mănăstire, la biserică!

Nu-şi aprinse nici unul pipa, ci merseră, pe rând, la pârâu şi se spălară şi se pieptănară. Făcui şi eu aşa. Ascunseră, apoi, toţi desagii şi armele după butuci, iar la doi le zise Darii să rămână pe-acolo şi, simţind ceva, să alerge unul la mănăstire şi să-i dea de ştire.

Eu hoţ încă nu eram; şi totuşi, mergând cu Darii şi cu ceilalţi, pe când trăgeau, la mănăstire, clopotele de slujbă, la biserică, parcă mă strângea o frică grozavă de inimă, o frică şi de Dumnezeu, şi de oameni, şi această

frică cu atâta tot mi se mări, cu cât mă apropiam de mănăstire şi vedeam oameni îmbrăcaţi ca de zi sfântă, mergând la biserică. Mă miram că nu ne zice nimeni nimic: se uitau numai la noi; dacă eram aproape de ei, , le dădeam ori noi, lor, ori ei, nouă, „bună dimineaţa” şi „Dumnezeu să vă ajute încotro mergeţi!”. Ei, apoi, cum luam seama, se apropiau cap la cap şi-şi spuneau ceva în taină.

Aproape de mănăstire, Darii îmi băgă ceva în mână şi zise:

– Na, să aibi de o slujbă şi la dicos!

Era o şestacă de cele mari şi o grivnă (jumătate de sorcoveţ).

Ajunşi la poarta mănăstirii, toţi îşi descoperiră capul, îşi îndreptară părul, îşi tocmiră şi-şi îmbumbară sumanele, şi, de la poarta mănăstirii şi până în biserică, tot cruci îşi făceau şi ziceau „Doamne, iartă-ne şi ne miluieşte!”.

În biserică, unde acum se începuse slujba, merse Darii, înainte, şi noi, toţi, după el, la uşa stângă a altarului, şi deterăm unui călugăr de câte o liturghie. Eu, cu mare frică, spuse călugărului cum mă cheamă.

În biserică, se uitau toţi ba la icoane, ba la noi. Luarăm şi naforă, cu oamenii, în rând, după care ieşirăm din biserică, tot cu oamenii, în rând, şi Darii, şi ceilalţi, vorbind cu dânşii ca cu nişte cunoscuţi, venirăm în sat,

intrarăm, cu un om, în casa lui, dădurăm toţi bineţe gospodinei, ce rămăsese acasă, iar cei mai tineri îi puparăm mâna; însă cunoşteam că ea, biata-i cu sfială de noi şi ne răspunde numai ca cu jumătate de gură.

Darii ieşi, cu cimpoiaşul nostru, afară, poftind şi pe gospodarul de casă cu sine. Nu târziu după aceea, veniră tustrei, aducând Darii câte o ploscă în amândouă mâinile, iar gospodarul şi cimpoiaşul, câte trei-patru pite de grâu. Gospodina scoase din cuptorul ce, până acum, era înfundat cu lespede, o oală şi o tavă acoperită şi, până puse ea, în blide, pe masă, ce o avea în acea oală şi în acea tavă, veniră trei-patru oameni, şi ei cu oale şi cu traiste de ceva pline, şi cu vorbe şi voie bună, ca şi când ar fi venit ei cu colaci la nuntă; le puseră pe masă şi ce nu încăpu pe masă, pe vatră şi pe cuptor.

Gospodarul de casă mai aduse, de afară, o scândură lată şi un poloboc, făcu din aceste lucruri încă o masă şi gospodina, acoperind-o cu o faţă de lână, părea, într-adevăr, că-i la o nuntă. Oamenii veniţi îşi descărcară mâncările ce le aduseră, până şi linguri şi talgere de lemn, şi, apoi, să vezi trai! Ospăţ, băutură şi Bordeianul nostru, cu cimpoiul! Luai, însă, seamă că, din când în când, ieşea câte unul de-ai noştri afară, ba şi gospodarul, singur, şi se uitau prin prejur şi, apoi, iar intrau în casă. Abia după-amiază, după ce mai umplură ploştele, de vreo câteva ori, la crâşmă, cu vin, ne duserăm de-aicea, neuitând de cei doi tovarăşi, ce rămăseseră în pădure, pe lângă lucruri, să luăm cu noi de toate, câte ceva şi pentru dânşii.

– Cum îţi place cu noi, Tănăsucă?, mă întrebă Darii, mergând spre pădure.

– Bine, tare bine; mai bine decât acasă.

– Nu ţi-am spus eu că nu-i bănui, dacă-i fi cu noi?

– Tot cu Dumneavoastră, de acum, rămân.

– Aşadar – zise Darii –, dragul meu, nu numai cum zice vorba: „la plăcinte, înainte, iar la nevoi, înapoi!”, că vom avea şi de lucru!

Ceia râseră, iar eu zisei:

– N-ai grijă, bade Ioane!

Se vede că Darii tot nu se nădăjduia prea mult în toţi oamenii ce i-a văzut şi l-au văzut astăzi; curând după ce ajunserăm în pădure şi ospătară şi cei doi, încărcarăm ale noastre, eu luai iarăşi desagii cei de piele şi cu lacăt pe ei şi pornirăm, hăisa, prin pădure, la deal, cum se prinde printre hotarul Bucovinei şi Moldovei, în sus, şi, când trecurăm o bucată, mai la deal de mănăstirea Slatinei, o luarăm ceala („hăis” şi „ceala”, îndemnuri pentru animale de a o lua la stânga sau la dreapta – n.n.) şi urcarăm spre vârful dealului, de unde auzeam, acum, seara, bucium de oi. Ajunserăm la stână, lângă o poiană, unde nu găsirăm pe alţii, decât numai pe baciul, căci oile, cu ciobanii, erau duse „la porneală”, după mulsul de seară. Baciul acesta se cam sperie, când ne văzu; dar nu ştiu, de voie ori de nevoie, spunându-i Darii că nu suntem

oameni răi şi nici nu-i cerem nimic, că nici flămânzi nu suntem, se păru împăciuit.

Maserăm acolo, schimbând Darii, cu baciul, apoi şi cu ciobanii – care şi ei, la o vreme, veniră cu stâna la strungi – vorbe şi sfaturi multe şi bune; dar când baciul luă, dimineaţa, până în zori, trâmbiţa şi dete semnul sculării şi mulsului, noi încă eram în picioare şi pornirăm, după un „rămas bun” de la baciul – care ne dete un caş şi o urdă harnică – mai departe, spre culmea dealului şi, pe ea, tot înainte.

Când se lumină binişor de ziuă, eram în dreptul Humorului, dar, uitându-ne ceala, departe, în vale, vedeam, pe drumul cel mare, în jos, spre Cornu Luncii ori spre Valea Seacă, că merg mulţi oameni pe jos, cu ceva poveri pe umeri, şi, înaintea lor, vreo două-trei căruţe, în care, după cât se părea din depărtare, şedeau domni şi aveau ceva în mâni ce seamănă a puşti. Steterăm îndosiţi după copaci şi ne uitarăm într-acolo, şi, la o vreme, zise Darii ca în râs:

– La noi? D-apoi n-om fi acasă, poftim încoace!

Ne mai uitară, cât ne uitarăm, într-acolo, zicând Darii către noi:

– Ori tot acei de la Poiana Mărului, ori alţii, de pe aicea: drum bun! Da’ noi haidem!

Merserăm, toată ziua, poposind deasupra sătuleţului Doroteea, în alt munte şi codru, şi abia din sus de

Bucşoaia trecurăm, fără a vedea pe cineva, apa Moldovei, dincolo, şi, într-o fundoaie de poiană, ne culcarăm şi dormirăm pe sub brazi până după miezul nopţii, când ne sculă Darii şi, tot pe întuneric, urcarăm la deal, cam spre acele părţi în care, după părerea mea, nu prea departe se află şi Poiana Mărului.

Ajunserăm în vârful muntelui, dar aşa de greu că nu mai puteam! Acolo, după ce prânzirăm bine, ne odihnirăm până spre amiază. Darii vorbi ceva cu ceilalţi şi văzui că patru din ei o iau înainte, iar noi rămaserăm acolo. Darii întrebă cum stăm cu merindea şi i se răspunse că cam slab. Se sculă şi se sui pe grueţul muntelui, care era tare ascuţit, şi, după vreo câteva clipite, se întoarse şi zise:

– Iacobe şi încă doi, faceţi ceala, din cea parte miroase fum, veţi găsi ceva.

Se făcea seară şi nici cei patru, şi nici cei trei nu se întorceau. Darii parcă era pe gânduri şi nu vorbea nimic. Când înseră şi soarele, cum se zice, se uita încă numai cu un ochi înapoi, spre lume, veniră cei trei şi aduseră o oaie şi, într-un burduf, făină. Auzii numai zicându-i. „De la odaia Bocănilor”. Merserăm numai ceva mai dincolo de gruieţul muntelui, dar nu ştiu de ce nu merserăm mai departe.

A doua zi, pe la prânzul cel mare, veniră cei patru şi aduseră veste rea, că pe baciul şi pe păcurarii de la stâna Mutului i-a dus potera, legaţi, la Solca… Eu răcii în

inima mea; iar Darii, că se bizuia în ceva ori ca să deie inimă la ai săi, zise, şi încă vesel:

– Legaţi i-au dus, dezlegaţi s-or întoarce, că eu încă sunt viu!

De astăzi, Luni, şi până Vineri, ne învârtim toţi prin părţile acestea, mergând şi venind, trimişi de Darii, unii încolo, alţii încoace: unii aducând veşti că cum şi ce-i prin cea şi cea parte, iar alţii merinde: miei, oi, caş, făină şi altele.

În aceste zile şi nopţi, luai seama că n-ar fi Darii fără grijă, ca mai înainte. Umbla şi el, şi alţii, cu pază şi foc mai că nu făceam, nici ziua, nici noaptea, însă Vineri, până în ziuă, ne sculărăm şi ne luarăm, cu totul, de acolo, ne duserăm, prin pădure şi prin marginea poienilor, iarăşi spre Pietrele lui Dragoş, căci aduseră cei trimişi de Darii veste că, pe acolo, s-a răzbunat şi-i senin cu totul.

La Poiana Mărului nu mai era stână… Noi ne luarăm calea la vale şi oprirăm, iarăşi, sub acel brad cu băteliştea dracului, de pe râpa înaltă a adâncului pârâu. Era pe după amiază. Darii se luă cu mai toţi ceilalţi, trecu pârâul dincolo şi se duse mai departe, rămânând lângă acel brad numai eu, cimpoiaşul şi doi alţii. Şedeam fără foc şi ne era foame, căci afară de puţin caş nu mai aveam nimic de rândul gurii. Eu eram tare îngrijat că ce săracul de mine mă aşteaptă cu aceşti oameni şi cu trebile lor şi prilej de a-mi împlini gândul meu nu mi se îndemâna.

La un târziu, seara, auzirăm, dincolo de pârâu, bătând, pe încetul, cu muchea toporului în copaci. Era semn să venim într-acolo. Trecurăm, iarăşi, cu greu şi pe întuneric, pârâul şi, la o vreme, văzurăm, printre copaci, zare de foc. Erau ai noştri, iarăşi, acolo unde ne era vatra, în săptămâna trecută. Ce să văd acolo? Unii jupuiau nişte miei, alţii făceau ţigle, alţii strângeau lemne; iar pe sub brazi, clituri de pâini şi de sare, pe lângă şipuri şi balerci.

Darii, vesel, zise:

– Bieţii huţani se ţinură de cuvânt…

Asta vrea să zică, după cum aflai eu mai pe urmă, că, fiind poimâine, Duminică, Sântă-Măria Mare şi, la Ruşii Moldoviţei, hram, Darii, încă înainte de intrarea mea la „învăţătură" la dânsul, puse, cu bieţii huţani de acolo, la cale ca, venind ei, de la târg, de la Rădăuţi, cu cele ce trebuie de hram, să aibă ştire şi de dânsul cu ai săi şi, astăzi, Vineri, fiind ziua de târg în Rădăuţi, huţanii întorcându-se de la târg, unii puseră, în locuri anumite, lângă plai, „dajdia" lor pentru Darii, care, apoi, o aduse cu cei ce merseră după ea; iar alţii, care abia seara se întorceau cu mieii nevânduţi la târg, îi deteră aşişi în mână acei trei miei, ce-i jumuleau ai noştri…

– Astă noapte – zise Darii către mine – vei îngriji tu, Tănăsucă, de foc, dă puşca ta încoace!

I-o dădui şi el o puse, cu a sa, sub pieptar, la capul lui. Vorbi, apoi, cu ceilalţi şi, cum auzeam, ei puneau la cale cum să scape pe baciul şi ciobanii lui badea Mutu

din Frumosu din închisoarea de la Solca, ce aşişi poimâine noaptea să urmeze… La auzirea acestor vorbe, prin inima mea trecea îngheţul Bobotezei. Cina era gata. Se aduseră şipurile de pe copaci, pe scoarţe de brad se tăiară fripturile, iar Darii zise:

– Pe cine-i rândul să aibă ochi la hotare să meargă!

Se duseră doi, luându-şi cu sine un şip şi, pe lângă el, câte o pită şi câte un şold de friptură.

– Apucă, Ioane, iute – zise Darii cimpoiaşului – şi mai mişcă-ţi bârzoiul, că, de când tace, şi-a uita vorba!...

Eu, dincolo de foc, aveam şi eu în mâini o bucată de pâine de târg şi o bucată de friptură şi, mai cătând lemne, pe ici, pe colea, gândeam ceva la Dumnezeu.

De la şipuri, văzui că veni rândul la balerci. Bordeianul sufla în cimpoi de i se făceau obrajii mălaie şi cheful ajunse deasupra. „O, Doamne – gândii eu – nu-i oare mâna ta, aicea, pentru mine?”.

Darii se scoală, ia pe Iacob de după gât şi strigă:

– Una, băieţi!

Numai ce văd că se înşiră şi ceilalţi, toţi luându-se, unul, după altul, de după gât, şi se înşiră, de la Darii, înainte. Bordeianul, văzând ce vrea Darii, porni o „Arcană”. Mă prinse şi pe mine cel din urmă de după

grumaji şi o mânarăm, o bucată, cum se cade, ba încă poate şi mai!

– Ni-a fi pentru astăzi!, zise Darii, la o vreme, şi, cum văzui, chefuluit hăt bine.

Mai luară câte o duşcă din balerci şi, apoi, se culcară, care încotro, iarăşi sub copaci, şi Darii, ca totdeauna, cu picioarele la foc, zicând:

– Dormiţi şi hodiniţi-vă, şi, mâine, la drum şi la treabă!

Eu, deşi pusesem şipul şi balerca la gură, nu băui; eram, deci, la cap limpede. Când pricepui, deci, că adormiră cu toţii, mă dusei, câţiva paşi deoparte şi zisei rugăciunile, toate câte le ştiu, dară cu o simţire că mi se părea că stau aşişi înaintea lui Dumnezeu aievea şi tot cuvântul îl scot din fundul inimii. Mă întorsei spre foc, mai scormonind în el, cu sunet, să văd de nu s-a trezi careva; mă uitai, de-a rândul, la toţi, nu se mişca nici unul. Atunci, vai!, gândind ce vreau să fac, mi se păru că-mi sare inima din piept! Mă dusei, pe-ncetul – parcă nici nu călcam pe pământ şi nici nu suflam – lângă Darii, pusei mâna pe puşca mea, de sub capul lui; mi se întuneca înaintea ochilor, mă speriai singur de mine. Darii se mişcă şi gemu, eu mă dădui în lături şi, făcându-mă că iau un vreasc, de jos, mă dusei şi îl pusei pe foc. Mai aşteptai puţin, mai scormonii în foc şi pusei un butuc pe el şi, apoi, mă dusem pe-ncetul, iarăşi, la căpătâiul lui Darii şi, de-acum, înainte, nu ştiu ce se făcu cu mine!... Mă simţii cu puşca în mână…

Devale, dincolo de şipot, unde ne spălarăm, săptămâna trecută, acolo, de-abia, mă trezii ce-am făcut! Ca fără suflet şi încleştat de frică, o luai, prin pârâuţ, printre crengi şi peste butuci, la ocele, părându-mi-se că tot mă apucă careva de dinapoi. Dădui de brazi, căzuţi de-a curmezişul, peste pârâuţ; ca să nu fac sunet, mă vârâi, în brânci, sub ei, trăgând, cu socoteală, puşca după mine, ca să nu se sloboadă. Ajunsesem, acum, hăt, departe de acei de care mă temeam că mă apucă, când parcă nu ştiam să mai prind la inimă ori să mă gândesc că m-am băgat în mai mare primejdie prin ceea ce am făcut; stătui şi ascultai şi, neauzind nimic, iarăşi mai mersei o bucată. Deodată, aud un şuier, de la deal… şi ceva sudălmi! Eu încremenii! Încă un şuier şi iarăşi strigăte de sudălmi! „Ştiu că am făcut-o!”, gândeam, atunci, în spaima mea… „Ha, dar acum nu-i ce mai gândi: voia ta, Doamne!”, şi înainte, tot pe pârâu, la vale!...

Mi se făcu ziuă la marginea pădurii, spre Poiana Şoarecelui, dar nu mi se făcu ziuă în inima mea! Eram, de grijă şi de frică, ca zălud de cap! Mă temeam să ies din pădure, o luai, tot pe marginea ei, spre Capul Dealului Suceviţei; stătui şi aşteptai, cu grijă, şi mă uitam şi ascultam în toate părţile despre pădure, de n-oi vedea, de n-oi auzi ceva. Nu se simţea nimic. O luai, prin pădure, spre Suceviţa – mă temeam parcă de toţi copacii, de nu-mi iese vreun tovarăş de-al lui Darii ori poate şi el, singur, de undeva. Abia făceam doi-trei paşi şi iar stam şi ascultam. Când se răspundea vreo veveriţă de prin copaci, gândeam că nu pe mine, ci pe unul de aceia îl simţeşte.

Eram ostenit şi de trudă, şi de frică, că abia mai puteam păşi.

Satul meu, Suceviţa, era colea, la vale, în dreapta mea; eu, însă, parcă eram cine ştie unde, departe de el, între Turci şi Tătari, aşa mă temeam că hoţii mi-or ieşi, de undeva, înainte şi, atunci, sunt pierdut! Şi, apoi, de-oi şi scăpa, cumva, până acasă, ce se afla în capătul din sus, ce-oi folosi! Oh, şi încă dacă tatăl meu, bietul, e poate mort?

Era, acum, pe la toacă, ajunsei pe Dealu Negru, ce-i deasupra mănăstirii. La crucea de pe acel deal, mă oprii, o sărutai şi suspinai adânc. Trăgeau toate clopotele la mănăstire, că mâne-i Sântă-Măria. Fără a căuta, de frică şi de grijă, în sus, spre casa noastră, ce puteam să o văd, de aicea, păşii înainte…

O, Doamne!, ce văd, din deal, când ajunsei în preajmătul casei noastre! Tata şedea afară, pe prispă, plecat pe un băţ; razele soarelui, ce se mai vedea ceva, pe deasupra dealurilor, luminau drept asupra lui…

– Bună vreme, tată!, strigai, de dincoace de poartă.

– Vai de mine!, răspunse tata, cu glas slab şi rar. Da' unde ai fost tu, măi băiete?

Îi pupai mâna, mama sări din casă, îşi puse mâinile în cap şi mă privi, cu vrerea, nu ştiu, să se bucure

că mă vede ori să mă probozească; îi pupai mâna şi ei, şi-abia numai începui eu a spune păţania mea, când tata strigă, cum poate striga un om slab de boală:

– Taci, netrebnicule! Da' cine, în noaptea aceea, spre care te-ai pierdut tu de-acasă, a răzimat un căprior de uşa mea?... Şi ce puşcă ai tu?

Săracul de mine, eu, în zăpăceala mea, luai, în locul puştii mele, pe a lui Darii!... Şi ce frică grozavă mă ţinu, toată ziua, se poate din aceasta şti, că eu nu dădui de greşeala cu schimbul puştilor.

– Am sfârşit!, gândii, atunci…

Acum, însă, şi pricepui de ce le spuse Darii nu ştiu ce la cei trei tovarăşi ai săi, care, după ce mă luă el de la poiană, rămaseră înapoi. Auzind el, adică, de la mine, că tatăl meu e bolnav şi pofteşte sălbăticiune, le dete, prin unul, la cei trei poruncă să facă, numaidecât, ce-or face şi ei şi făcură, şi aduseseră căpriorul şi-l răzimară, noaptea, de uşa noastră!...

Puşca lui Darii, încă într-acea noapte, o luă Iacob, aducând-o pe a mea şi, numai cu atâta, pupând mâna tătâne-meu, zise către el:

– Nu bănui, moşule, te roagă Darii, că ţi-am făcut puţină grijă! Vedem noi că Tănase nu-i de noi!

Şi, întorcându-se, apoi, spre mine, zise:

– Da’ tu, auzi tu, n-ai auzit, n-ai văzut, nu ştii nimic! Că, de altfel, şi noi, altfel: numai numele ţi-a rămâne!

Zise şi ieşi pe uşă.

Auzirăm că Darii, într-adevăr, scăpă pe baciul şi pe ciobanii lui Mutu din închisoare, lăsând pe străjeri legaţi şi cu căluşi în gură, dar nu mult după aceea, auzirăm şi alta. Auzirăm, adică, că-l duc pe Darii pe toloaca Marginei, să-l spânzure, ce şi urmă”.

Autorităţile austriece din Bucovina au dus o campanie amplă şi complexă împotriva haiducului mărginean Ioan Darie, inclusiv prin înfiinţarea de colonii germane şi în jurul satului său natal, Marginea, dar şi prin văile munţilor pe care şi-i alesese drept reşedinţă, la ceasuri de primejdie, localitatea premeditată ca atare fiind, după spusele istoricilor germani, Poiana Miculi sau a Micului, numită, în germană, Buchenhein, din vecinătatea Mănăstirii Humorului. Numai că povestea colonizărilor cu nemţi, pentru a îngrădi arealul lui Darie, haiducul, este o legendă, Poiana Micului fiind înfiinţată, drept vatră germană de sat, ceva mai târziu, la peste un deceniu de la uciderea lui Darie, în 1838, cu emigranţi germani din Boemia, o singură familie, David Fiber, venind din Bavaria. Primul colonist german din Poiana Micului a fost Jokl Kisslinger, urmat, curând, de alte 41 de familii, cele ale lui Sebastian Baumgartner, Anton Beer, Johann Beutel, Georg Binder, Josef Buganiuc (slovac), Mathias Eigner, David Fiber, Josef Flachs, Adalbert Fuchs, Johann Fuchs, Mathias Fuchs, Johann Hable, Wenzel Hackl,

Andreas Hartinger, Josef Heiden, Georg Hellinger, Adam Herzer, Georg Hofmann, Stefan Honers, Wenzel Kisslinger, Andreas Klostermann, Jakob Kufner, Anton Landauer, Andreas Lang, Josef Lang, Georg Neuburger, Wenzel Rach, Ignaz Rankl, Karl Reitmajer, Martin Reitmajer, Wenzel Reitmajer, Franz Schelbauer, Leopold Schuster, Stefan Schuster, Günther Stor, Anton Tischler, Andreas Winzinger, Andreas Weber şi Josef Weber.

Legendările, expresii ale nevoii românilor de speranţă, dar şi de demnitate de împrumut, au cuprins veacul lui Ioan Darie, copleşindu-l, spre sfârşitul acelui veac, şi pe Iraclie Porumbescu, pasionat căutător de povestiri cu haiduci şi mărturisitor al lui Darie, care, după cum rezultă şi din textul anterior, avea şi motive intime, lăuntrice, de a simpatiza cu legendarul haiduc mărginean.

O a doua povestire a lui Iraclie Porumbescu[16] despre haiducul mărginean Ioan Darie, „Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul", la care deja s-a făcut referire, completează povestirea anterioară, reliefând şi alte trăsături de suflet şi de caracter ale haiducului.

Povestirea încredinţează memoriei şi câteva informaţii, pe care şi istoria, şi legendele obişnuiesc să le omită:

„Haiducul Darie, născut în satul Marginea, în Bucovina, şi, mai pe urmă, acolo, adică pe şesul dintre

[16] PORUMBESCU, IRACLIE *Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pp. 80-83

Margine şi Dealul Ederii, la anul 1816, şi spânzurat, era prin toate comunele, de-a lungul Carpaţilor bucovineni, ba şi ai celor din Moldova, un nume foarte popular.

Mic şi mare cunoşteau năzdrăvăniile lui cele haiduceşti, care erau, seara, povestite la gura cuptorului, ziua, la lucrul prin ţarini. Se înţelege că fiecare, după bogăţia fanteziei sale, le povestea care din care cu culori mai vii, mai drastice şi mai cornurate, atribuindu-i „căpitanului Darie" şi nişte puteri supranaturale, pe care, apoi, le ilustra cu un nimb cât mai misterios şi mai transcendental.

Ba că, ziceau unii, Darie a găsit iarba fiarei şi deschide orice încuietoare şi frânge orice lanţ; ba că, adăugau alţii, s-a scăldat în şapte Iordanuri, de nu-l prinde plumbul; ba că, întăreau, iarăşi, alţii, are nafură de Paşti de la şapte biserici, de nu-l poate prinde nimeni; şi de acestea, mai multe.

Dar nu numai numele, ci şi persoana lui Darie era, mai pe tot locul, cunoscută: pentru că el nu umbla numai pe furiş, pe la capetele pâraielor şi potecile ascunse ale codrilor şi nu şedea tot numai prin fundoaiele pădurilor şi pe după stâncile măgurelor, ci el venea foarte adesea şi în sate, mergea la biserică, cu ceilalţi creştini, după aceea, şi la cârciumă, la scrânciob, se prindea cu feciorii la horă şi apoi mai trăgea, câteodată, şi din fluier, de-l ascultau nu numai, roată împrejurul lui, toţi oamenii, bărbaţi, flăcăi, femei şi fete, dar până şi păsările, şi frunza de pe copaci… Atunci poruncea Darie făgădarului să-i aducă vin, cu ridicata, şi să-i umple şi cupa, roată, pe la toţi şi toate.

Darie avea unsprezece „feciori”, adică tovarăşi; el era al doisprezecelea. Acei unsprezece, când venea căpitanul lor în vreun sat, se împrăştiau pe ici, pe colea, de strajă, de nu s-ar ivi, de undeva, ştiţi – „procleţii de poteraşi, ce te-ntreabă de răvaş”… căci de sătenii înşişi Darie nu avea nici o frică, deoarece, pe lângă aceea că trăia cu dânşii bine, îi cinstea şi îi omenea; el nu numai că nu făcea nimănui din ei nici un rău, dar mai şi boteza, cununa şi miluia, dând la fini şi la fine junci şi chiar şi perechi de boi, şi nu o vădană îşi îndulcea copiii cu lapte de la vaci căpătate pomană de la căpitanul Darie.

Banii de cheltuială şi straiele de primeneală, aceste Darie nu şi le căuta de pe la bieţii săteni, ci de pe la ciocoi chiaburi şi hapsâni şi de pe la negustori „cu chimiruri groase”

Se spune că el ar fi zis, de multe ori, „feciorilor” săi:

– Măi fârtaţi, să nu cumva să luaţi voi tămâia ce o duce vădana la biserică şi năframa din mâna celui ce plânge: pricepeţi ce vreau să zic?...

Nici de omorât Darie să nu fi omorât pe nimeni, decât, în urmă, pe un cârciumar jidov din Marginea, care, „mituit de domni”, merse furiş la Solca, de-l denunţă că chiar acum, noaptea, se află el în cârciumă, la dânsul, şi benchetuieşte cu oameni, dus. „Feciorii” pândaşi să fi oblicit aceasta şi să fi făcut lui Darie semn să iasă din cârciumă. Ieşit, dacă auzi de hăinia Jidanului, care, şi

până atunci, avusese şi avea încă să aibă mulţi „zimţuiţi” de la dânsul, să-i fi mers în întâmpinare, pe drumul spre Solca, şi, văzând, în întunericul nopţii, într-adevăr sclipind baionete, ce se scoborau, de pe Dealul Ederii, la vale, întâlni şi pe trădătorul său, o distanţă bunicică înaintea soldaţilor, şi, acolo, pe acel loc, unde, mai pe urmă, îi fu osânda, Darie să-l fi prins pe crâşmar numai cu o mână de gât şi să-l fi strâns puţinel, dar aşa de puţinel încât mârţoaga-i să-l fi adus acasă mort cum se cade. Însă aceasta o atinserăm, aici, numai aşa, în treacăt, şi, de astă dată nici nu-l prinseră pe Darie.

După această mică întâmplare, Darie încungiură satul şi cârciuma din Marginea şi, într-o sărbătoare, se coborî, de la Pietrele lui Dragoş – un munte dintre Dragoşa şi Humorul, în Bucovina – în sat, la Suceviţa. Intră în cârciumă, dară, fiind încă numai ceva după-amiază, nu era încă nimeni în cârciumă, decât numai cârciumarul singur. Acesta era un creştin din loc. Darie îi dete „bună ziua!” şi, văzând că nu-i nimeni şi fiind trudit – poate că chiar se întorsese de la o expediţiune de ale sale, acolo, pe la Hărlâu sau Bacău – scoase pistoale argintate de la curea, le puse pe masa din fundul cârciumii şi, singur, făcându-şi sumanul căpătâi, se culcă jos, cu capul la pistoale.

Vine un om, vine altul, vine al treilea; cârciumarul le face la toţi semn să tacă, arătând la cel de jos. Oamenii, cunoscându-l pe Darie ca şi cârciumarul şi văzând că el e cel culcat, se aşezară cu toţii încet pe laviţă, fără a grăi un cuvânt. În sfârşit, mai că se umplu cârciuma de oameni. Vine, apoi, şi un moşneag bătrân, cu bar-

ba până la brâu. Acesta era Mateiu Bercheşanul, din sat de acolo, din Suceviţa, care, pe cât era stimat de toţi consătenii săi pentru bătrâneţile sale, căci trecuse de mult de şaptezeci de ani, pe atât era el şi de temut de toţi, până şi de satele vecine, fiindcă el trecea de un mare solomonar şi farmason; el închega apa şi pe la Sfântul Ilie, când era soarele drept în creştet…

Cârciumarul face şi moşneagului semn, arătând pe cel de jos. Moşneagul stă, se uită lung la cel culcat, apoi la oamenii molcomi de prin pregiur, dă, apoi, cu ochii şi de pistoalele de pe masă, stă, gândeşte, cu fruntea încreţită, îşi dă cuşma ceva înapoi, mai caută la dormitor ca şi când ar fi voit să se încredinţeze de doarme ori ba; mai gândeşte ceva şi, apoi, încungiurându-l pe cel de jos, merge încet spre masa cu pistoale. Se mai uită, o dată, la dormitor şi, apoi, luându-şi cuşma ţurcănească din cap, înfige ochii în pistoale, se pleacă asupra lor şi şopteşte oarece. Face, apoi, un semn mistic, pare că cruce, asupra lor, îşi pune cuşma în cap şi, întorcându-se către oameni, zice cam cu jumătate de glas:

– Amin, de acum, plumbilor din buza lor!...

– Ce ai zis, moşule?!, strigă, atunci, Darie, sărit drept în sus.

Sar şi oamenii, de pe laviţe, surprinşi de acest accident, stă şi moş Mateiu şi se uită, ceva intrigat, la Darie, apoi, după o pauză, îi răspunse rar şi cu tocmeală:

– Ce am zis, fătul meu, e zis şi ce am făcut e făcut!

– Moşule!, strigă Darie cu mânie, dar ce ai cu mine, ce ai cu pistoalele mele? Ce rău ţi-am făcut?

Şi, roşu în faţă ca bujorul, de mânie, face un pas către moşneag.

Acesta, tot rar şi aşezat, zice:

– Destul, fătul meu, destul de haiducie, mai gândeşte, de acum, şi de…

– Taci, moşnege!, curmă Darie, bătrânului, ultimul cuvânt, înfuriat peste fire şi, întorcându-se iute către pistoale, băgă mâna în curea, scoase o frunză, din ea nişte cenuşă, o pune în palmă, zice, peste ea, în taină, câteva cuvinte şi apoi suflă cenuşa peste pistoale. Le ia, apoi, în mâini pe amândouă, le trage cocoşul şi, întors către moşneag, strigă:

– Moşule, unde să pun „plumbii din buza lor"?

– Aici, fătul meu!, răspunse Bercheşanul dârz şi apăsat. Aici!, şi-i arătă lui Darie pieptul gol şi cărunt…

– Vai de mine!, strigară oamenii ca cu o gură, căutând speriaţi ba la moş Mateiu, ba la Darie.

Acesta, şi el, parte nedumerit, parte îngrijat de vorba şi siguritatea moşneagului, dă, deocamdată, un pas înapoi, îl soarbe cu ochii ţintă la el şi, apoi, ca şi când şi-

ar fi adus de ceva aminte, ia iute pistoalele în stânga, iar în dreapta ia barba albă ca omătul a moşneagului, o pupă şi, tremurând de mânie, zice:

– Moşule, aceasta te apără!

Şi, îndreptat spre dulapul crâşmei… brrrum!, tună din ambele pistoale, deodată, încât numai tărâţe se făcură şipurile şi paharele din dulap, iar borţile de doi plumbi se vedeau una, în perete, lângă alta… Spaimă cumplită prinse pe toţi, şi pe moşneag, care, apoi, trezindu-se, zise cu glas slăbit:

– Bre, asta-i alta!

Şi, apoi, îndreptat către Darie, îi zise:

– Voinice căpitane, eu sunt meşter bătrân, dar tu m-ai întrecut!

Iese, apoi, pe uşă, cu capul plecat şi, de aici, înainte, nu-l mai văzu nimeni printre oameni…”[17].

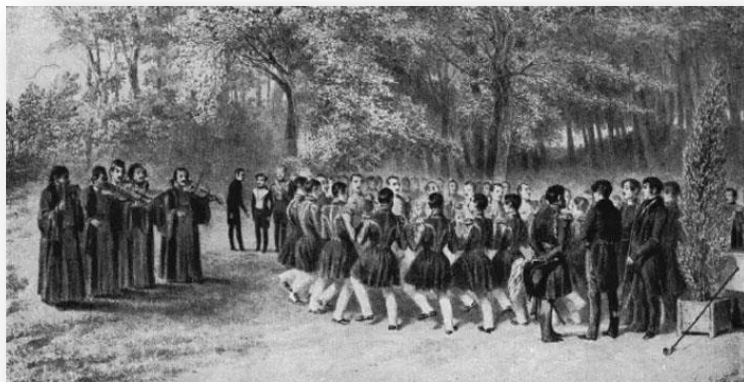
Patrimoniul folcloric bucovinean păstrează o parte dintre „cântecele” cimpoiaşului haiducului Darie, Ionică Bordeianul din Volovăţ, cumătrul lui Darie, baladele românilor sau „cântecele bătrâneşti” fiind, după cum spun

---

[17] Acest episod, care, ca o întâmplare adevărată, mi-o comunică tatăl meu, de loc din Suceviţa, eu o povestii la mai mulţi, dintre care aud că cineva să o fi publicat în oarecare foaie, fără ca să-i fi spus provenienţa ei, după cum mi se mai întâmplă şi cu alte comunicaţiuni, ba chiar şi scrieri mărunte de ale mele.

cronicarii şi cărturari cei vechi, alcătuite de anume oameni iscusiţi şi încredinţate poporului, spre desfătare şi spre păstrare.

Primul reportaj despre haiduci şi poteră în Moldova

În 25 februarie 1835, într-o zi de luni, 9 haiduci au atacat postul militar din Dealul Ocnei, pentru a elibera 16 fârtaţi. Iniţial, curajosul demers a izbutit, dar împuşcăturile au fost auzite de şeful „străjii gropilor ocnelor”, colonelul Milicescu, care, mobilizând târgoveţii (primarul se numea, pe atunci, „smotritev”), a capturat toţi evadaţii, afară de 4 morţi şi un rănit (Ivan Sprânceană, Costake Fuior, Dumitru Hănganu şi Vasile Borcilă, rănit grav fiind Vasile Sirian) ucigând şi 3 haiduci din ceata eliberatorilor (Costea Zaharia, căpitanul cetei de eliberatori, Ioan Ţăţioanu şi Andrei Pojarnicu, „ce-i zic şi Mânzu”).

Raportul lui (No. 74 din 25 februarie 1835) înseamnă un formidabil prim reportaj despre bătăliile

dintre haiducii şi poterele vremii, numele evadaţilor capturaţi fiind: Iordachi Chicer, Dumitru Doina, Grigore Ciobotaru, Neculai Ciobanu, Neculai Tăut, Opre Ciure, Sandu Buca, Andrei Ioan, Ioan Bondariu, Ioan Ungureanu, Ioan Olteanu, Ioniţă Masalagiul, adică „năierul".

Dintre târgoveţii care au pierit în luptă, sunt menţionate numele: Avram Focşăneanu, însurat, cu 6 copii; Costake sin (fiul) Ştefan Forăscu, burlac; robii ţigani ai ocnei Toader Pavel, însurat, cu 3 copii, şi Ioniţă Berbeci, însurat, cu 2 copii. Răniţi au fost, dintre târgoveţi şi soldaţi, Toader Husariu, Petre Popa, Simion Streinu şi soldatul Ioan Zota. Dar iată raportul colonelului Milicescu, apoi şi „Anaforaua din partea Adunării către Prea Înălţatul Domn", datată în 1835, martie 4, sub No. 46:

„Astăzi, luni, la 25 ale următoarei (februarie – n. n.), pe la zece ceasuri turceşti din zi, dinspre seară, au sosit în Dealul Ocnelor nouă făcători de rele tâlhari, pe lângă dânşii având multe focuri, puşti, pistoale, săbii şi iatagane; deodată, fără veste intrând călări în ograda ocnei, pe poarta de la deal, au descălecat aproape de Casa Delăriei, unul repezindu-se la porţi de le-a închis, iar alţii au început a împuşca, năvălind la gura ocnei în care erau închişi tâlharii, cu săbiile în mână; înconjurând cu iuţime pe soldaţii ce erau la ceas, nu le-a mai rămas vreme măcar să-şi mişte puştile din mână, au început a scoate din tâlharii din ocnă, împuşcând în toate părţile, unde nu se putea apropia nimeni de dânşii; au scos 16 tâlhari din ocnă, dându-le armele ce le aveau de prisos cu dânşii. Unde prinzând eu de veste, am alergat cu cea mai mare grăbire, împreună cu soldaţii ce ieşiseră din caraulă, întovărăşit

fiind de smotritevul târgului de aice şi de alţi voinici târgoveţi, am bătut război cu focuri din puşti şi săbii, ca un ceas jumătate, unde, înfrângându-i cu morţi, i-am prins pe toţi acei scoşi din ocnă, omorâţi fiind patru şi patru răniţi, iar opt sănătoşi, unde s-au şi pus pe aceştia doisprezece vii în ocnă, afară de cei ce s-au omorât. Din acei nouă tâlhari, ce veniseră să-i scoată din ocnă, s-au omorât, împuşcându-se trei li al patrulea s-a rănit cumplit şi s-a şi prins; iar cinci din acei ce au venit, încălecând pe cai, scăpând, au apucat în codri, unde totodată am făcut cunoscut şi isprăvniciei ca, ridicând potera, să-i poată prinde, iar din soldaţi numai unul s-a rănit cu glonţ, pentru care grăbesc a aduce la ştiinţa Excelenţei Voastre. / Parucicul MILICESCU”

Anaforaua, avea să fie urmată de o „Otnoşenie din partea Adunării către Dumnealui Şeful miliţiei, Hatmanul Teodor Balş”, datată în aceeaşi zi de 4 martie, sub No. 50. Dar iată, mai întâi, anaforaua:

„Obşteasca Obicinuită Adunare a primit cu supunere ofisul Înălţimii Voastre, de la zi întâi a curgătoarei, supt No. 32, pe lângă care aţi binevoit a împărtăşi ei, în copie, raportul Dumisale Şefului miliţiei, Hatmanul Teodor Balş, şi înştiinţarea ofiţerului rânduit cu garnizoana pentru paza vinovaţilor din gropile ocnelor, amândouă cuprinzătoare de prescrierea asupra luptei urmata la 25 a trecutei luni, fevruarie, între militarii garnizoanei pomenite, întovărăşiţi cu unii din târgoveţii Târgului Ocna, şi între nouă făcători de rele tâlhari, ce au fost năvălit spre scoaterea vinovaţilor din gropile ocnelor, uniţi cu 16 din asemene vinovaţi, pe care au fost apucat a-i scoate. Din

acea prescriere, Adunarea a avut o vie plăcere a descoperi înţeleptele măsuri întrebuinţate de către Dumnealui Hatmanul Balş asupra întăririi garnizoanei arătate, precum şi asupra îngrădirii Comandirului aceluia cu povăţuire de însufleţire, spre întâmpinare la asemene întâmplări. Nişte asemenea bune chibzuiri ale Dumisale, pornite de la adevărata patriotică râvnă, ce-l caracterizează, vrednicind deplină mulţămire din partea obştiei sin-patrioţilor, Adunarea îndrăzneşte a înnoi, către Înălţimea Voastră, mărturisiri întru aceasta, şi totodată cu acest prilej, a recomanda pe Dumnealui Hatmanul Balş la acea cu osebită a Voastră înaltă bunăvoinţă. Numai puţin ea îndrăzneşte a mijloci, cu plecată rugăminte către Înălţimea Voastră pentru a se face o potrivită răsplătire militarilor şi altora, ce, prin a lor bărbăţie, s-au însemnat în urmarea acestei crunte lupte, precum şi sprijinirea cu cuviinciosul bugetar a casele acelora ce s-au făcut jertfa în această întâmplare, spre a sluji aceasta de îmbărbătare şi altora, pe viitorime, la asemeni.

VENIAMIN, Mitropolit Moldovei.
MELETIE, Episcop Romanului,
SOFRONIE Episcop Huşului,
Costake MAVROCORDAT, Vornic,
Alecu MAVROCORDAT, Postelnic,
Costake BALŞ, Hatman,
Iordake GHIKA, Postelnic,
CATARGIU, Vornic,
Costin CATARGIU, Postelnic,
Ioan JORA, Postelnic,
Iordake GHIKA, Vornic,
CRUPENSKI, Vornic,

Ioan CUZA, Postelnic,
Alecu STURZA, Agă,
Dimitrie CANTA, Spătar,
Ilie COGĂLNICEANU, Agă,
Mihai VEISA, Agă,
Ienacake GHERGHEL, Ban,
Grigore CODREANU, Spătar,
Grigore CUZA, Spătar,
Vasile VEISA, Spătar,
Vasile ALEXANDRI, Spătar,
Iordake MILU, Paharnic,
Iordake CHIRIAC, Paharnic,
Dimitrie BRAN, Ban”.

Otnoşenia, adresată şefului miliţiei, Balş, care, vorba lui Faulkner, căzuse în eroism ca într-o gură de canal uitată deschisă pe stradă, este şi o probă a servilismului tradiţional românesc, dar şi una, ca şi raportul, ca şi anaforaua, a excelentei limbi româneşti, care se folosea în Moldova primei jumătăţi a veacului al XIX-lea, deci înainte ca bătălia „ştiinţifică” dintre etimologişti şi fonetişti să o bulverseze şi să o bulibăşească până la penibil (culmea este că Academia Română de astăzi preia, tot la fel de „ştiinţific”, unele jălnicii etimologiste, pe care le dă drept obligatorii pentru fonetismul de astăzi). Dar iată şi Otnoşenia No. 44/1835:

„Din acele pe lângă ofisul Prea Înălţatului Domn, de la zi întâi a curgătoarei, supt No. 32, împărtăşite Adunării, copii de pe raportul Dumitale şi de pe înştiinţarea ofiţerului rânduit cu garnizoana spre paza vinovaţilor din gropile ocnelor, pentru lupta urmată la 25 a trecutei luni

fevruarie, între militarii acelei garnizoane, întovărăşiţi cu unii din târgoveţii Târgului Ocnei, şi între nouă făcători de rele tâlhari, ce au fost năvălit spre scoaterea vinovaţilor din gropile ocnelor, uniţi cu 16 din asemene vinovaţi, pe care au fost apucat a-i scoate, Adunarea a luat deplină lămurire de urmarea acestei întâmplări şi ea a avut acea mai vie plăcere a descoperi înţeleptele măsuri întrebuinţate de către Dumneata asupra întăririi garnizoanei pomenite, precum şi asupra îngrădirii comandirului aceluia cu povăţuiri de însufleţire, spre întâmpinare la asemene. Nişte aşa bune chibzuiri ale Dumitale, pornite de la adevărata patriotică râvnă ce te caracterizează, vrednicind o deplină mulţămire din partea obştii sin-patrioţilor, Adunarea împlineşte o datorie întru a înnoi către Dumneata mărturisirea întru aceasta, pe care binevoieşte, arhon Hatman, a o primi ca un prinos după vrednicia cuvenită ostenelilor Dumitale acelor cu neobosită sârguinţă şi cu acea mai desăvârşită râvnă în slujba patriei.

VENIAMIN, Mitropolit Moldovei.
MELETIE Episcop Romanului,
SOFRONIE, Episcop Huşului,
Costake MAVROCORDAT, Vornic,
Alecu MAVROCORDAT, Postelnic,
Costake BALŞ, Hatman,
Iordake GHIKA, Postelnic,
CATARGIU Vornic,
Ioan JORA, Postelnic,
Ioan CUZA, Postelnic,
Iorgu GHIKA, Vornic,
Costin CATARGIU, Postelnic,
CRUPENSKI, Vornic,

Alecu STURZA, Agă,
Dimitrie CANTA, Spătar,
Ilie COGĂLNICEANU, Agă,
Mihai VEISA, Agă,
Ienacake GHERGHEL, Ban,
Grigore CUZA, Spătar,
Vasile ALEXANDRI, Spătar,
Vasile VEISA, Spătar,
Dimitrie BRAN, Ban,
Iordache MILU, Paharnic,
Iordache CHIRIAK, Serdar”[18].

[18] Obicinuita obştească Adunare a Moldovei / *Legislatura I, Sesiunea III / 1834-1835*, Iaşi 1835, Anexe, pp. 811-813

Haiducul Pantelimon, încătuşat la Fălticeni, în 1914

„Celebrul haiduc din munţii Neamţului, Pantelimon (în fotografie, cel marcat cu X), a fost arestat la Fălticeni, la sfârşitul lunii februarie 1914, dar la procesul de la Bucureşti, din vară, unde apărea în faţa instanţelor alături de şapte fârtaţi, avea să fie eliberat, pentru că nu existau probe împotriva lui, ci, dimpotrivă, o puzderie de martori care subliniau bunătatea haiducului. Odată şi odată, poate o să-mi fac timp şi pentru acest personaj pitoresc al istoriei noastre mărunte.

Teodor Pantelimon ostenise, de-atâta hăituială şi intenţiona să se predea, dar nu jandarmilor. „El îşi dă seama de situaţie, de aceea – după cum a declarat-o şi dlui

Cocea – e hotărât mai bine să îşi tragă un glonte în cap, decât să cadă în mâna jandarmilor”. În prinţul Caradja, care venise la întâlnire însoţit, nu mai avea încredere, aşa că s-a orientat spre primarul din Pipirig, Ghimicescu, cu care se cunoştea de mult timp, şi căruia i-a trimis vorbă, printr-un ţăran, că dacă vine singur la locul de întâlnire, îl va însoţi, ca să se predea, la prefectul din Piatra Neamţ, Leon Bogdan. Informat de Ghimicescu, prefectul Bogdan a trimis ordin la Târgu Neamţ „să dosească pe toţi jandarmii şi să lase pe Pantelimon să vină cu primarul din Pipirig la Piatra”. Vestea a provocat pariuri, cel mai mediatizat fiind cel dintre comandantul gardiştilor din Piatra Neamţ, Nicu Sîrghi, cu arendaşul Adamescu, „pe 20 lei contra 10 că, până a doua zi, Pantelimon v-a fi prins”. Numai că Pantelimon, care văzuse automobilul prefectului Bogdan, sosind cu ordine la Târgu Neamţ, a intrat la bănuieli şi nu s-a mai prezentat la întâlnire”[19].

*

„Între timp, un fost şef de post de jandarmi, pe nume Constantin Ana, demis după eşecul capturării lui Pantelimon la Mitocul lui Bălan, a cerut permisiunea să facă propriile lui cercetări, pentru a se reabilita.

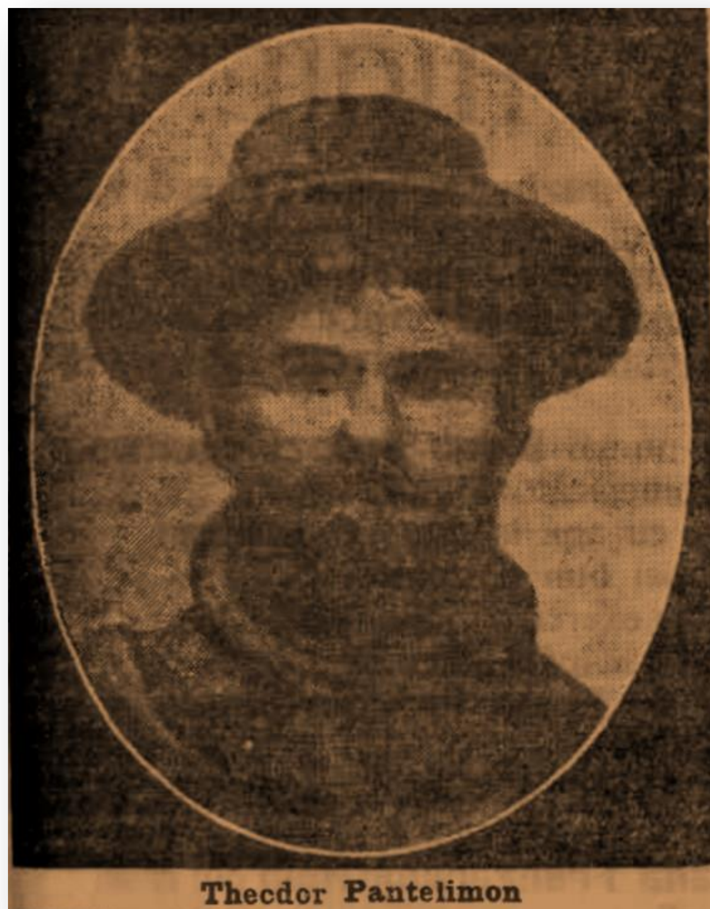
Datorită lui Ana, în noaptea de 2 septembrie 1911, după ce Pantelimon fusese zărit în Răuceşti, pe la ora opt, iar jandarmii s-au pripit, trăgând asupra lui, făcându-l să fugă, un puternic detaşament de jandarmi l-a înconjurat în pădurea Grumăzeşti. Pantelimon avea puşca pe umăr, când jandarmii l-au somat, dar, după un schimb

[19] *Adevărul* din 3 septembrie 1911

de împuşcături, haiducul a dispărut fără urmă. O luase spre Bălţăteşti, oprindu-se la stână, ca să mănânce, apoi a plecat spre Pipirig, ca să deruteze ciobanul, şi s-a oprit la Agapia, unde avea o ibovnică, Maranda Demetrescu, după ce călătorise însoţit de preotul Dumitru Stamate din Răuceşti, pe care-l întâlnise, în 3 septembrie, când, însoţit de doi fârtaţi, Pantelimon prădase prăvălia lui Nica Ravarin, de lângă pădurea Ashabeni din Grumăzeşti, dar şi pe femeia de serviciu a şcolii din Târgu Neamţ, căreia i-a luat sumanul, care-i era de trebuinţă. Maranda trebuia să-i aducă schimburi curate la „trei brazi îngemănaţi", în ziua de 5 septembrie, şi, cum o urmăreau agenţii Siguranţei, care prinseseră ceva de veste, Pantelimon s-a făcut, iar, nevăzut, apărând a doua zi, în 6, în calea nevestei primarului din Pipirig, la intrarea în Târgu Neamţ. Odată cu înserarea, el s-a adăpostit în casa unui fost fârtat din Crăcăoani, Vasile Ciobanu, dar nu a avut parte de odihnă, pentru că, denunţat fiind de Costache Toma, din acel sat, casa lui Vasile Ciobanu a fost împresurată de o poteră de 30 de oameni, şi iar s-a făcut Pantelimon nevăzut.

În faţa atâtor eşecuri, colonelul Popovici, sub-inspectorul poliţiilor, şi căpitanul Chiriac, comandantul Jandarmeriei din Neamţ, au fost ameninţaţi cu demiterea, dacă nu-l capturează pe Teodor Pantelimon până la sfârşitul lunii septembrie. Şeful Siguranţei, Panaitescu, şi comandantul Jandarmeriei, colonelul Berlescu, amândoi din Bucureşti, spumegau de furie, iar dacă „şi-au pierdut capul", au dezlănţuit teroarea asupra satelor nemţene, au dizolvat consiliile comunale din Răuceşti şi Crăcăoani, apoi, pentru că primarul Vasile Horga din Crăcăoani era

preţuit de prefectul Bogdan, măsura a fost contramandată.

Thecdor Pantelimon

Ştirile despre Pantelimon încep să se împuţineze, pentru că dăduse ordin de secretizare a cazului, căpitanul de jandarmi Chiriac. Un ţăran din Crăcăoani îl informase,

în mare taină, pe căpitanul de jandarmi Chiriac asupra faptului că Pantelimon obişnuieşte să-l viziteze, adesea, pe un fost tovarăş de puşcărie, care îşi avea casa la marginea pădurii. Pentru trei lei pe zi, ţăranul din Crăcăoani s-a oferit să stea la pândă şi, când se va ivi proscrisul, să dea de veste jandarmilor din Bucureşti, instalaţi în primăria din Crăcăoani.

Sosit de la Bucureşti, căpitanul de Siguranţă Corfescu, începu să aresteze pe ţăranii suspectaţi că ar fi tăinuitori ai haiducului, al optulea dintre ei fiind Eftimie Hanganu, paznic de câmp în Filioara, care îl ospătase pe haiduc, după ce acesta îi spusese că ar fi agent sub acoperire, trimis pe urmele lui Pantelimon.

La începutul lui octombrie, au fost arestaţi Ghiţă Simeon Deaconu, fost ajutor de primar în Răuceşti, şi Gheorghe Vlad, din acelaşi sat, drept presupuşi complici ai lui Pantelimon la furtul celor doi cai ai lui Wexler, de pe moşia Drăguşeni.

În 19 noiembrie 1911, o telegramă senzaţională avea să explodeze în media românească a vremii: „Tecuci, 19 Noem. Azi după amiază a fost prins în comuna Căbeşti, judeţul Tutova, banditul Pantelimon.

Căpitanul Ion şi agenţii C. Boca şi Eftimie Assane îl vor escorta la Tecuci în astă-seară aducându-l din Podu-Turcului. Coresp".

Teodor Pantelimon sosise la Căbeşti în 14 noiembrie, ca să organizeze un jaf asupra proprietarului din Negrileşti, Petre Giurgea, sau pe cel al moşiei Ţigăneşti,

Cincu. Un fârtat, Costache Iov, fu trimis în cercetare, dar Iov a fost prins, arestat şi interogat la Tecuci, unde Iov a trădat, spunând unde se ascundea Pantelimon: în casa lui Toader Popa.

Comandantul jandarmilor din Tecuci, căpitanul Constantin Ion, a trimis, în taină, la Căbeşti, o mulţime de jandarmi deghizaţi, apoi a organizat o mare poteră, condusă de sergentul major Arsenie şi de sergenţii Zaharia şi Ionescu, aceştia fiind în prim-planul înconjurării casei, din dispozitiv făcând parte şi câteva sute de ţărani, cărora li se vedeau ţevile puştilor sub sumane.

Somat, „Pantelimon a apărut la fereastră. Foarte liniştit, el deschise fereastra" şi spuse că se predă. Apoi, ca să nu fie bănuit de o ripostă neaşteptată, a aruncat pe fereastră puşca, cuţitul, revolverul şi cartuşiera, după care a întins mâinile în afară, care i-au fost legate de doi jandarmi. Odată legat, potera a năvălit în casă cu mult curaj (sic!).

Cei drept, şi corespondentul era foarte curajos: până la încarcerarea haiducului nu şi-a semnat niciodată articolele, apoi, brusc, s-a dat în petic, semnând dârz – I. Gh. Prundiş, apoi chiar Ioan Gh. Prundiş.

În 19 noiembrie, pe la ora 9 seara, Pantelimon ajunsese la Tecuci, iar corespondentul, privindu-l de aproape, în descrie: „Poartă iţari şi opinci. Şi-a ras barba, dar totuşi poate fi uşor recunoscut, după fotografiile publicate de ziarele noastre".

Odată cu interogatoriul, încep să iasă la iveală tot felul de amănunte. Sau măcar se inventează amănunte. Cică Pantelimon se adăpostise, mai întâi, în casa lui Gheorghe Popa, din satul Hanţa, dar cum acesta a înştiinţat postul de jandarmi din comuna Giurgiuona, din care făcea parte satul, haiducul s-a mutat în casa lui Take Dorin din Plopu, care a fost şi el arestat. Dacă n-ar fi fost prins, după această ultimă lovitură, Pantelimon s-ar fi retras în Basarabia.

Cam flecar fiind, Teodor Pantelimon, care nu săvârşise nici o crimă, ci doar furturi, a povestit şi anchetatorilor, dar şi jurnaliştilor, tot felul de întâmplări. Făcea deliciul presei şi îi plăcea postura de erou. Când a fost prins, avea la el toate ziarele îi care i se relatau isprăvile şi suma de 120 de lei. Printre altele, a povestit şi despre întâlnirea cu prinţul Caradja, care-i adusese pâine cu unt, mere şi vin şi care-i promitea scăparea şi căruia i-ar fi zis: „Bine, conaşule, sunt închişi oameni de neam mare şi nu scapă de pedeapsă, dar eu, un pârlit de ţăran, care a pus în picioare o ţară întreagă, cum am să pot scăpa?”.

Maiorul de jandarmi C. Sterie, care organizase poteri în locurile cele mai frecventate de Pantelimon (Sticlărie, Târgu-Frumos, Bereslogi, Oglinzi, Drăguşeni, Răuceşti, Bălţăteşti etc.), care crezuse, la un moment dat, că Pantelimon fugise în Bucovina, dar continua să organizeze poteri deghizate, şi-a tras partea lui de glorie din trădarea săvârşită de Iov, fârtatul lui Pantelimon.

În 22 noiembrie 1914, Pantelimon a fost adus, cu trenul, împreună cu Costache Iov („N-am ucis niciodată, dar pe această lichea aş ucide-o cu plăcere!", scrâşnea haiducul), la Piatra Neamţ.

Cazierul lui Teodor Pantelimon cuprindea: o condamnare de trei luni şi o zi, în 1889, pentru furt; o condamnare la 1 an şi 6 luni, pentru furt, în 23 octombrie 1895, ispăşită la închisoarea din Bisericani; o condamnare de 5 zile, pentru ultraj (îl bătuse pe subprefectul Gheorghiu din Focşani), în 19 februarie 1899; o condamnare la 6 ani închisoare, pentru tâlhărie, în 1900, ispăşită la închisoarea din Mărgineni; o condamnare la 15 zile de închisoare în Paşcani, pentru lovire, în 26 septembrie 1908.

Cele două condamnări în lipsă, de care se vorbea la început, fuseseră pronunţate de judecătoria din comuna Fântâna Mare, judeţul Suceava, un an pentru un furt de vite (nu era vinovat, dar nu primise citaţia), şi de cea din Boroaia, în 1911, un an şi şase luni pentru furt.

Au urmat procese peste procese, o evadare şi o nouă capturare, în februarie 1914, la Fălticeni, apoi o punere în libertate, spre sfârşit de august, Teodor Pantelimon scufundându-se, pentru totdeauna, după aceea, în anonimatul vieţii lui de „pârlit de ţăran". Câtăva vreme, fusese un erou, care „ridicase România în picioare". Dar oare chiar fusese un erou?

*

Haiducul Teodor Pantelimon a Dumitroaiei, fiul ajutorului de primar şi, ulterior, perceptorului Dumitrache Pantelimon şi al Catincăi din Răuceşti – sat de dincoace de Târgu Neamţ, înspre Suceava, avea, în iulie 1914, când începea cea mai spectaculoasă urmărire a sa, patruzeci şi unu de ani (s-a născut în 22 ianuarie 1870), opt condamnări definitive, dintre care cinci executate, o mulţime de amante, inclusiv o văduvă din Boroaia, doi fraţi, Ioan – mai mare, dispărut de multă vreme de acasă, şi Neculai, un flăcău de vreo nouăsprezece ani, care locuia cu mama sa, o femeie de şaizeci de ani, inteligentă, „şireată şi rafinată", care le râdea în nas autorităţilor şi jandarmilor care îi tot călcau pragul".

Începând din 1911, presa din România inventa de zor isprăvi haiduceşti, puse pe seama lui Teodor Pantelimon, care haiducea din 1908, dar infirmate de un interviu, luat haiducului, în august, de N. D. Cocea, tatăl celebrei actriţe, Dina Cocea, de care avea să se îndrăgostească Gheorghe Gheorghiu-Dej, izbutind să dea de vestitul haiduc, ceea ce nu au putut face jandarmii penibilului comandant nemţean Coroiu şi soldaţii Regimentului 15 şi ai Batalionului 2, conduşi de procurorul Floareş şi căpitan de jandarmi Sandu Chiriac, care au dispus împresurarea pădurii Grumăzeşti.

Pantelimon, conform descrierii corespondentului „Adevărului" din Piatra Neamţ, era „foarte robust şi bine făcut", „ştiutor de carte, care scrie bine şi frumos", „foarte deştept, isteţ, sprinten, curajos, şi vorbăreţ". Umblă încins cu revolvere şi cuţite. Pantelimon nu omoară. Ameninţă, cu arma întinsă, gata s-o descarce. Evident că

nimeni nu-şi pune viaţa în pericol. Astfel că cel care a dat ochi cu faimosul bandit nu opune nici o rezistenţă”.

De la Piatra Neamţ, în sus, până în graniţa Bucovinei, contagioasa frică născocise poveşti uluitoare („toată lumea se interesează de aproape de isprăvile acestui haiduc, devenit celebru, şi tot ce se scrie despre activitatea lui este citit cu aviditate”).

Ceata lui Panteliomon încă nu fusese identificată, deşi doi dintre haiducii lui fuseseră capturaţi, spre sfârşitul lunii mai 1911, „după o încăierare sângeroasă cu mai mulţi jandarmi şi un primar” şi, ţinuţi în arestul preventiv, refuzau „să dea vreo lămurire cu privire la activitatea şefului lor, banditul Pantelimon”.

Datorită cetaşilor lui Teodor Pantelimon, călătoriile se făceau „cu frică. Toţi călătorii care merg în trăsuri, precum şi ţăranii care parcurg calea pe jos sunt îngroziţi şi, la fiecare răspântie, aşteaptă apariţia lui Pantelimon. Comercianţii călătoresc înarmaţi”. Şi de să şi exemplul arendaşului moşiei Grumăzeşti, arendaşul moşiei, Leon Tarcauanu, care venise, în 31 iulie, la Piatra Neamţ, înarmat până în dinţi, ca şi vizitiul şi pădurarul care îl însoţeau, dar şi „în condiţiile astea, a făcut drumul până la Piatra tot cu frică… Frica e contagioasă. Ea a început să bântuie şi prin oraş, căci se lansase zvonul că autorităţile ar fi primit scrisori de la Pantelimon, prin care înştiinţează că vine, pentru câtva timp, şi la Piatra”[20].

---

[20] *Adevărul*, 24, nr. 7887 din 27 august 1911, p. 2

„În 21 august 1911, sesizate de guardul Câmpeanu Bouleţ că Pantelimon s-ar afla în pădurea Cioroiu, de lângă Răuceşti, au organizat un impresionant cerc de poteri, cu o mie de oameni, cerc care s-a tot strâns ca un năvod, dar fără să-l poată captura pe haiduc, despre care s-a zvonit, imediat şi contradictoriu, că ar fi fost văzut îndreptându-se ba spre pădurea Chitele, ba în Poiana. În coliba părăsită de Pantelimon s-au găsit arma şi cartuşiera haiducului.

Interogat din nou, Neculai, fratele lui Pantelimon a strâns din umeri. La fel au procedat şi fraţii Dumitru şi Gheorghe ai lui Toader Luca, din Răuceşti, pe care autorităţile i-au ademenit cu sume mari de bani. Ţăranii adunaţi în poteri râdeau pe seama incapacităţii autorităţilor, iar căpitanul Neculai Chiriac şi inspectorul Popovici, după ce i-a demobilizat, au rămas, peste noapte, la Mitocul lui Bălan, ultimele poteri rămânând cele din Hangu, care au fost demobilizate a doua zi, dar nu înainte de a se rechiziţiona toate armele din zonă.

Înfrânte şi ironizate, autorităţile s-au năpustit asupra presupusele gazde ale lui Teodor Pantelimon, începând cu Vasile al Catrinei, din Timişeşti, pe care îl presupunea drept apropiat al haiducului însuşi şeful secţiei de jandarmi din localitate.

Hăituit, Teodor Pantelimon a vrut să se predea, dar nu oricui, ci doar prinţului Caradja, cu care urma să se întâlnească în pădurea Grumăzeşti, dar cum prinţul nu

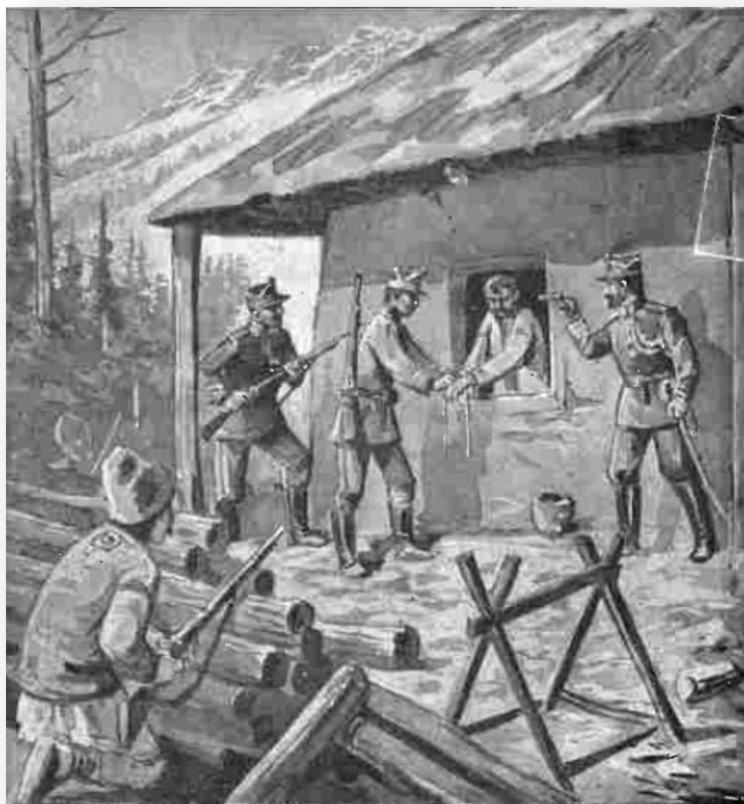
venise singur, ci cu jandarmi deghizaţi, predarea nu s-a mai făcut”[21].

Într-un interviu ulterior, publicat de „Adevărul”, avocatul nemţean Ioan V. Creţu susţinea că, în 26 august, fusese chemat de mama lui Pantelimon, de la care a aflat că un trimis al prinţului Caradja ar fi contactat-o, promiţându-i câte în lună şi în stele, dacă-l convinge pe haiduc să se predea prinţului, care, între timp, împănase Răciuleştii cu jandarmi. Catinca Pantelimon îl ruga pe avocatul Creţu să ia legătura cu prinţul şi să se convingă dacă trimisul era al lui sau nu. Era adevărat, dar Pantelimon a evitat întâlnirea, pentru că agenţii de Siguranţă bucureşteni s-a desconspirat, năvălind în cârciuma din Răciuleşti, ca să-şi întremeze curajul.

În după-amiaza zilei de 28 august 1911, Pantelimon ospăta, în fâneţele de lângă Răuceşti, împreună cu consătenii lui, Teodor Gheorghe Ghiba, Gheorghe Vasile Cozma şi Gheorghe Vasile Alexandru, care avea să-l vândă autorităţilor. Numai că haiducul, cu formidabilele lui instincte, s-a făcut nevăzut, la ora 2, după miezul nopţii, cu puţin timp înainte de sosirea jandarmilor, îndreptându-se spre mănăstirea Neamţ, unde s-a întâlnit cu călugărul Atanasie, apoi spre stâna de lângă stânca Hălăuca, de pe muntele Rusu. La stână se aflau doi ciobani şi zece ţărani, care veniseră să-şi aleagă oile, care s-au întins la pământ, după ce haiducul a tras un foc de pistol în aer. Când au sosit la stână şi jandarmii, ei nu au mai găsit decât sumanul cel vechi al lui Pantelimon, pe care haiducul îl abandonase, suman pe care l-au depus la primăria

[21] *Adevărul*, 24, nr. 7887 din 27 august 1911, p. 2

din Vânători. Primarul din Vânători, ambiţios, a plecat imediat, împreună cu doi agenţi îmbrăcaţi ţărăneşte, spre munţii Stânişoarei, bănuindu-se că spre judeţul Suceava s-a abătut Pantelimon.

Banda „Fiii Codrului" a lui Haralambie Niculiţă

„Pe nenea Niculiţă îl mustră conştiinţa… Hoţomanul Niculiţă, despre care am scris mai în vară ce hoţie interesantă a făcut în jurul Borsecului, începe să aibă mustrări de conştiinţă. Anume, tatăl său s-a spânzurat, ne mai putând suferi ruşinea pe care i-a adus-o pe cap feciorul său, nici urmăririle continue ale jandarmilor, care îi răscoleau aproape zilnic casa. Niculiţă a fost zărit, mai zilele trecute, în cimitirul comunei Şarul Dornei, judeţul Fălticeni, închinându-se înaintea mormântului tatălui său.

Se vede, deci, că-l mustră conştiinţa pentru că, prin hoţiile sale cele multe, a pricinuit moartea tatălui său”[22].

„Mi-am ales numai 5 jandarmi de încredere, i-am îmbrăcat în haine civile, i-am înarmat cu pistoale automate „Steir“, iar în ziua de 19 august 1926 am plecat, din Iaşi, la Vatra Dornei, spre a merge în comuna **Şarul Dornei, locul natal a lui Haralambie Niculiţă**. În preajma sosirii la Vatra Dornei, au auzit vorbind în tren toată lumea că chiar în această zi, dimineaţă, Haralambie Niculiţă, cu banda, a oprit câteva automobile la Cârlibaba, după ce a jefuit călătorii, s-a urcat cu toată banda sa într-un automobil şi, în dispreţul patrulelor şi posturilor de jandarmi, cu îndrăzneală uimitoare a plecat la Vatra Dornei, dar în marginea oraşului s-a dat jos şi a intrat în pădure şi că nu a uitat să plătească şoferului câteva mii lei.

Eram foarte bucuros, auzind vestea. Aceasta înseamnă că banda lui Niculită era în apropiere şi nu s-a depărtat de locul lor natal. La început, planul meu era foarte simplu. Am plecat imediat, cu un automobil, la Cernăuţi, la prefectura politiei, ca să-mi aduc câinii de poliţie, să-i pun pe urma bandiţilor, în locul unde ei s-au dat jos din automobil, şi să-i urmăresc, cu câinii şi jandarmii, până în vârful munţilor, unde bandiţii s-au ascuns. Dar mare mi-a fost surpriza când am aflat, la Cernăuţi, că câinii de poliţie, în vederea economiilor bugetare, au fost vânduţi la nişte detectivi din Viena. Planul a căzut şi am plecat, cu inima strânsă, înapoi la Vatra Dornei.

[22] *Unirea Poporului*, Nr. 45, Anul VIII, 7 noiembrie 1926, p. 5

Satul Şarul Dornei nu este departe de Vatra Dornei, m-am îmbrăcat cu civil şi, sub masca de negustor de vite, am plecat, cu jandarmii mei deghizaţi, la Şarul Dornei. Abia am intrat în comună, când numeroşi jandarmi, postaţi acolo, ne-a arestat ca suspecţi, cu mare alai, crezând probabil că au pus în fine mâna pe complicii bandei lui Niculiţă, şi ne-au condus la postul de jandarmi. Cu mare greutate am putut să-i conving că suntem şi noi jandarmi şi am sosit tot în urmărire. Priveam foarte atent şi studiam pe fiecare în parte. Erau fel de fel de chipuri. Dar unul dintre ei mi-a atras în special atenţiunea. Înalt, voinic, cu privirea repede şi neliniştită, cu un gest nervos tot strângea ţeava carabinei. Îl studiam mereu şi am avut presimţirea şi senzaţia curioasă, că cu acest jandarm voi avea de lucru şi, neputându-mă stăpâni, am întrebat numele. Jandarmul **Mladinirovici Mihai** a răspuns scurt. Presimţirea nu m-a înşelat, cu acest jandarm m-am întâlnit, mai târziu, încă o dată, în împrejurări tragice şi fatale pentru el.

Rămas singur cu jandarmii mei, i-am dat instrucţiunile şi i-am trimis în diferite localităţi, cu însărcinarea să-mi aducă informaţii despre banda lui Niculiţă. După câteva zile, ne-am întâlnit din nou. Cu tristeţe, auzeam acelaşi răspuns: „Haralambie Niculiţă este foarte iubit şi apreciat de populaţie”. N-am auzit decât cuvinte de laudă pentru el şi nimenea nu-l trădează. Haralambie Niculiţă ajută multă lume săracă şi jefuia numai pe cei străini. Banda lui este compusă din 6 inşi. **Haralambie Niculiţă**, **Smion Niculiţă**, vărul lui, 2 fraţi **Chirilă** şi 2 femei, care umblă îmbrăcate bărbăteşte. Una din ele este concubina lui Haralambie. Trist ascultam aceste informaţii, timpul

trecea şi n-am făcut încă nici un progres. Cucerirea bandei devenea ceva irealizabil. Deodată, un gând ca o săgeată îmi străbate creierul, există încă o soluţie. Trebuie să mă întâlnesc eu personal cu banda Niculiţă. Trebuie să întreb eu, cu gura mea, dacă ei nu vor să se predea de bună voie. Să-i explic că acum sau mai târziu ei tot trebuie să cadă. Să-i arăt toate avantajele, dacă să predau de bună voie. Am povestit soluţia mea jandarmilor. Toţi mă dezaprobau şi toţi îmi răspundeau că ar fi prea mare risc din partea mea, fiindcă Niculiţă are pe sufletul lui 3 jandarmi împuşcaţi.

Eu nu mai ascultam de nimeni. Ideea mă stăpânea şi, plecând de la principiul că părinţii lui Haralambie Niculiţă ştiu locul unde este ascunzişul lui şi pot să-mi înlesnească întâlnirea cu toată banda, am plecat singur, îmbrăcat militar şi neînarmat, la locuinţa lor.

Casa bătrânului **Ilie Niculiţă** era situată pe vârful muntelui „Rusu“, într-un loc singuratic şi înconjurată de o pădure seculară. Cu mare greutate puteam să mă apropii de casă, câini mari ciobăneşti se azvârleau cu furie asupra mea şi numai intervenţia energică a unui om bătrân şi uscăţiv m-a scăpat de răul lor. Era Ilie Niculiţă, tatăl banditului. Mă privea foarte mirat.

„Buna ziua, moş Ilie, îmi dai voie să intru în casă? Sunt foarte obosit şi vreau să beau putină apă”.

Moşneagul nu a răspuns ni-mic, dar a deschis uşa. În casă erau încă 3 inşi. O femeie bătrână, **Dochiţa, mama banditului**, o fată de 17-18 ani, **Maria, sora lui** şi

un copil de 4-5 ani, **fiul lui Haralam-bie Niculiţă**. Toţi mă priveam miraţi şi, după lungă tăcere, am fost întrebat de moş Ilie cine sunt şi ce vreau de la ei. Îi răspunsei:

„Sunt ofiţer de jandarmi, moşule, şi am venit cu gânduri bune”.

„Nu se poate. Jandarmii vin aicea întotdeauna mulţi şi cu armele întinse către casă noastră”.

Vedeam că exprimau o neîncredere la toţi şi nu am insistat, rugându-l să-mi dea ceva de băut. Vorbeam cu ei de toate şi, peste câteva ceasuri, am povestit scopul vizitei mele, rugându-i a-mi înlesni întâlnirea cu banda. Cu privirile în jos, îmi răspunse că nu ştie nimic de Haralambie. Vedeam precis că nu sunt crezut în intenţiile mele bune şi eram nevoit să capăt încrederea lor cu orice preţ...

Se lăsa seara. Umbrele întunecoase au început să învelească codrul şi am cerut lui moş Ilie să mă găzduiască peste noapte. Toţi mă priveau curioşi şi bănuitori.

„Rămâi, dacă nu ţi-i frică!”, îmi spuse moşneagul.

„De ce să-mi fie frică. Am inimă curată, am venit în casa dumitale cu gânduri bune şi nu poate ca să mi se întâmple nimic”.

Mi-a făcut patul în camera de alături. Prima noapte, n-am dormit aproape de loc. Gânduri grele ca plumbul îmi apăsau creierul şi numai în zori de zi am adormit, cu

somnul greu, fără de visuri. Când m-am trezit, soarele era sus, pe cer. În casă nu era nimeni, numai băieţaşul se juca cu chipiul meu. Nu a trecut mult şi a apărut Maria, cu un bucheţel, în mână şi m-a invitat la masă. Simţeam, de data aceasta, că bătrânii se uită altfel, vorbesc mai sincer, mai deschis. Gestul meu de a dormi la ei, singur şi neînarmat, i-a inspirat încredere. Toată ziua, m-am jucat cu fiul lui Haralambie, iar seara am povestit până târziu, la toţi, despre ţările şi lucrurile văzute de mine. Le povesteam mereu, privindu-i, îi vedeam cu ochii duşi departe şi suspinând adânc.

De data aceasta, nu mai dormeam singur. Copilul nu se dezlipise de mine şi l-am culcat în patul meu. Aşa au trecut 5 zile. În casa lui Ilie au început să vină rudele lor, să mă audă povestind şi să-mi ceară diferite sfaturi. Simţeam şi vedeam că toţi s-au convins în sinceritatea mea.

A şasea noapte, m-au trezit câini, ce se aruncau furioşi spre pădure, dar peste un timp scurt, cu lătratul de bucurie, au tăcut. Auzeam afară un zgomot uşor, vedeam o umbră la fereastră şi simţeam o privire pe mine. Sângele mi s-a urcat în obraz, inima spărgea pieptul. Nu mai puteam răbda, am sărit din pat şi vroiam să ies afară, dar la uşă am văzut figura înaltă a lui moş Ilie.

„Să nu ieşi afară!”, îmi spune cu voce înceată.

„Nu e nimeni acolo. Du-te şi te culcă liniştit. Lasă, că mă duc eu să văd ce este”.

Nu aveam ce face şi am intrat din nou în camera mea. Copilul, alături de mine, dormea liniştit şi răsuflarea lui regulată mi-a calmat nervii.

A două zi, dimineaţă, moş Ilie mi-a dat friptură proaspătă de căprioară şi am văzut copilul mânjit pe obraz cu ciocolată. Am priceput totul. Haralambie şi cu concubina lui au fost, noaptea, să-şi vadă părinţii şi copilul. Din nou am cerut bătrânilor să-mi înlesnească întrevederea cu Haralambie. De data aceasta, Dochiţa mi-a promis că va căuta să-mi aranjeze întâlnirea aşa de mult dorită de mine, şi a plecat în pădure, să-şi caute feciorul. Tocmai atunci a sosit o rudă a lui Niculiţă şi mi-a comunicat că la Dârmoxa, ziua mare, urşii au rupt o vacă şi, dacă vreau, pot să împuşc un urs.

Simţurile de vânător pasionat nu mă lăsa să stau liniştit; am trimis repede la postul de jandarmi, după arme, şi am plecat cu ţăranul la Dârmoxa. Hoitul, pe jumătate sfâşiat de ghearele groaznice, zăcea pe o poiană. Vedeam precis urmele ursului, de o mărime neobişnuită, bucăţi de carne şi sânge ne-au arătat drumul lui. Parcă mânat de o forţă necunoscută, mergeam în munţi, pe urmele ursului. Eram aproape de el. Auzeam un zgomot surd şi mormăitul încet. Nu am putut să-l vedem, am fost simţiţi şi ursul a dispărut. Drumul lung a fost făcut în zadar şi nici nu mai aveam timp să ne reîntoarcem acasă.

„Rămânem până mâine”, îmi spunea ţăranul .

„Voi face focul şi veţi dormi perfect”.

„Bine, îi răspunsei, ne vom opri aci pe malul pâ-râului”.

Noaptea a fost liniştită. Ţăranul dormea de mult. Luna apărea şi dispărea, dând aspectul feeric tablourilor dimprejur. Stăteam culcat şi dus pe gânduri. Pârâul cur-gea şoptind mereu povestea eternă de veşnică frumuseţe. Codrul adormit, cu viaţa lui tainică şi măreţia lui, îmi redeşteptau simţuri necunoscute. Simţeam că aicea e adevărata viaţă, tablourile divine, pictate de natură, te transportau spre alte gânduri. Civilizaţie, progres, oraşele cu cuştile de piatră şi de fier, benzină, praful, jazz-band, şină şi fox-trot. Cât de departe am fost de voi, privind în cerul plin de stele! Cerbul, departe, departe, mugea şi ecourile răspândeau prin munţi cântecul de dragoste al nobilului animal... Eram aşa de fericit, departe de lumea cultă, departe de minciuni şi răurile ei. O, numai acela care a cunoscut şi a trăit în munţi şi codru poate să mă-nţeleagă şi-l va cuprinde dorul lor. Dorul de ai vedea, dorul de ai simţi.

Se făcea ziuă. Am trezit ţăranul şi am plecat spre casă. Mătuşa Dochiţa mi-a ieşit înainte, plânsă şi vânătă la faţă.

„Pleacă repede de aicea. Astă noaptea a venit jandarmul Mladiminovici Mihai, a tras multe focuri în casă, a întrebat de dumneata, a luat cu forţa pe Maria în pădure şi acuma e sus, la târlă, unde a dat ordin lui moş Ilie să frigă carne de berbec. Nu ştiu ce gânduri are omul acesta, pleacă, mai bine, de aicea!”.

„Nu te speria, mătuşă Dochiţă, mai bine spune-mi ce ai făcut cu Haralambie”.

„Bine, voi spune mai pe urmă, dar acuma pleacă de aicea, să nu te găsească jandarmul”...

Priveam mirat. Ce însemna această frică, ce căuta jandarmul aci. N-am stat mult pe gânduri, am plecat la târla din pădure şi, furişându-mă, am ajuns acolo. Jandarmul era aicea şi discuta ceva aprins cu moş Ilie. Carabina lui a fost rezemată de un pom şi, făcând un salt, am ajuns în posesiunea ei.

„Ce faci aici?“, îl întreba-i.

„Ţi-a fost frică că stau aicea prea mult, că poate voi afla lucruri şi despre tine? Pleacă imediat la post!”.

Jandarmul Mladiminovici m-a privit lung, lung şi a plecat cu mine. L-am dat în primirea unui jandarm şi am plecat în sat. În noaptea aceea, am dormit în cancelaria postului, pentru a începe cercetarea jandarmului de dimineaţă.

La ora 5,35 am fost trezit de zgomot mare. Cineva ţipa, lângă uşa cancelariei. Deschid uşa, cu revolverul în mână, jandarmul Mladiminovici Mihai stătea pe sală, cu carabina în mână, şi îl ţinea de spate pe jandarmul caporal Popana Ştefan, adus de mine din Iaşi. S-a uitat la mine cu privirea pierdută, a pus carabina în dreptul capului şi s-a împuşcat mortal. Nu trebuia să mai fac nici o cerce-

tare. Adevărul s-a văzut. Jandarmul caporal Popana m-a servit cu credinţă...

A treia zi, am văzut pe mătuşa Dochiţa. Plângând, mi-a spus că Maria nu a mai venit acasă şi tocmai mult mai târziu am aflat că biata fată s-a ascuns la un schit de maice. Cu Haralambie, mi-a spus că nu s-a întâlnit, ceea ce nu cred să fi fost adevărat, fiindcă imediat a început să-mi spună în ce condiţii banda consimte să se predea de bună voie. Haralambie Niculiţă şi Simion Niculiţă se vor preda, iar restul bandei mă va sechestra în pădure, până la liberarea lor pe cauţiune, cât de mare, când se vor preda şi ceilalţi, punându-mi în vedere că tot răul făcut camarazilor lor se va revărsa asupra mea. Această condiţie bandiţii o puneau temându-se de o cursă din partea noastră, ca să nu fie împuşcaţi.

Cu bucurie, am consimţit să mă predau bandiţilor, vroiam să-i studiez în libertate, vroiam să văd psihologia lor. Nu puteam însă să mă predau imediat, având serviciul ordonat de şefii mei şi am plecat, cu mamele lui Haralambie şi Simion Niculiţă la Iaşi, pentru a le prezenta domnului Colonel Sterea Constantin, comandantul Brigăzii de Jandarmi, şi pentru a-i cere aprobarea în această privinţă. Dar niciodată nu am să uit cum moş Ilie îmi spunea:

„De ce îmi luaţi nevasta, băiatul e în codru, fata nu se ştie unde-i, acum îmi luaţi şi ultima mea bucurie?!”.

„E pentru binele vostru, moş Ilie, am răspuns. Ai să vezi cât de bine va ieşi treaba!”.

La Iaşi, am predat ambele femei domnului colonel Sterea Constantin, care a plecat cu ele la Cernăuţi, iar eu am plecat înapoi la Şarul Dornei. Sosit aici, am trimis după moş Ilie Niculiţă, dar nimeni nu l-a văzut de trei zile. Aveam o presimţire că s-a întâmplat ceva şi, în adevăr, noi l-am găsit spânzurat, la târla din pădure. S-a spânzurat cu lumânarea de paşte în mână. Sărmanul moş Ilie, scump a plătit păcatul copilului său, nu mai putea suporta lipsa celor dragi şi cu mâna proprie şi-a curmat viata. Sărmane suflet drept şi bun, cu rugăciunea pe buze te-ai prezentat la suprema judecată.

Moş Ilie a fost îngropat într-un colt al cimitirului, iar a doua zi am fost informat că a venit Haralambie Niculiţă, din munţi, a stat toată noaptea pe mormântul proaspăt al tatălui său, a stat cu faţa în ţărână. Cine ştie ce a fost atunci în sufletul lui, ori căinţă ori jura răzbunare. Mulţi l-au văzut, dar nici unul nu l-a trădat.

Ţăranul nostru ştie să respecte durerea. La plecare, a spus ţăranilor că va pleca, acum, din munţii Dornei, fiindcă nu mai are pe nimeni aicea scump. În adevăr, s-a ţinut de cuvânt şi a plecat, cu toată banda, dar fără femei, spre Târgul Neamţ. Aicea vroia a jefui autobuzul poştal, să pună mâna pe sume mari de bani şi apoi să treacă în Ceho-Slovacia, dar acest plan i-a fost fatal. L-a pierdut necunoaşterea terenului şi a locuitorilor.

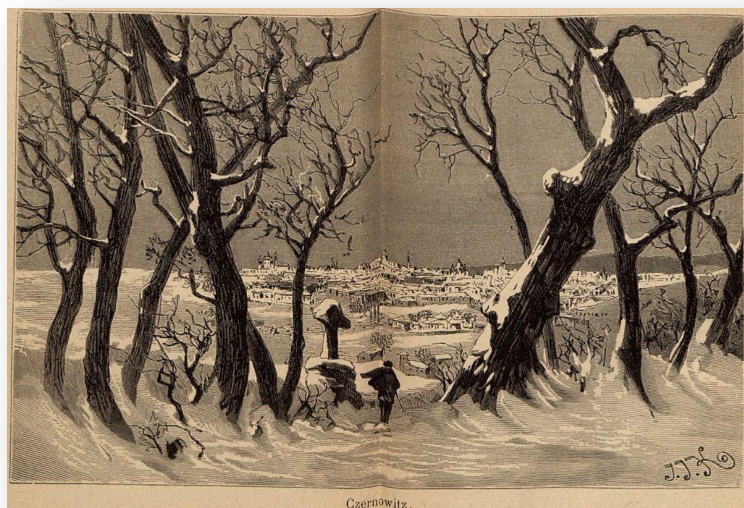
Haralambie Niculită şi Vasile a Chirilei au rămas în pădurea Blebea, lângă Târgul Neamţ, iar Simion Niculită, cu Neculai a Chirilei, a plecat chiar în oraşul Târgul Neamţ, să procure alimente şi informaţii. Au trecut pe lângă o cârciumă. Au auzit lăutarii şi, mânaţi de dorul casei, au intrat înăuntru, cerând să le cânte cântecele din partea Dornei. Au fost recunoscuţi de un locuitor, care a informat pe jandarmul plutonier Ciobotaru Ioan, actual secretar al Companiei Jandarmi Pedeştri Cluj. Lumea, jandarmii au tăbărât pe cei doi bandiţi, care au fost constrânşi şi au arătat unde sunt ceilalţi. O patrulă, condusă de jandarmul plutonier Ciobotaru Ioan, îi găseşte în pădure. Haralambie Niculiţă, văzându-se prins, trage cu carabina, care se găseşte acuma în panoplia mea, şi ucide mortal pe jandarmul caporal Creţu Polier. Plutonierul Ciobotaru Ioan nu-şi pierde cumpătul şi loveşte cu un glonţ pe Haralambie Niculiţă drept în inimă. Banditul Vasile Chirilei fuge în pădure, dar este găsit. Jandarmul caporal Niogara vrea să-l lovească cu patul, arma s-a descărcat singură, iar jandarmul cade mort. Pe drum spre Târgul Neamţ, banditul Vasile a Chirilei a fost împuşcat, pentru că a vrut să evadeze de sub escortă. După cercetările făcute, Simion Niculiţă şi Niculai a Chirilei au fost trimişi la Parchetul Tribunalului Piatra Neamţ, dar n-au ajuns acolo şi au fost împuşcaţi pe drum, vroind să evadeze de sub escortă. Aşa s-a sfârşit cu banda lui Niculiţă...

Dar nu va trece mult şi, în munţii Dornei, va răsuna un cântec. Îl vor cânta ciobanii, cu oile, în munţi, plutaşii, gonind plutele lor pe apele repezi ale Bistriţei, secundat de loviturile topoarelor şi zgomotul copacilor

căzuţi. Cântecul trist şi duios, despre viaţa şi moartea haiducului Niculiţă, iar codrul va asculta acea poveste de fii lui dispăruţi, aşteptând cu smerenie clipa când îi va veni rândul să cadă sub mâna nemiloasă. Va asculta şi va cânta cu crengile lui un cântec de adâncă jale de timpurile trecutului, de viaţa liberă şi de farmecele ei. / **Căpitanul Scriban Nicolae** / Comandant al Companiei jandarmi Pedeştri Cluj"[23].

[23] *Gardianul*, Nr. 1, Anul I, ianuarie 1930, pp. 25-28

În jurul evadării banditului Tcaciuc

„Banditismele şi crimele comise de Tcaciuc în Bu-covina. El a fost tovarăşul banditului Teodorovici.

Cernăuţi, 6 septembrie. Evadarea de la închisoarea Văcăreşti a fiorosului criminal Vasile Tcaciuc a produs multă vâlvă în regiunea noastră, întrucât numitul bandit, care e originar din Bucovina, a terorizat îndelung acest ţinut, unde a comis numeroase banditisme. Dacă echipele de poliţişti şi poterile de jandarmi nu vor reuşi să-l prindă, este mai mult ca sigur că îndrăzneţul bandit se va înapoia în Bucovina, deoarece are aci rude şi prieteni, la care se poate adăposti. De altfel, autorităţile

noastre au şi fost înştiinţate despre evadarea banditului, aşa că au luat toate măsurile pentru urmărirea lui.

Se poate presupune că iniţiativa evadării de la Văcăreşti se datoreşte banditului Tcaciuc, întrucât numitul este nu numai îndrăzneţ, ci şi de o rară şiretenie. Exact acum un an, adică pe la începutul lunii Septembrie 1931, banditul Tcaciuc, găsindu-se în Bucovina, a fost urmărit îndeaproape de jandarmi. Numitul se baricadase într-o casă izolată, la marginea orăşelului Cozmeni. Fiind înştiinţate telefonic organele poliţieneşti din Cernăuţi, acestea au trimis la faţa locului o camionetă cu 15 agenţi. În timp ce poliţiştii se găseau la o apreciabilă depărtare de casa în care se baricadase banditul, sfătuindu-se cum să-l captureze, numitul a izbutit să scape de încercuirea poliţiştilor şi a jandarmilor, travestindu-se femeieşte şi strecurându-se astfel nestingherit printre urmăritori. Când poliţiştii au prins de veste, era prea târziu. Banditul dispăruse, iar în casă nu s-au mai găsit decât hainele lui.

Isprăvile Banditului în Bucovina. După cum se ştie, Vasile Tcaciuc a fost arestat în urma celor două crime, pe care le-a comis în Ploieşti. Numitul are însă un voluminos dosar de banditisme, comise în Bucovina. Vasile Tcaciuc s-a întovărăşit, de la început, cu periculosul bandit Vladimir Teodorovici, care a murit acum o lună, în închisoarea din Cernăuţi, în urma unei septicemii. După o serie întreagă de banditisme, Vasile Tcaciuc fusese prins, acum trei ani, dar a izbutit să evadeze. La activul său mai are asasinarea unui gardist, pe care l-a împuşcat mortal, într-o suburbie a oraşului.

După ce se întovărăşise cu Vladimir Teodorovici, deşi ambii erau urmăriţi îndeaproape de politie, au avut cutezanţa de a face un chef monstru, într-un local din centrul oraşului. Împreună cu ei se găsea şi Veronica Baranovsca, amanta lui Teodorovici. Poliţia prinzând de veste, au plecat la faţa locului numeroşi agenţi. Banditţii au reuşit să se fofileze şi s-au refugiat într-o caisă din suburbia Caliceanca, unde s-au baricadat. Politia i-a urmărit şi a încercuit casa. S-a încins o luptă aprigă, cu revolverele, între poliţişti şi cei doi bandiţi. Unul din gardişti, anume Fediuc, a fost grav rănit de banditul Tcaciuc. Veronica Baranovsca, fiind şi ea rănită de un glonte al poliţiştilor, cei doi bandiţi au abandonat-o, reuşind apoi să scape din nou, printr-o ieşire dosnică a locuinţei.

Procesul acestei isprăvi s-a judecat acum două luni. În faţa tribunalului din Cernăuţi, însă dezbaterile au fost amânate, întrucât nu putuse fi adus la proces inculpatul Tcaciuc, care făcea pe bolnavul la închisoarea din Bucureşti. Până a nu pleca la Ploieşti, unde a comis cunoscutele crime, banditul Tcaciuc a mai dat şi alte lovituri la Bucovina, cele mai multe în tovărăşia banditului Teodorovici. După cum reiese din dosarul isprăvilor lui Teodorovici, se pare că Tcaciuc a luat parte şi la asasinarea bătrânei milionare Regina Motsch din oraşul nostru.

După arestarea lui Teodorovici, banditul Tcaciuc n-a mai fost semnalat prin împrejurimile Cernăuţilor, unde îşi avea adăposturile lui favorite. El a plecat la Bucureşti şi, de acolo, la Ploieşti. Dacă nu va fi prins în câteva zile, e de aşteptat să se refugieze din nou în jude-

ţul Cernăuţi. Numitul are o soră în satul Ceahor, precum şi vechi tovarăşi si tăinuitori prin suburbiile oraşului nostru”[24].

[24] *Adevărul*, No. 14930, Anul 46, miercuri 7 septembrie 1932, p. 3

Coroi, tâlharul tâlharilor

Coroi se predă justiţiei. În noaptea de 15, spre 16 august, pe la ora 3, dimineaţa, la poarta casei avocatului botoşănean Mănăstireanu, din str. Sf. Nicolae, a oprit o trăsură (nr. 48, condusă de birjarul David), din care a coborât Gheorghiţă Coroi. Avocatul şi-a chemat clientul în casă şi l-a ospătat din abundenţă, Coroi fiind rupt

de foame. Pe la 4 şi jumătate, cu aceeaşi trăsură, Coroi şi avocatul său au ajuns în strada I. C. Brătianu, la locuinţa prim procurorului Adam, pe care l-au trezit din somn, dar acesta fiind în concediu, la condus la penitenciar, apoi l-a chemat locţiitorul lui, procurorul Spiru, ca să continue ancheta.

Întrebat despre motivul evadării, Coroi a răspuns că se temea să nu-l ucidă jandarmii, în timpul transferării la închisoarea din Suceava (17 august 1935).

„Procesul banditului Coroi a fost strămutat" la Bacău, la cererea avocatului lui Coroi (din 25 aprilie 1936), iar judecata s-a făcut, pentru 33 de oameni, în trei zile de burniţă deasă, spre sfârşitul lui noiembrie 1936. Reportajul din timpul procesului, alert şi colorat, merită reprodus, în bună parte, aşa cum a fost scris de C. L. Vâlceanu:

„Coroi stă în capul băncii. Ca băieţii silitori… În spatele lui Coroi, pe umărul drept, Adela. Pentru Adela Coroi a făcut tot ce a făcut. Cum s-o fi oglindind, în definitiv, Adela asta în pupilele lui Coroi, de a putut el să ajungă în halul acesta social? Fiindcă, obiectiv vorbind, Adela n-are nici un şic: nici aluniţă în bărbie, nici nu râde parşiv. Mai mult. Este – de ce n-am spune-o – dincolo de banal…

Din perete, în perete, sala geme…

Rumoare. Coroi s-a ridicat să depună. Are freza la ţanc şi trenchcoat-ul, şmechereşte, în cârcă. Adela îl soarbe cu ochii.

Depoziţia dezamăgeşte, este sub nivel. Probabil că de asta sala a căzut într-un neastâmpăr de pădurice. Omul cu atâta faimă se bâlbâie oarecum. Înţelegeţi că vina lui nu-i tocmai a lui. Este, mai întâi, a lui Bolfan. Acesta a murit. Este, apoi, a lui Căsăndrel. Şi acesta a murit. Şi, în cele din urmă, este a lui Mazăre. Adică a celui de-al treilea mort. Toţi sunt vinovaţi de greşelile lui Coroi, nu pentru că toţi sunt de aceeaşi teapă, ci pentru că toţi sunt morţi.

Continuarea are întreruperi strategice şi nu lipsite de teatral. Vorbitorul îşi mângâie freza – ca pe o pisică umană – şi-şi smuceşte trenchcoat-ul mai sus, spre ceafă.

Plictisit, reia depoziţia, urmărind alt fir, dar acelaşi scop. Pomeneşte de fosta lui nevastă şi de A Iliesii, şeful de post. L-a prins în curtea lui, când ieşea de la ea. El, Coroi, era în rândul oamenilor, cu pământ şi acareturi

în bătătură. De nu-i frângea ciolanele ăluia, el tot în rândul oamenilor ar fi fost. Mai bine nu-i frângea ciolanele şi-l lăsa să plece, cu femeie, cu tot. Dar tot A Iliesii este vinovat. În loc să sară gardul la vecini, a ieşit pe poartă şi i-a căzut în pumni.

După ocoluri, Coroi a tăcut. Îşi ia locul în capul băncii, aproape satisfăcut".

Şedinţa se încheie, iar cei 33 bandiţi sunt duşi, în lanţuri, la arestul din Bacău. „Pe sub burniţă, de la cazarma de infanterie, vine, cu băgare de seamă, un cântec de alean: Prin pădurea Bradului / Trece mama Radului…".

O nouă şedinţă de judecată, în 24 noiembrie 1936, într-un Bacău sărăcăcios şi rebegit de frig. Printre fârtaţii lui Coroi, „Maxim, o namilă roşioară şi fleaţă; Fuişor, un flăcău cu ochii mărunţi şi jucători; Bălăucă, de o prostie masivă, impunătoare; Vieru, uscăţiv şi de un sentimentalism umed; Bobleja, cârn. Şi restul, despre care nu se poate vorbi mai mult".

„Sâmbătă, adică în ziua a doua a procesului, Coroi se fofila, aruncând vina pe Bolfan, Căsăndrei şi pe Mazăre, morţi. Arunca vina sau se ascundea – parcă se juca de-a mijita – după absenţa lor iremediabilă. Apoi, pentru că trei morţi nu-i erau suficienţi ca să scape, a mai aruncat vina şi pe unul viu, pe şeful de post A Iliesii.

Acum dezbaterile s-au oprit la isprava de la Truşeşti. În Truşeşti, Coroi a slujit, peste zece ani, la dl Lupu Merdler, arendaş.

Pe dl Lupu Medler, Coroi l-a tâlhărit împreună cu Maxim. Asta scrie în actul de acuzare. Şi Coroi, şi Maxim susţin cu totul alt lucru. Precum că nu l-au „vizitat” pe dl Lupu Merdler, decât ca să-şi ia unele boarfe, rămase la dânsul. Fiind în casă şi, mai ales, singuri, ei, Coroi şi Maxim, au mai „pus deoparte” şi alte fleacuri de bijuterii şi blănuri. Total: câteva sute de mii.

Preşedintele (către Maxim): Este adevărat că i-ai trimis o scrisoare, din spital, lui Coroi, care era, atunci,liber?

– Nu este adevărat.

Maxim păleşte. Urmăreşte cum preşedintele desface o hârtie, o declaraţie, pe care taică-său a înaintat-o tribunalului. Preşedintele o citeşte: reiese că Maxim a trimis, totuşi, o scrisoare lui Coroi, în care mai era scris, pe lângă numeroase nimicuri: „ce să fac cu chestiunea de la Lupu Merdler”.

Coroi vrea să salveze situaţia. Este oprit, la moment, de procuror:

– Te faci avocatul lui Maxim? Să trecem la alt cap de acuzare. El se referă la lovitura dată la dl Haim Gotesman, din Drăcşeni.

Un vârtej de întrebări şi răspunsuri. Se intenţionează, din partea apărării, sprijinită de Coroi, scoaterea dintre capetele de acuzare a loviturii în discuţie.

Răsar nume noi de inşi şi de localităţi, cu care Coroi şi cei treizeci şi trei au luat contact. Bunăoară, se trece în pripă asupra loviturii de la Moscăuteni, de la soţii Solomon şi de la schitul Cozancea, unde bietul călugăr Mihai Eftode a fost deposedat de suma de 15 lei.

În legătură cu schitul Cozancea, dintre cei treizeci şi trei se relevă Vieru, care vrea să convingă pe judecători că ataşamentul lui de Coroi se explică prin aceea că era agent acoperit.

Prins între întrebări, la rândul lui, Coroi povesteşte, cu intenţii sincere, că nădăjduia să intre într-o mănăstire.

– Am vrut să mă fac călugăr.

Asistenţa râde, judecătorii, tot aşa. Râd şi cei treizeci şi trei. Până şi Coroi râde, ca s-o dreagă.

Procurorul: Cotoiul călugărit…

– Sunt sfinţi mai tâlhari ca mine.

Trec la scărmăneală loviturile de la Rotenstein, de la Albert, de la Goldman.

De toate loviturile, Coroi, în special, are păreri foarte vagi. Pe niciuna n-a săvârşit-o decât din greşeală sau dintr-o necesitate, pare-se, „superioară”.

Peste sforţările lui se singularizează unica necesitate în toată tevatura: nevinovăţia.

În sală, spaţiul fierbe.

În coastele lui Coroi, în coastele celor treizeci şi trei, s-a proptit, însă, îndârjirea judecătorilor şi a celor trei sute de opincari, martori. Au văzut sau n-au văzut vreo tâlhărie, martorii au purces la Bacău, lângă desagi, nu atât ca să-l arate cu degetul pe Coroi, ci ca să se convingă, acolo, că se face judecată. Jinduiesc după judecată"[25].

În 28 noiembrie 1936, la 18 ani de la unirea Bucovinei cu Ţara, „Dezbaterile merg încet ca o râmă. Câteodată, ca un rac. Asta pentru că sunt audiaţi martori şi martori…

Peste 60 de martori. Inşi amărâţi ţărăneşte: au bătut cale de poşte pentru ca să-l scape pe Coroi. Pe tâlharul tâlharilor. Nici unul nu l-a zărit, vreodată, înainte. De o săptămână, rabdă pe cheltuiala lor. Ca, în cele din urmă, să nu poată răspunde un cuvinţel.

Numai Adam Gâlcă parcă are mâncărime la cizmele de iuft. Când îi vine, însă, rândul, Adam Gâlcă dispare ciudat între umeri ca orătăniile deşelate. Constată, cu groază, că nu are nici un amănunt. Cotcodăceşte în reverele minteanului de dimie propoziţiuni câlţoase şi nesemnificative.

---

[25] C. L. Vâlceanu, *Adevărul*, 25 noiembrie 1936

Urmează, identic, Domnica Caciuc, Dumitru Bucurel, Ilie Grigoriţă, Mitruţă. Ultimul este cel mai interesant. Mitruţă fixează apărarea, să citească în ea ca într-o carte. Înşiră, purtat nevăzut spre unde vrea apărarea. El a surprins, într-o seară, pe plutonierul A Iliesii cum a ciupit pe femeia lui Coroi. N-a sărutat-o. A ciupit-o de ţâţe. Îşi astupă, pudic, gura cu palma solzoasă.

Dezbaterile se opresc brusc. Se opresc pentru ca să se intercaleze depoziţia lui Iţic Lazarovici şi a Friedei Lazarovici. Tată şi fiică. Amândoi sunt martori ai părţii civile, întârziaţi. Iţic Lazarovici este un bătrân şubred de să-l sufli. Şi, colac peste pupăză, bolnav de piept. Aţi stat, cândva, la taifas cu un bolnav de piept? Aţi stat. Vă imaginaţi, dar, în ce hal depune Iţic Lazarovici.

Cu chiu, cu vai, el explică ce s-a petrecut în noaptea de 5 ianuarie 1934. Au dat buzna mai mulţi necunoscuţi mânjiţi. Nu. Trei erau doar mânjiţi. Restul nu erau. Unul era dumnealui.

Scaunul apărării gemu iar.

Degetul nesigur al lui Iţic Lazarovici împunse în direcţia lui Coroi. Iţic Lazarovici îşi vârî degetul atât de hotărât spre Coroi, că el, Coroi, se dete instinctiv la stânga.

Apoi Iţic Lazarovici adaugă, cu mişcări lente, că ăla – Ungureanu – i-a dat cu puşca în cap. N-a lipsit prea mult ca să nu i-l zdrobească. Frieda l-a salvat, biata. A scos, la iuţeală, de sub salteaua de lână, din odaia curată,

zestrea pe care şi-o agonisise leu cu leu: 34.000 lei. Zicea, plângând:

– Să-i dăm, tată, să nu te omoare!

Obosit, Iţic Lazarovici tăcu suspect. Cineva vru să-l susţină. Răsuflă:

– Merci!

Şi continuă să reproducă vorbele Friedei:

– Mai scump eşti dumneata decât miile…

Aprodul, emoţionat. Pe pupilele lui de uşier hărţuit, dacă eşti atent, distingi o pâşpâire cenuşie, câinească. Ca să strige pe Frieda Lazarovici, trebui să tresară, săşi revină din tristeţe:

Frieda Lazarovici are un accent dulce, moldovenesc. Pentru asta este şi mai frumuşică. Apariţia şi vorba ei au schimbat atenţia într-o bucurie. Sau cam aşa.

Ce a relatat dânsul, Iţic Lazarovici, nu este nici un sfert din toată realitatea. S-a ferit să descrie cum îi gâlgâia sângele, când i-a dat Ungureanu cu puşca în cap. De asemenea, a mai sărit peste o chestie. Anume, când Coroi a intrat în casă şi l-au iscodit că cine este, a zbierat ca un nebun:

– E sunt „căpitanul” Coroi!...

Pentru a nu ştiu câta oară, scaunul apărării geme… Apărarea:

– Cum a zbierat?

– E sunt „căpitanul” Coroi!...

Tot apărarea, după o matură chibzuinţă:

– V-a dat vreun ban Coroi?

– 500 lei, din cei 34.000 lei.

Procurorul:

– Mărinimos, „căpitanul”, nu?

Este o ironie, pe care apărarea o suportă cu sacrificiu.

– Să se consemneze, totuşi!

Grefierul scrie, după parapetul de dosare, doleanţa apărării, care îi spionează tocul pe hârtia mapei”[26].

„**Tăcere, vorbeşte procurorul!**...

Mâinile procurorului Mina Gorovei pornesc deschise spre juraţi…

[26] C. L. Vâlceanu, *Adevărul*, 29 noiembrie 1936

Atent, publicul urmăreşte snopeala pe care o administrează procurorul. Tot ce răsună, orice semn, este înregistrat cu migală. Pe podişca nevăzută, de la mijloc, două mâini uriaşe răsucesc o arătare cât un soldat de plumb, care este Coroi. Ar fi chiar soldat de plumb, dacă n-ar avea trenchcoat. Când pocnit într-un colţ, când dat tumba. Coroi simte că ciomagul are două capete. Din tâlhăriile comise, i se socoteşte că a „agonisit" cam vreo trei milioane. Unde sunt milioanele? Nu-şi aminteşte. Nu uită, totuşi, că Maxim şi Dumbrăveanu trebuie să scape. Orice, dar ăştia trebuie să scape. Cu atât mai mult, cu cât condamnarea lui este o certitudine. Maxim şi Dumbră-veanu vor fi liberi şi vor administra milioanele, până când va fi liber şi el…

Apărătorii? Ce susţin apărătorii? Desigur, „nevi-novăţia" lui Coroi şi a celor treizeci şi trei…

Tâlharii sunt prezentaţi după un criteriu precis, după grad. De la „căprar", până la „căpitan". Sau, cu altă expresie, de la Fedor Adam, până la Coroi… Fedor Adam n-o să aibă mult de furcă. Dosarele nu-i atribuie ăstuia cine ştie ce. O singură tâlhărie, în Copălău, la popa Constantinescu…

Ierarhic, este prezentat Siminiceanu. Deşi soldat în oaste, Siminiceanu are, aici, alt grad. Ceva mai deasu-pra lui Fedor Adam… Afară de o tâlhărie, este curat ca un tulpan. Şi aia, ce tâlhărie? Mai bine lipsă. S-a întâlnit, într-o seară, cu un căruţaş, pe care, din vorbă în vorbă, l-a deposedat de 480 lei. O sumă ridicolă…

Sunt prezentaţi Mihai Fuior şi Maxim, grade diferite. Ce se aruncă în cârca unuia şi ce se aruncă în cârca celuilalt? Mărunţişuri. Maxim, în special, nu are nici o vină. Curăţenia lui a fost susţinută şi de Coroi…

Coroiu şi tovarăşii lui, escortaţi spre tribunal

Coroi este prezentat târziu. Amurgeşte pe geamuri”[27].

„Ziua a IX-a. **Ziua apărărilor**.

Vorbeşte dl avocat Marcel Groapă. Nu dă deloc în pluralul numelui său. Dimpotrivă. Pledoarie remarcabilă.

Apărătorul rememorează. O poveste-cârjă, o poveste în sprijinul celor 33. Căsăndrel, Mazăre şi Bolfan…

Erau, odată, trei bandiţi. Se numeau ca mai sus. Într-o zi, ziua-n amiaza mare, într-o închisoare, jandarmii i-au împuşcat. Cică ar fi cerut tovarăşilor de afară să le înlesnească fuga…

---

[27] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 1 decembrie 1936

Moartea acestor trei tovarăşi, a afirmat dl avocat Groapă, l-ar fi determinat pe Coroi la reluarea tâlhăriilor. Aşa o fi?

Dl avocat I. Zalman apără pe Vasile Gologan. Nume predestinat. Susţine că ar fi luat parte la tâlhării, sub ameninţarea celorlalţi:

– Fură, că-ţi fur viaţa!, i-ar fi spus Coroi.

O fi.

E şi un turc în proces. Turc de-a binelea. Nu din Dobrogea. Ferad Ibrahim s-a născut undeva, în Asia Mică. S-a pripăşit nu se ştie cum în ţară. La Truşeşti, Botoşani. Omul ar fi dat găzduire lui Coroi. De frică.

Cel mai greu de apărat este, însă, tot Dumbrăveanu, cu 14 tâlhării. „Dar – spune el – n-am pe suflet decât 13! Eu sunt om cinstit. Nu mint!". Îl credem"[28].

Iubita lui Coroi. „Adela, ibovnica.

Despre Adela nu se ştiu tocmai multe. Cu toate că despre Adela ar trebui să se ştie toate amănuntele. Toate. Pentru că de amănuntele astea a fost şi este ferecată soarta lui Coroi, tâlharul cu trenchcoat, pomadă şi pudră…

Din interogatoriul Adelei, care a decepţionat până la scârbă, se observă că ceea ce a existat între cei doi a

[28] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 2 decembrie 1936

fost, într-adevăr, o întâmplare, o patimă. Pe Coroi l-a cunoscut la agentul veterinar Ionescu, la Botoşani. Chiar cu cinci zile înainte să-l prindă jandarmii. Îl chema – staţi să-şi aducă aminte! – Jean Corneliu. L-a fixat, o dată, lung. L-a mai fixat, o dată, tot lung şi gata. Jean Corneliu îi aparţinea, cât era de spătos. Şi Adela parcă se minunează de ce este în stare să realizeze o femeie.

Banditul (X) încadrat de tovarăşi

După aia, a mers uşor. Mai mult. Jean Corneliu, nume banal şi fără perspective, a devenit, într-o noapte, Coroi. Care va să zică, Coroi se dăduse în fapt. Pentru

asta, ea nici n-ar fi făcut prea mulţi purici cu el. Noroc că, după cinci zile, l-au înhăţat.

Vedeţi? Adela, ibovnica, nu este pătată nici cât negrul de sub unghie. Hei, dacă ar fi fost la mijloc clenciul veritabil al dragostei, ar fi fost şi idila, şi sacrificiul. Ar fi fost, poate, salvat şi Coroi.

Martorii părţii civile…

– Ghedeon Ferenciuc!

Aprodul repetă zadarnic, cu şoldul în uşă.

Absentul este păstorul sihăstriei Vorona, călcată, într-un decembrie, prin 1932. Se dă citire unei declaraţii, scoasă din parapetul dosarelor. Sunt înşiruite, migălos, tertipurile de care au uzat, atunci, tâlharii. Doi au pătruns în sihăstrie, patru au rămas de caraulă la pădure. Ăia care au pătruns în sihăstrie erau cât doi saci uriaşi şi mânjiţi cu chinoroz până la gât. Şi, păziţi de ăia patru din pădure, s-au apucat să-şi facă de cap prin chilii.

Mai întâi, au poruncit călugărilor să poftească în curte, desculţi şi numai în albituri. Că hâr, că mâr, călugării s-au executat, cu gesturi pudice, dârdâind, trei ceasuri extrem de lungi, până când tâlharii au scotocit pretutindeni. Când n-au mai avut ce scotoci, au ieşit în curte, cu sfeşnice, cu boarfe, cu bani.

Mai neruşinat, unul, către părintele Ghedeon Ferenciuc:

Coroiu şi tovarăşii săi între baionete. Cunoscutul bandit îşi acoperă faţa cu căciula spre a nu fi prins în obiectivul fotografic

– Să trăieşti, cuvioase!

– Cu bine, taică!

Acelaşi, în continuare, către trupa călugărilor, pe două rânduri:

– Hai, la culcare, să nu răciţi!

În noaptea aia de decembrie, au mai fulgerat două fluierături, pe deşte, şi stăreţia a rămas tăcută şi mai săracă decât era.

Uşa sălii se crapă iar.

Încă un absent: Ichim.

Grefierul citeşte o declaraţie. La Ichim, în Pârcovaci, au „descălicat” Bolfan, Căsăndrel şi Mazăre (Morţii de care se împiedică, fatidic, şi martorii părţii civile, nu numai acuzaţii). I-au luat, dintr-un ştiubei, 12.600 lei. Agoniseală cu cazně. I-au luat banii şi l-au şi crestat cu baioneta. După aia, i-au suflat piper şi sare, cu o ţeavă, pe rană.

Mai departe.

Budiş, fost administrator pe moşia Alexandrescu, este prezent. S-a constituit parte civilă, cu 100 lei. Un rumân spirt de energic şi cu ceafă ostentativă. Îşi varsă focul, care îl prăjeşte cam de la 8 ianuarie 1934, de când i s-a luat o punguliţă cu 87.000 lei.

Arată, dramatic, cum s-a desfăşurat tâlhăria.

– Pe la zece, seara – era un întuneric de-ţi scoteai ochii cu deştele – îmi număram miile, la lampă. Vândusem câteva vagoane cu sfeclă. Aud: cioc, cioc! La un răstimp, iar: cioc, cioc! Măi, cine dracul o fi, de-mi ciuguleşte cerceveaua, la 10, seara? Bag banii în cutia mesei şi mă fac că mă joc cu mâna pe masă. Ciocăniturile au amuţit, dar au troncăit nişte bocanci în tindă. Într-o secundă, cineva a tăbărât pe mine, m-a trântit şi m-a legat belci. Ce te faci, Budiş, mă întreb eu, pe muţeşte?

– Domnule Budiş, banii!

– Când am văzut că mă ia politicos, mi-a mai venit inima la loc şi i-am indicat cutia mesei. Gospodăreşte, necunoscutul a deschis cutia mesei, a subtilizat pungulița cu 87.000 lei şi a glăsuit spre tindă:

– Nu intra!

Tinda mai ascundea unul. Cel din tindă răspunse, prefăcut, ca la teatru:

– Nu intru.

– Şi cine credeţi că era în tindă? Uite-l, acesta!

Budiş face stânga-mprejur spre Coroi. Apărarea, mulţumită, insistă:

– De unde ştii?

– L-am văzut, cum vă văd. A intrat şi el înăuntru, cu o lanternă roşie. Parcă era frânar…

Ultimele lămuriri ale lui Budiş tăiară scurt o povestire care fusese mai vârtos o luptă greco-romană, cu un ins închipuit, dar destul de puternic, pentru ca să fie aşezat, cu una, cu două, cu umerii la pământ.

Îşi şterse pometţii cu batista:

– Când m-am eliberat, am dat fuga în întuneric. Pe şosea, un evreu plângea şi el după nişte mii. Pocneau puştile tâlharilor…

Grumajii celor din sală se uşurară ca de o piatră imensă. Publicul suna ca un lan de porumb, toamna"[29].

În 27 noiembrie ningea. „Se aude cum ninge". Începea o nouă zi de proces, cu „toţi martorii părţii civile":

---

[29] C. L. Vâlceanu, *Adevărul*, 27 noiembrie 1936

„Se revine, pe larg, asupra tâlhăriei din pădurea Guranda. Budiş este stăpânit de aceeaşi putere evocativă. Apărarea se căzneşte să obţină de la el maximum de chichiţe în favoarea lui Coroi şi a celor treizeci şi trei…

Urmează un martor senzaţional, locotenent acolonelul Manoil (care murise, între timp – n.n.). Lumea se bucură ca de ceva bun. Zadarnic. Strigătul aprodului capitulează în faţa unei absenţe definitive…

Totuşi, este strigat Baciu Ion, singurul în măsură să povestească ce a fost în pădurea Guranda. Tocmai era în termen, militar.

Baciu Ion are o povestire a lui, şi ca ton, şi ca mimică. Asta, probabil, unde este doar o ţâră de om. Un sopran cristalin şi cu extravaganţă în gesturi. Ca să accentueze, se lungeşte aproape cu o jumătate de metru şi, de la nivelul acesta, domină. Cu Coroi a făcut cunoştinţă în pădurea Guranda. În sania cu care fugeau spre Truşeşti, mai erau Agrigoroaei, plutonierul, şi locotenent-colonelul Manoil, maior pe atunci.

În marginea pădurii, o altă sanie. Se vedea şi nu se vedea că este sanie.

– Ne-a primit, răstit, o voce de mocârţan. Agrigoroaei a răcnit cine era. Imediat ce-a zis Manoil, o ploaie de gloanţe. Măzăriche, domnilor. Pe fiecare ne-a picnit câte un plumb. Am scăpat cu fuga. Am scăpat: Agrigoroaei, doar pentru cinci săptămâni, că a murit.

De pe scaunul ei, apărarea trece la asalt. Pentru ea, Baciu Ion este un element care poate fi utilizat. Clipeşte şiret, zâmbind în musculiţă. Planul a şi fost elaborat cum se cuvine în chestii ca astea…

GH. COROI

– Ştii că A Iliesii l-a bătut pe Coroi?

Baciu Ion simte rostul istoricului asupra bătăii şi dă un răspuns la ţanc:

– Coroi l-a bătut pe A Iliesii.

Răsună alt nume. Numele unui preot, care, lămureşte nu-ş cine, este absent pentru că este mort.

Obrajii lumii se schimonosesc. Se observă că lumea vrea şi veselie…

Daniel Bruell este un bătrân sfâşiat. Complet sfâşiat. De etate şi de moartea lui Iosub, fiul lui.

Pe Iosub l-au omorât Coroi şi Ungureanu. Iosub venea acasă, de la târg, cu Sami Kraft. Acesta era un tovarăş de negoţ al lui Iosub. Vorbeau, în căruţă, şi fumau. Nici prin minte nu le-ar fi trăsnit că unul din ei o să moară, în curând.

La o cotitură, le-au aţinut drumul Coroi şi Ungureanu. S-au atârnat de dârlogii cailor, au încărcat puştile şi, cu nişte pocnituri, au închis gura şi ochii lui Iosub. Dar s-au speriat caii de pocnituri. Au luat zăuşi, cu Sami Kraft leşinat şi cu Iosub mort. Aşa au ajuns în Suliţa.

Bătrânul plânge.

Apărarea crede că, dacă plânge, Daniel Bruell va fi maleabil. Înaintează cu bunăvoinţă vădită. S-ar putea spune – cu o mină de duioşie. Daniel Burell este, desigur, un nenorocit de părinte. Un fiu, în floarea tinereţii, pus

sub iarbă verde, nu este un fleac. Iată, dar, un ins care merită toată afecţiunea. Fiinţa apărării suferă. Şi pentru că suferă, continuă cu interogatoriul. Încet, se desprinde faptul că apărarea are convingerea că cei care s-au atârnat de dârlogii cailor şi l-au ucis pe Iosub nu sunt nici Coroi şi nici Ungureanu. Isprava ar fi fost comisă de nişte ciobani, de la o stână din vecinătate. Ciobanii, prin traiul lor pădureţ, au, de multe ori, accese de furie sau de acaparare. Criminologi renumiţi au stabilit asta în manualul cutare, la fila şi aliniatul cutare. Domnul martor Daniel Bruell nu găseşte logic că nişte ciobani ar fi putut omorî pe Iosub?

– Coroi şi Ungureanu l-au omorât pe Iosub!

Suprema dovadă de nevinovăţia lui Coroi şi a lui Ungureanu este unul Gheorghe Manole, cu jachetă găsită şi cu nişte pantaloni bufanţi ferfeniţă. Degetul apărării îl arată cu certitudine. El deţine, neîndoielnic, secretul omorului. Evidenţa că Iosub este pe conştiinţa altora este indiscutabilă!

Gheorghe Manole depune catastrofal. Pe Coroi şi pe Ungureanu îi cunoaşte din sala de şedinţă. Umblă timid şi dă din umeri către apărarea care clocoteşte.

Este introdusă Roza Fischer. O femeie corpolentă şi cumsecade. Dicţiune perfectă. Nu se încurcă decât când îşi declară cifra anilor. O dată că are 56, o dată că are 66. Roza Fischer, de acord cu preşedintele, se stabileşte la a treia cifră: 76 de ani.

– Ce ştiţi despre tâlhăria de la 15 august 1934?

– Adică despre aia de la mine?

– Despre aia.

PE STRAZILE BACAULUI: convoiul bandei având în mijloc pe Coroi (X), făcând naveta între închisoare şi Curtea cu Juri

Amănuntele Rozei Fischer au şi puncte vesele. Subliniază, cu indignare, că a fost tâlhărită în amiaza mare. S-a pomenit cu individul, buzna în antreu. I-a cerut cheile cu ţeava pistoalelor. Avea vreo două. De altfel, onorabil la gură. Madam, în sus, madam, în jos – nici una, nici alta, să-i bage banii, pe care îi are dumneaei în scrin, în buzunarul hainei, că el este cu degetele ocupate de pistoale. Şi Roza Fischer se plimbă, ca în ceasul tâl-

hăriei, când s-a supus insistenţelor, de la un scrin imaginar, până la Coroi.

– Na 50.000 lei, na 140.000 lei! Total: 190.000 lei!

Oftează inimos.

Pe uşă, tras de aprod, se strecoară Ion Nichita. Cât a depus, n-a făcut decât morală lui Coroi.

Căscături îndrăzneţe printre lume.

Scaunul apărării scârţâie…”[30].

Isprăvile lui Coroi. Duminică, 25 noiembrie 1936, „au fost ascultate gazdele…

Prima gazdă este un om îmbătrânit înainte de vreme. Parcă nici n-ar fi fost gazdă. Îl cheamă Nicolae Răileanu. Din înfăţişarea lui cam beteagă, spălăcită, nu-ţi rămâne decât o mustaţă. O mustaţă cât un porumbel gălbui. Pentru o mie de pitaci, a dus cu sania, la Tudoreşti, pe Bolfan, pe Căsăndrel şi pe Mazăre. Pentru o mie de pitaci, a înlesnit o tâlhărie. Susţine, pleoştit, că cei trei i-au răzimat puştile în burtă şi că a trebuit s-o facă (Apoi a continuat în gând: mai era şi mia de pitaci!).

A tăcut, s-a lăsat pe vine, pentru că pe bănci nu mai era chip, şi şi-a şters nasul cu podul palmei.

[30] C. L. Vâlceanu, *Adevărul*, 28 nov. 1936

La rând, Dumitru Crăcană. De fel, din Şipote. Povesteşte dezgheţat cum, într-un Crăciun, i-a bătut un deget în geam, spre grădină. A crezut că sunt colindele sau vreun vecin mucalit. Când acolo, trei namile, în şube de frânari: Coroi, Căsăndrel şi Dumbrăveanu. Adică nu: Bolfan, Căsăndrel şi Mazăre. Rectificarea este făcută cu joc de cap şi de ochi, cum obişnuiesc cei care greşesc din pripă.

Pe Bolfan, pe Căsăndrel şi pe Mazăre au pontat, în depoziţiile lor, şi Coroi, şi ceilalţi, care au fost ascultaţi. Pe ei pontează şi gazdele. Numai astfel se înţelege de ce şi celelalte gazde, Vasile Curmei, Ilie Foca şi Perat Ibrahim, au pontat pe ei. Mă rog, gazdele, ca şi tâlharii, au interesele lor. Bolfan, Căsăndrel şi Mazăre au murit – se poate spune – dintr-o necesitate. Ca să scape ei mai uşor. De când stau în pământ, le-au putrezit, cu siguranţă, oasele. Nu mai ştiu să deschidă gura, să-i dea de gol. De ce n-ar ponta, deci, pe morţi?

Judecătorii zâmbesc. Au simţit manevra, care nu este nici cea mai bună, nici cea mai politicoasă.

Lumea din sală comentează la ureche, într-un fel sau altul. În nici un caz, fiţi siguri, favorabil pentru şiretenia gazdelor.

– Manole Munteanu!

– Aici!

Cel strigat este un bărbat fercheş, voinic. Ocupaţia, crâşmar. Ocupaţia oficială, pentru ochii satului, pentru că ocupaţia adevărată şi rentabilă a lui Manole Munteanu era aia de traficant de arme. La el, în subsidiar, au împărţit prada Coroi, Bolfan, Căsăndrel, Mazăre, Dumbrăveanu, Maxim şi Adam Hodor (Până şi traficantul de arme pontează pe Bolfan, Căsăndrel, Mazăre, Dumbrăveanu. O fi având ceva de ascuns).

Vorbeşte ca avocaţii: o mână la şale, o mână face tumbe simbolice, de luat mărunţiş. Are curaj ca acasă. Ai impresia că este conştient de rostul traficantului de arme. Dacă nu era el, Coroi s-ar fi putut să nu fie ce este. Chiar dacă ar fi fost un fel de tâlhar, ar fi trebuit să se bizuie, în mare parte, pe muşchi. Or, asta n-ajungea ca să înfrângă tehnicitatea de care se folosesc mai cu seamă jandarmii. Unui pistol trebuie să-i opui cel puţin un pistol. Unei puşti, cel puţin o puşcă.

Logica asta, de altfel justă în circumstanţă, s-a învârtit şi în căpăţâna lui Coroi, dar în primul rând în căpăţâna roşioară a traficantului de arme. În primul rând, pentru că traficantul de arme a fost cu iniţiativa. Acesta şi-a fluturat, pe sub nasul lui Coroi, minunile cutărei şi cutărei puşti, cu care ţii în şanţ câţi drumeţi vrei.

Atât: Coroi a văzut viitorul.

– Nu l-am cunoscut de la început, domnule preşedinte. Veneau îmbrăcaţi în jandarmi şi de aia. Îmi cerea muniţii şi mă executam.

Coroiu, in curtea inchisorii, scriind un mesagiu pe care avea să-l citească la înscenarea unui film

– Ajutai jandarmii…

Coroi se scoală, ca la şcoală, intenţionând să sprijine depoziţia traficantului de arme.

– Ne-a dat, nu ne-a vândut.

Traficantul de arme profită de ocazie:

– De fapt, Mazăre vindea muniţii.

Preşedintele face semn către grefier. Este strigat Tudor Furnică. Se deşiră, spre tavan, un zdrenţăros. Mai mare mila. Tudor Furnică este lei Ilie Foca şi Perat Ibrahim. Nişte lungani şi nişte zdrenţăroşi. Pe toţi îi întrece, totuşi, Tudor Furnică. Întâmplător. Tudor Furnică este plasat lângă traficantul de arme. Din contrastul aproape dureros între unul şi altul, simţi că Tudor Furnică este victima celuilalt. La procesul acesta, sunt mostre din fiecare realitate socială. Nu lipseşte nici omul zdrenţăros şi fabricantul de arme, care a împuternicit mâna lui Coroi şi a celor treizeci şi trei împotriva paşnicilor.

Tudor Furnică înşiră, cu convingere, cu pumnul la umăr:

– Credeţi-mă, domnilor!

Plânge.

De după dosare, grefierul pronunţă numele lui Vieru. A căzut prost. Succesul lui Tudor Furnică o să-l desfiinţeze.

Vieru este judecat ca tăinuitor şi complice. Se sforţează să demonstreze că, dacă a tâlhărit cu Coroi, a făcut-o ca agent acoperit. Ce avea să mai şi tăinuiască Vieru, dacă a fost omul jandarmilor? Ce ştia Vieru ar fi

trebuit să ştie şi jandarmii. N-au ştiut, pentru că Vieru a uitat – ghinion! – să-i informeze.

Nu-i place că este şi tăinuitor. Nu era destul că se număra printre cei treizeci şi trei? Vina de tâlhar este, cel puţin, vina unuia care a bravat cu poleiala funcţiei de agent acoperit.

Cade ca o lăptucă printre bălăriile celelalte, mai răsărite.

Ultimele interogatorii au scos la suprafaţă pe Ioniţă Gheorghe, agent veterinar la Botoşani, şi pe Alexandru Ionescu-Dodoi, din Suliţa, tatăl Adelei.

Ioniţă Gheorghe, agentul veterinar, mărturiseşte că l-a găzduit pe Coroi, fără să ştie că este Coroi.

– Mi s-a recomandat Jean Corneliu, funcţionar la Sângeni.

Explică de ce nu l-a dat, când l-a recunoscut, pe mâna poliţiei şi de ce a predat banii primiţi numai după arestare, şi nu la momentul cuvenit.

Cele afirmate de Alexandru Ionescu-Dodoi sunt cele afirmate de Ioniţă Gheorghe, agentul veterinar. Situaţii identice”[31].

---

[31] C. L. Vâlceanu, *Adevărul*, 26 noiembrie 1936

BANDITUL COROIU

Verdictul, în procesul lui Coroi. „A zecea zi de proces – şi mai sunt 20 de avocaţi, care aşteaptă să apară în faţa barei…

Dl avocat Cohn caută să-l scape pe Vasile Curmei. Curmei a dat, de nu mai ştiu câte ori, găzduire lui Coroi. Şi lui Căsăndrel, şi lui Bolfan, cei „curăţaţi”, pe nepusă masă, în puşcărie, de jandarmi. Coroi şi ai lui se dădeau drept negustori de vite. Dar arătau, mai curând, a casapi… Cuţite la cizmă, satâre la brâu.

Ilie Foca şi P. Furnică… Îi apără dl avocat V. Drimer. Ilie Foca şi P. Furnică sunt pădurari. Puteau, oare, să nu fie întâlniţi de Coroi?...

Pe Coroi vrea să-l scoată de la fund dl avocat Vasilică Stoian. Greu de tot.

Coroi, păcatele lui trag multe ocale…

– Jandarmii – schiţează o apărare, de altfel foarte inteligentă, dl Stoian – jandarmii sunt vinovaţi de înrăirea lui Coroi… Să vă dau un caz: Cercetând tâlhăria de la Aseea Basta, petrecută în noaptea de 17 decembrie 1933, au fost arestaţi ca făptuitori Bolfan, Ungureanu şi Ion Maxim. Dar a mai fost arestată şi Maria Usatte, concubina victimei. Această Maria Usatte s-a constituit parte civilă. A fost, totuşi, arestată. De ce? Fiindcă ea a refuzat să-i dea plutonierului 100 de căpăţâni de varză, pe gratis, şi fiindcă nu a vrut să-i anuleze o datorie de 1.000 lei, pentru lemne…

Nostimă de tot, apărarea pe care o face dl avocat Zalman acuzatului Vieru.

Ce a făcut Vieru? Nimic… A tâlhărit… Toate mărturiile vorbesc împotriva lui. Vieru e bandit şi nimic mai mult.

– Vieru a participat la tâlhării, din tactică, pentru prinderea banditilor…

Sancta simplicitas?

Ni s-a părut sau Vieru a pufnit şi el, realmente, în râs?

Mai vorbesc dl avocat D. Ardeleanu, pentru fostul agent veterinar Ion Gheorghe zis Ionescu, gazdă a lui Coroi, şi dl avocat Alexandru Antoniu, apărând pe Adela Ionescu zisă Dodoi, dulcineea capului de tâlhari”[32].

„Vine şi o veste care îngrozeşte. La puşcărie, tifosul exantematic a început să umble, tăcut gardian fioros, din celulă în celulă…

Domnul procuror Gorovei ia cuvântul, în replică. S-a spus, de către apărare, că şeful bandei nu ar fi luat parte la atacul din codrul Guranda.

– Toţi martorii audiaţi – spune domnia sa – au arătat, în declaraţiile lor, că erau patru indivizi. De altfel, şi Mazăre, şi Căsăndrel, şi Bolfan, în declaraţiile lor, au arătat că, după atacul de la conacul Miclescu, asupra administratorului Budiş, în drum spre Ştefăneşti, au întâlnit o sanie şi că s-au urcat în ea toţi patru, sub

[32] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 3 decembrie 1936

ameninţare. Le-a ieşit înainte o altă sanie şi au strigat să ţină dreapta. Crezând că sunt în ea nişte negustori, au coborât să-i jefuiască. Toţi patru, adică Mazăre, Căsăndrel Bolfan şi Coroi, au înconjurat sania, iar pentru intimidare, au tras un foc de armă. În acea sanie, se afla maiorul Manoil.

Au urmat, apoi, schimburi de focuri de armă. De ce să nu credem pe maiorul Manoil, şi să credem pe Coroi? Nu e admisibil. Şi maiorul Manoil a arătat că erau patru tâlhari, dintre care unul, cu o scurtă de piele, Coroi. Apărătorii banditului au subliniat, totdeauna, că lui Coroi personal nu i se poate imputa că ar fi ucis.

Din declaraţiile de la dosar, rezultă că Coroi a tras două focuri de revolver în Daniel Brill, pe care l-a omorât…

În boxă, Coroi a devenit nervos.

– S-a încercat – subliniază dl procuror – a-l scoate pe Coroi un erou, o victimă a jandarmilor, a presei, a soţiei sale. Minciuni! Coroi este acuzat de tâlhărie chiar în timpul căsătoriei lui. Bătăile de la jandarmi? Imaginaţie! Dacă jandarmul A Iliesii era de vină că nu mai avea casă, ce era mai normal decât să caute să se răzbune contra lui, să-i strice casa, să-l fure, să-l bată măr sau chiar să-l împuşte? Ar fi avut o scuză…

În continuare, dl procuror Gorovei face o afirmaţie care întâmpină protestele vehemente ale apărării şi produce senzaţie:

– Am informaţii, din partea unor juraţi, că au fost chemaţi, de anumite persoane, la o cârciumă, pentru a aranja achitarea!

Pe urmă, reîncep pledoariile apărării. Primul ia cuvântul dl avocat Iosif Abramovici, apărând pe Nicolae Răileanu (66 de ani, plugar, gazdă a lui Coroi, „a fost silit", „nu se putea face altfel"). Frumoasă pledoaria domnului avocat Urziceanu. Elegantă şi umană:

– Crima societăţii – spune domnia sa – scuză crima lui Coroi. El este victima societăţii. Jandarmii, cu comandantul lor din Botoşani, sunt vinovaţi de situaţia lui. Zilele cât a stat la închisoare l-au împins pe Coroi pe panta decăderii morale…

Se mai plânge, apoi, dl avocat Urziceanu, că partea civilă a încercat să schimbe declaraţiile martorilor"[33].

„În Bacău, boala se întinde ca umezeala. Pretutindeni… Tifosul exantematic stă ascuns, deocamdată, undeva, după grafiile închisorii, în care se află cei 33.

Gripa, pe de altă parte, face ravagii. Un jurat, dl Haber, a căzut la pat. Un supleant i-a luat locul: dl R. Goldstein. În şedinţa de ieri, dl Agapie, preşedintele Curţii, a adus o scrisoare a domnului Goldstein, care anunţă că s-a îmbolnăvit. Se apelează la ultimul supleant, dl Marcushon.

[33] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 4 decembrie 1936

Dl avocat Urziceanu îşi continuă pledoaria. Reţinem:

– Ce reprezintă faptele lui Coroi, un ţăran din nordul Moldovei, pe lângă faptele grave ale unor oameni care, deşi au fost condamnaţi, capătă, totuşi, funcţii înalte în stat? Dar care ţăran de la munte sau de la câmpie n-are câte un proces silvic sau de încălcare de hotare? Asta înseamnă că suntem o ţară de hoţi şi de tâlhari?”[34].

În presa românească, titlurile spectaculoase dispar, încetul cu încetul, atunci când e vorba de procesul lui Coroi. Gheorghiţă Coroi devenise, deja, titlu de rubrică: **COROI**.

Zilele se scurg într-o polemică sterilă între procurorul Gorovei şi avocatul Urziceanu, într-o confruntare de demagogii şi de chichiţe juridice. „Şedinţa de ieri, a XV-a, s-a deschis cu o „bombă”: din cauză că şi un al treilea jurat a căzut bolnav, preşedintele Curţii a anunţa amânarea procesului… Indignare! În ultimul moment, vine salvarea, îngerul mântuitor: de la Iaşi, o telegramă adresată preşedintelui de forurile în drept, cere ca procesul să fie continuat. Pe orice cale. Cu orice ameninţări. Şi cu juraţii cum ar fi: sănătoşi sau bolnavi; pe două picioare sau pe targă”[35].

Dacă-i ordin, şi ultimul jurat, Neculae Pester, se face sănătos. De fapt, nici un jurat nu se îmbolnăvise, dar

---

[34] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 5 decembrie 1936
[35] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 6 decembrie 1936

fie că erau intimidaţi de oamenii lui Coroi, aflaţi în libertate, fie că doar li se nălucea, umbra lui Coroi plana decisiv asupra lor. Pledoarii, vorbe vânturate, apoi „i se dă cuvântul lui Coroi.

Ultimul cuvânt. Tăcerea cuprinde sala.

Coroi povesteşte, mai mult, decât să încerce a se scuza sau să dea explicaţii. A fost aşa şi aşa. Prigoana jandarmilor… răzbunarea umilinţelor… drumul codrului… închisoare. Coroi vrea să creadă că este o victimă. Mai ştii! Te pomeneşti…

Cere juraţilor achitarea, ca să se facă om de treabă. La fel, Gh. Maxim, care, la un moment dat, începe să reverse, în cascade, nu ştiu câte găleţi de lacrimi.

Acum plâng şi Ursu, şi Fedor, şi Julietta lui Coroi, Adela Ionescu, care cere mila juraţilor pentru iubit, căci, altminteri, ea se prăpădeşte.

Mai e puţin până la sfârşit”[36].

Sfârşitul procesului lui Coroi a avut loc în 8 decembrie 1936. „La 4, dimineaţa, sala tresare. Acuzaţii sunt evacuaţi. Şi-au făcut apariţia juraţii. Primul jurat, dl Neculai Pester, cu o adorabilă stângăcie, duce mâna la inima care i-a făcut buclucuri în timpul dezbaterilor.

Linişte. Încordare generală…

---

[36] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 8 decembrie 1936

Verdictul pronunţat de Curte s-a dat la ora 12 şi jumătate a. m. El are următorul cuprins:

Condamnă pe **Gheorghe Coroi** la cinci ani de recluziune, fără scăderea prevenţiei.

Pe **Mihai Dumbrăveanu**, la cinci ani de recluziune, fără scăderea prevenţiei.

Pe **Gheorghe Gh. Maxim**, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Gh. Neculaie Ungureanu, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Teodor Mandi Vieru, patru ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Mihai Mancle Bălăucă, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Constantin Gr. Ursu, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Petre Ciobanu Stafigiuc, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Vasile Gologan, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Constantin Bobleja, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Dumitru Maxim, la cinci ani de recluziune, cu scăderea prevenţiei.

Caroi, inaintea juraţilor din Bacău

În acelaşi timp, toţi sunt obligaţi la plata sumei de 97.500 lei, cheltuieli de transport, 15.000 lei, cheltuieli de procedură".

Au beneficiat de achitare: Adam Bedor, Mihai Fuior, Niculae Sandu, Ion Dumitru Maxim, Mihai Simi-niceanu, Neculai Toma, Nicolae Răileanu, Vasile Cur-

min, Manole Munteanu, Dumitru Crăcană, Ilie Foca, Berat Ibrahim, Toader Furnică, Ioan Gheorghe zis Ionescu, Alexandru Ionescu zis Dodoi, Adela Ionescu zisă Dodoi, Gheorghe Simionescu.

Coroiu şi complicii săi ieşind dela tribunal, după prima şedinţă. Banditul, cu tot timpul rece, vrea să fie elegant şi poartă pe umeri un pardesiu de ploaie.

Singura declaraţie pe care a dat-o Coroi, după proces, a fost scurtă: „Mă simt păcătos în faţa dumneavoastră şi a lui Dumnezeu. Primesc pedeapsa cu satisfacţie”[37].

Coroi nu a stat mută vreme în închisoare, iar după 1945 a avut o soartă demnă de invidiat. A fost angajat comisar de poliţie în Bucureşti, cu dreptul de a-şi recruta, inclusiv din rândurile tâlharilor de odinioară, e echipă, cu

---

[37] C. L. Vrânceanu, *Adevărul*, 8 decembrie 1936

care să purceadă, de urgenţă, la lichidarea bandelor din Capitală. Trebuia s-o facă în trei ani, dar i-a fost suficient un an, ca să cureţe Bucureştii. Nu mult după aceea, a fost trecut în rezervă, cu pensie de comisar. A fost văzut prin Botoşani, o singură dată, circulând cu o maşină neagră a Securităţii.

Păi, da, dacă ne-a dămblăgit mitul haiduciei, care, la urma urmei, doar banditism a însemnat, de-a lungul vremurilor.

c u p r i n s